

2de vergadering

Dinsdag 20 september 1986

Aanvang 13.30 uur

Voorzitter: Steenkamp

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Steenkamp, Vogt, Eijsink, Christiaanse, Kiers, Van der Jagt, Kuiper, Postma, Oskamp, Uijterwaal-Cox, Coenemans, Leyten-de Wijkerslooth de Weerde-steyn, Maris, Van Dalen, Pleumeekers, Luteijn, Wagemakers, Buijsert, Von Meijenfeldt, Vermeer, De Jong, De Vries, Groensmit-van der Kallen, Ginjaar, Van der Werff, Hofman, Heijne Makkreel, J. H. B. van der Meer, Hendriks, Kruisinga, Kaland, Franssen, De Rijk, Schouten, Uijen, Heijmans, De Gaay Fortman, Baarveld-Schlaman, Van Kuilenburg-Lodder, Grol-Overling, Feij, Maassen, De Goede, Gelderblom-Lankhout, Tummers, Van den Bos, Veder-Smit, Barendregt, Zoutendijk, M. A. van der Meer, Stam, Van Veldhuizen, Zoon, Van Leeuwen, Van de Zandschulp, Vis, Bolding, Schinck, Ermen, Van Tets, Struick van Bemmelen, Geertsema, Tiesinga-Autsema, Glastra van Loon, Schuurman, Van der Ploeg, Burkens, Holdijk en Zijlstra,

en de heren Van den Broek, minister van Buitenlandse Zaken, Korthals Altes, minister van Justitie, mevrouw Korte-van Hemel, staatssecretaris van Justitie, en de heer Koning, staatssecretaris van Financiën.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Waltmans, wegens vakantie;

Van Boven en Verbeek, wegens verblijf buitenslands;

IJmker en Vonhoff-Luijendijk.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel voorts aan de Kamer mede, dat ik bericht van

verhindering tot bijwoning van de vergadering heb ontvangen van de ministers voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken, van Binnenlandse Zaken, van Financiën, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, van Verkeer en Waterstaat, van Economische Zaken, van Landbouw en Visserij en van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, alsmede van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken.

Ik deel nog mede, dat ik de heer Eijsink heb benoemd tot voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken in de vacature van de heer Bukman.

De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Aan de orde is de **interpellatie-Vogt**, gericht tot de minister en de staatssecretaris van Justitie en de minister van Buitenlandse Zaken, **over de zaak Harm Dost**.

Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 9 september 1986.

(De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.)¹

De heer **Vogt** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Zoals u weet, is het uitwisselen van beleefdheidsfrases niet mijn gewoonte. Toch past nu zeker een woord van dank aan de Kamer en met name aan het Seniorenconvent en de Voorzitter van de

Kamer voor de bereidwilligheid deze interpellatie toe te staan.

De reden waarom ik deze interpellatie wil, is tweeledig. De zaak zelf is dermate onthutsend dat er nauwelijks genoeg aandacht aan kan worden besteed. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor herhaling van dit soort zaken die, naar de mening van mijn fractie, ook bedreigend zijn. Ook de fractie van de PSP vindt dat deze interpellatie eigenlijk aan de andere kant van het Binnenhof had moeten worden gehouden, maar nu dat niet het geval is doen wij het hier.

Genoeg over de achtergronden van de interpellatie. Ik zal mij nu concentreren op de vragen die ik aan de regering heb gesteld en die ik, naast de toelichting die al op de agenda staat, hier en daar nog iets nader wil toelichten.

Je kunt je afvragen of het mogelijk ligt aan de Arnhemse officier van justitie, die zich bepaalde zaken eerst onlangs weer herinnerde, of dat het gewoon een kwestie is van een zaak die eerst schouderophalend is afgedaan en waarvan men de ernst pas later is gaan inzien. Daarom heb ik gevraagd waarom het beleid zo zwalkend is.

Bij de tweede vraag lijkt het mij wenselijk met de toelichting te beginnen. De advocaat van de heer Dost heeft zich tot de regering gewend met het verzoek stappen bij de Spaanse regering in te stellen. Het antwoord van de landsadvocaat was dat iets dergelijks niet gebruikelijk is.

Mijnheer de Voorzitter, ik vraag u met nadruk of het dan wel gebruikelijk is dat officieren van justitie zich ineens weer dingen gaan herinneren, of het wel gebruikelijk is dat documenten worden uitgeleverd in strijd met de gangbare verdragen en of het wel gebruikelijk is dat Nederlanders van het ene land naar het andere worden uitgeleverd op grond van valse beschuldigingen. Als wij dan tot de conclusie zijn gekomen dat het allemaal ongebruikelijk is, dan is een ongebruikelijke stap er nog bij volkomen in de lijn liggend.

Ook bij de vierde vraag wil ik iets toelichten. Ik heb gevraagd of er zo iets als een officieel protest is ingediend bij de Bondsrepubliek Duitsland tegen de inmenging in Nederlandse aangelegenheden. Immers, omdat Nederland een evident andere politiek van bestrijding van het drugsgebruik hanteert dan de Bondsrepubliek is het toepassen van het universaliteitsbeginsel hier in feite een soort poging tot correctie van de Nederlandse strafwetgeving.

Ik denk dat wij van een dergelijke inmenging in onze aangelegenheden, zeker nu die steunt op een Duitse wet van 6 mei 1940, niet gediend behoren te zijn. Het lijkt erop of met name het openbaar ministerie in Düsseldorf meer dan veertig jaar terug leeft. Met klem wil ik er bij de regering op aan dringen dat een dergelijk protest alsnog volgt.

In mijn vijfde vraag heb ik gevraagd of het ooit geprobeerd is de heer Dost vrij te krijgen op grond van artikel 153 c III van het Duitse wetboek van strafrecht. Daarbij omzeilen wij namelijk het bezwaar dat wij de onafhankelijke rechter niet kunnen corrigeren. Als het algemeen belang dat eist, kan iemand in de Bondsrepubliek worden vrijgesteld van verdere strafvervolgung of strafuitvoering. Het lijkt duidelijk dat het algemeen belang dat wel eens kan eisen als de Nederlandse regering officieel protesteert en als de samenwerking op politiek en justitieel gebied anders ernstig verstoord zou worden.

In de zesde vraag staat centraal, of wij enige lering getrokken hebben uit de vele fouten die gemaakt zijn. Graag zou ik er daarbij een inzicht in willen hebben of er gewoon ten onrechte maatregelen zijn genomen, zoals gezegd in het antwoord aan mij in het aanhangsel bij de Handelingen van de Eerste Kamer, nr. 35, of dat er alleen een onderzoek wordt ingesteld naar de oorzaken, zoals gezegd is in het mondeling overleg aan de overkant.

Immers, als er over Nederlanders stukken worden uitgeleverd, kunnen betrokkenen later gelegaliseerd gekidnapt worden, als zij ergens met vakantie zijn. Als er stukken over Duitse onderdanen worden uitgeleverd, waarin Nederlanders genoemd zijn, kan hun hetzelfde lot wachten. Het lijkt ons zeer gewenst, dat officieren van Justitie die zich zaken later ineens weer herinneren, bij voorkeur worden afgeremd door wat

meer doordenkende autoriteiten, waartoe ik bij voorbeeld de minister van Justitie reken.

De vragen 9 en 10 zouden kunnen worden samengevat als volgt. Is de regering bereid, te onderzoeken of de gehele problematiek aan een internationaal forum, bij voorbeeld het Internationale Hof van Justitie, kan worden voorgelegd? Zo deze onderzoeken uitwijzen dat deze mogelijkheden er zijn, is de regering dan ook bereid dit daadwerkelijk te doen? Het gaat er daarbij vooral om, herhaling van dit soort zaken te voorkomen.

Ten eerste: herhaling van het misleiden van een derde land door de Bondsrepubliek ten koste van een Nederlands onderdaan. Hierbij wil ik er graag op wijzen, dat er in de agenda een drukfout staat. Er staat namelijk: misleiding van een derde land voor de Bondsrepubliek.

Ten tweede: het voorkomen van ongewenste uitvloeijsels van het in de Bondsrepubliek geldende universaliteitsbeginsel voor de soevereiniteit van andere landen.

Ten derde: het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal tegen onderdanen van een andere staat.

Ook hierover overwegen wij een motie in te dienen.

In de elfde vraag komen wij tot de conclusie dat, ook gelet op uitspraken van de minister zelf, het Nederlandse beleid ter voorkoming van gebruik en misbruik van andere drugs dan alcohol en tabak redelijk succesvol te noemen is. Licht het dan niet voor de hand dat een dergelijke succesvolle politiek gevolgen heeft voor het Nederlandse optreden op internationaal terrein? Het ligt dan toch zeker voor de hand, dat wij in dit specifieke geval wat scherper optreden.

Over de achtergrond van het justitieel en politiek optreden in Arnhem, heeft het gemeenteraadslid van de PSP een aantal vragen gesteld, die door de burgemeester niet beantwoord zijn, omdat de verantwoordelijkheid bij het openbaar ministerie ligt. Ik heb die vragen aan de regering voorgelegd onder de letters a t/m j in het bijvoegsel. Mijnheer de Voorzitter! Met nadruk wil ik verklaren, niet positief te staan tegenover het gebruik van welke drugs dan ook. Ik acht het wel zeer inconsequent dat wij, terwijl wij de duidelijke harddrug alcohol maatschappelijk volkomen accepteren en de halve harddrug tabak een plaag is,

ons zo druk zouden maken over die andere drugs, die nauwelijks een verslavende werking zouden hebben, namelijk de marihuana-produkten. Mijn interpellatie was zeker niet ingegeven vanuit de gedachtegang, dat wij alles op het gebied van verdovingsmiddelen maar moeten laten gaan. Alleen zijn in dit geval zoveel rechtsregels met voeten getreden, dat wij wel moeten protesteren.

Ten slotte wijs ik op het verschil tussen 10 jaar gevangenisstraf voor een Nederlander die in Nederland hasj verkocht en gemiddeld 10 minuten gevangenisstraf, die per moord is uitgedeeld bij de berechting van oorlogsmisdadigers.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel:** Mijnheer de Voorzitter! De heer Vogt heeft schriftelijk een groot aantal vragen gesteld en heeft nu bovendien een toelichting en compilatie gegeven betreffende de zaak-Dost, waarbij verschillende beleidsterreinen aan de orde zijn. De minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Justitie en ik zullen elk de op ons eigen beleidsterrein liggende vragen beantwoorden.

Het ligt voor de hand dat de minister van Buitenlandse Zaken de vragen beantwoordt waarin de verhouding tussen Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland centraal staat. De minister van Justitie zal de vragen beantwoorden, die het optreden van het Arnhemse OM betreffen. Voorts zal hij ingaan op zijn contacten met de Bundesminister der Justiz. Ik zal de vragen betreffende de internationale rechtshulp in de zaak-Dost beantwoorden. Het is niet alleen een kwestie van beleefdheid dat de beide ministers mij eerst aan het woord laten, het is ook logisch omdat de heer Vogt begonnen is met vragen over de internationale rechtshulp.

De heer Vogt vroeg allereerst waarom de Nederlandse regering in de zaak-Harm Dost zo'n 'zwalkend' beleid heeft gevoerd. Ik wijs deze kwalificatie volstrekt van de hand. De heer Vogt wijst in zijn toelichting op het antwoord van de regering op eerdere kamervragen. Er is in deze zaak nogal wat correspondentie geweest tussen de Eerste en Tweede Kamer en de regering. Ik doel nu op de schriftelijke vragen van de interpellant (Aanhangsel I, 1985/1986, nr. 1).

De heer Vogt citeert echter onvolledig. Het volledige citaat is immers: 'In Nederland loopt tegen betrokkene geen strafrechtelijk onderzoek. Zou onder deze omstandigheid een verzoek tot uitlevering (aan Spanje) zijn gedaan, dan zou dit niet anders hebben kunnen fungeren dan als een poging om de uitlevering van betrokkene naar de Bondsrepubliek Duitsland te voorkomen. Een dergelijk doel achtte de officier van justitie onjuist.

Ook naar ons oordeel zou dit misbruik hebben betekend van het instrument van uitlevering'. Dit antwoord werd gegeven op 19 september 1985. Toen was het de minister van Justitie en mij onbekend dat er wel processen-verbaal bestonden ten aanzien van de heer Dost, die door de Nederlandse politie met instemming van het OM waren overgedragen aan de Duitse autoriteiten. Nadat wij hiervan kennis kregen, heb ik de minister van justitie van de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen in januari en april 1986 verzocht, de strafvervolgning van Dost te staken.

Toen de Duitse minister van justitie aan dit verzoek geen gevolg gaf, heb ik in juni 1986 uitlevering verzocht. Hieruit volgt dat, toen ons eenmaal gebleken was dat er wel voldoende materiaal voor een strafvervolgning van de heer Dost in Nederland bestond, alle moeite is gedaan om Dost in Nederland te kunnen vervolgen.

De vragen 2 (Waarom handhaaft de Nederlandse regering wel haar standpunt dat de 'omstandigheden van de onderhavige zaak geen aanleiding zijn anders te denken over het 'niet gebruikelijk zijn' van een zich wenden tot de Spaanse regering teneinde doorlevering te verkrijgen') en 3 (Is de Nederlandse regering bereid zich alsnog terzake met de Spaanse regering te verstaan?) wil ik gezamenlijk beantwoorden.

In zijn toelichting op vraag 2 suggereert de heer Vogt dat de regering van de Bondsrepubliek Duitsland de uitlevering van de heer Dost van de Spaanse regering op incorrecte wijze heeft gekregen. Deze kwestie stelde de heer Vogt ook al aan de orde in zijn vragen van 8 april 1986 (Aanhangsel Eerste Kamer, 1985/1986, nr. 131). Het is mij bekend dat ook de raadslieden van Dost zich op dit standpunt stellen.

In contacten tussen mijn medewerkers op het ministerie en de Neder-

landse raadsman is herhaaldelijk gesteld, dat een dergelijke stelling met documenten – te weten het Duitse uitleveringsverzoek en de beslissing daarop van de Spaanse regering – behoort te worden gestaafd. Bedoelde raadsman is echter niet tot overlegging van deze stukken overgegaan. Daarom zijn de minister van Justitie en ik niet bereid, ervan uit te gaan dat de Duitse regering onjuist tegenover de Spaanse regering heeft gehandeld.

Zoals wij reeds in het antwoord op de vragen van 8 april hebben gesteld, wijs ik erop dat de opgeëiste persoon zich zelf tot de Spaanse regering kan wenden als hij van oordeel is dat de Duitse regering onjuist zou hebben gehandeld tegenover hem. De Spaanse autoriteiten kunnen daarop zo nodig in contact treden met de Duitse autoriteiten om opheldering te geven, dan wel te vragen.

Ten aanzien van het verzoek tot verderlevering van de heer Dost aan de Spaanse regering merk ik nog het volgende op. In het van toepassing zijnde artikel 16 van het Europees Uitleveringsverdrag is niet geregeld welke staat in een concreet geval deze toestemming moet vragen. Nederland neemt het standpunt in, dat zulks moet gebeuren door de aangezochte staat. Dat wil zeggen, de staat aan wie de opgeëiste persoon in eerste instantie werd uitgeleverd. In de zaak van de heer Dost is dat dus de Bondsrepubliek Duitsland.

Er zijn echter ook staten die van oordeel zijn dat de toestemming voor verderlevering moet worden gevraagd door de staat die de opgeëiste persoon in tweede instantie uitgeleverd wenst te krijgen. In de zaak van de heer Dost is dat Nederland. De minister van Justitie te Düsseldorf stelde zich op dit laatste standpunt. De Nederlandse regering – zoals gezegd, nemen wij een ander standpunt in – heeft daarom op puur praktische gronden, ten einde geen onnodige vertraging te veroorzaken door juridische discussie, aan Spanje toestemming tot verderlevering gevraagd.

In dat verzoek is aangegeven dat ik aan de Bondsrepubliek uitlevering heb gevraagd van de heer Dost, ten behoeve van strafvervolgning ter zake van dezelfde feiten als die waarvoor hij thans in de Bondsrepubliek wordt vervolgd. Er is nog geen antwoord van de Spaanse regering ontvangen,

maar het al dan niet verlenen van toestemming door de Spaanse regering is thans minder relevant geworden, nu de minister van Justitie te Düsseldorf bij brief van 16 september 1986 de uitlevering van de heer Dost aan Nederland heeft geweigerd.

In vraag 5 wordt gevraagd of de Nederlandse regering ooit heeft geprobeerd, de heer Dost te vrijwaren van strafvervolgning in Duitsland, door er bij de Duitse autoriteiten op aan te dringen, gebruik te maken van de mogelijkheid, gelegen in artikel 153c, III van het Duitse wetboek van strafrecht, namelijk het staken van een strafvervolgning, op gronden aan het algemeen belang ontleend. Verder wordt een nadere motivering gevraagd, indien het antwoord op deze vraag ontkennend zou luiden.

In mijn brieven van januari en april 1986 heb ik de minister van Justitie te Düsseldorf met een uitvoerige motivering verzocht, de strafvervolgning tegen de heer Dost te staken. Bij deze verzoeken heb ik niet gewezen op artikel 153c, III van het Duitse wetboek van strafrecht, omdat ik van oordeel was en ben dat het aan de Duitse minister van Justitie kon worden overgelaten, te oordelen over de naar Duits recht al of niet aanwezige juridische grondslag voor het staken van een strafvervolgning.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! In de vragen 6, 7 en 8 stelt de interpellant de vraag aan de orde, of er richtlijnen zijn met betrekking tot het uitleveren van stukken. Met deze stukken blijkt te zijn bedoeld de processen-verbaal die zijn opgemaakt. De geldende regels te dezen aanzien zijn de volgende. In het internationale rechtshulpverkeer kunnen slechts op twee manieren processen-verbaal rechtsgeldig worden overgedragen aan de justitiële autoriteiten van een andere staat.

Dat kan op eigen initiatief door middel van een verzoek tot overname van een strafvervolgning of op verzoek, op basis van een voor inwilliging vatbaar verzoek tot rechtshulp. In het verkeer met de Bondsrepubliek Duitsland gebeurt een en ander op basis van het Europees Rechtshulpverdrag en de Aanvullende overeenkomst van Wittem betreffende het Europese Rechtshulpverdrag.

Voorts zijn van toepassing de artikelen 552t tot en met 552hh van het Wetboek van Strafvordering over overdracht en overname van strafvervolg en de richtlijn van de procureurs-generaal inzake de overdracht van strafvervolg tegen vreemdelingen.

Wat de overdracht van strafvervolg betreft nog het volgende. Uit de richtlijn van de procureurs-generaal volgt dat een strafvervolg tegen een Nederlander of een in Nederland legaal gedomicilieerde vreemdeling niet wordt overgedragen aan het buitenland. Voorts komen niet in aanmerking strafzaken die in Nederland tot een sepot of tot een geldboete van minder dan 250 gulden zouden leiden.

Ten slotte zijn strafzaken betreffende overtredingen, met uitzondering van overtredingen van het rijtijdenbesluit, uitgesloten van overdracht. Aangezien ingevolge artikel 552t van het Wetboek van Strafvordering uitsluitend de minister van justitie strafzaken overdraagt, worden alle door het openbaar ministerie aangeboden zaken op het departement getoetst aan de door mij genoemde criteria. Bij verzoeken om rechtshulp gaat het anders. Buitenlandse autoriteiten kunnen verzoeken om afgifte van een proces-verbaal indienen bij de Nederlandse autoriteiten.

In de relatie tussen Nederland en de Bondsrepubliek is het op grond van de Aanvullende overeenkomst van Wittem regel dat de rechterlijke autoriteiten in beide landen rechtstreeks met elkaar corresponderen over deze verzoeken, die schriftelijk worden gedaan. Daarbij moet worden aangegeven, wat de reden van het verzoek is. Dit laatste is nodig omdat de ontvanger moet kunnen toetsen, of een verzoek kan worden ingewilligd.

Nederland heeft zich voorbehouden, aan verzoeken om rechtshulp geen uitvoering te geven indien zulks in strijd zou zijn met het beginsel 'nebis in idem' of indien het verzoek betrekking zou hebben op feiten ter zake waarvan de verdachte in Nederland wordt vervolgd. Daarnaast zal elke officier van justitie erop bedacht moeten zijn dat de uitvoering van een verzoek om rechtshulp niet het effect heeft van overdracht van een strafvervolg tegen een Nederlander of tegen een in Nederland legaal gedomicilieerde vreemdeling. In dergelijke gevallen zal

evenmin uitvoering dienen te worden gegeven aan een verzoek om rechtshulp.

Uit het voorgaande volgt dat er thans reeds voldoende regels bestaan om het openbaar ministerie houvast te bieden voor het op verantwoord wijze behandelen van verzoeken om rechtshulp. In de zaak-Dost zijn ondanks deze regels fouten gemaakt.

Een en ander is, zoals ik ook in antwoord op vragen van de Tweede Kamerleden Kosto en Haas-Berger van 25 oktober 1985 heb gezegd – aanhangsel bij de Handelingen van de Tweede Kamer 1985–1986, blz. 721 – voor mij aanleiding geweest, de procureur-generaal bij het gerechtshof te Arnhem van het oordeel van de staatssecretaris van Justitie en mij in kennis te stellen en hem te verzoeken, maatregelen te nemen die herhaling zullen voorkomen. Ik ben bereid, een en ander ook nog eens onder de aandacht van de andere procureurs-generaal te brengen.

Ik denk daarbij ook aan de wens om in twijfelgevallen de zaak niet zelf af te doen, maar deze aan mijn ministerie voor te leggen. Daarnaast ben ik voornemens, nogmaals een gesprek te voeren met mijn Duitse ambtgenoot over de strafvervolg van de heer Dost in de Bondsrepubliek en over de weigering, hem uit te leveren. Ik heb hierover reeds een brief geschreven aan de Bundesminister der Justiz, Engelhardt.

Ik zal in dat gesprek waarschijnlijk ook de wenselijkheid aan de orde stellen dat de Duitse autoriteiten, indien zij kennis krijgen van door Nederlanders gepleegde feiten, bij voorbeeld handel in verdovende middelen, die kennis door middel van een verzoek tot overdracht van de strafvervolg aan mij zenden, en voorts de wenselijkheid van een regeling tussen onze landen die het mogelijk maakt, onverhoopt gemaakte fouten, zoals in deze zaak, te redresseren.

In vraag 8 heeft de heer Vogt het verschil in vervolgingsbeleid tussen Nederland en de Bondsrepubliek inzake soft drugs aan de orde gesteld.

Nederland en de Bondsrepubliek ontmoeten elkaar met grote regelmaat in internationale kaders die, hetzij in het bijzonder, hetzij onder andere zijn gewijd aan de problematiek van de handel in verdovende middelen en het gebruik daarvan. Ik noem hierbij

de Pompidou-groep van de Raad van Europa met name en het overleg dat wordt gevoerd ter uitvoering van het akkoord van Schengen. Het nationale vervolgingsbeleid van de deelnemende landen ter zake van alle soorten van verdovende middelen is in dat soort besprekingen een herhaaldelijk terugkerend gesprekstema. Ook zijn de consequenties van de onderlinge verschillen daarin onderwerp van gesprek. De standpunten zijn over en weer voldoende duidelijk, zodat ik niet geloof dat aan een nieuw bilateraal overleg behoefte bestaat.

Vraag 11 van de interpellant vraagt of het niet voor de hand ligt dat het Nederlandse regeringsbeleid nog eens verder wordt uiteengezet. Bovendien refereert de interpellant daar aan door mij onlangs uitgesproken woorden. Mijn antwoord luidt als volgt. Het Nederlandse optreden op internationaal terrein ter zake van de drugsproblematiek wordt gekenmerkt door het voortdurend onderstrepen van de opvatting dat deze problematiek slechts verantwoord kan worden bestreden op multi-disciplinaire wijze, waarbij zowel aan de belangen van de volksgezondheid als aan die van de wetshandhaving op evenwichtige wijze recht moet worden gedaan.

Alhoewel internationaal op de gunstige ontwikkelingen in ons land op dit punt van het drugsmisbruik wordt gewezen en het vigerende beleid zo goed mogelijk wordt uitgelegd, is het niet zo dat Nederland andere landen probeert te overreden, het Nederlandse drugsbeleid over te nemen; het vingertje blijft dus naar beneden wijzen. Het is namelijk zeer de vraag of een beleid dat in onze samenleving gunstige resultaten afwerpt dezelfde uitwerking zal hebben in een andere samenleving. Daarvoor lijkt het drugsmisbruik te veel bepaald te worden door nationale en soms regionale condities.

Wat de verwijzing naar door mij onlangs uitgesproken woorden betreft, mag ik erop wijzen dat er wellicht sprake is van een misverstand, aangezien ik in de dagbladen – en ik sluit niet geheel uit dat de heer Vogt daaraan zijn kennis heeft ontleend – precies het tegenovergestelde aantrof van wat ik in de Tweede Kamer had gezegd. Bij de behandeling in de Tweede Kamer, immers, van het Amending protocol bij het enkelvoudig verdrag zijn de coffeeshops ter sprake gebracht. Men heeft mijn opmerkingen in verband

daarmee ten onrechte uitgelegd alsof ik van mening zou zijn dat dergelijke ondernemingen hun gang naar zouden moeten blijven gaan.

Ik heb daarentegen juist aangegeven dat deze vorm van kleinhandel geconfronteerd dient te worden zowel met strafrechtelijke als met bestuurlijke repressie, als deze handel zich manifesteert op een provocerende of publiekelijk afficherende wijze, zoals dat trouwens ook door de richtlijnen voor de toepassing van de Opiumwet is aangegeven. Daarnaast heb ik dus vastgesteld dat in het algemeen ons beleid om de markten van cannabisproducten enerzijds en van de drugs met onaanvaardbaar risico anderzijds te scheiden, kennelijk vruchten afwerpt, gezien de recente ontwikkelingen op het gebied van de verslavingsproblematiek in ons land, die bepaald niet ongunstig zijn vergeleken met de situatie in landen om ons heen.

Deze scheiding van markten is moeilijk anders te bewerkstelligen dan door streng optreden tegen de handel in verdovende middelen met onaanvaardbaar risico enerzijds en terughoudender op te treden tegen de handel in cannabisproducten anderzijds. Maar dat de al te provocerende kleinhandel in cannabis bestreden moet worden, heb ik juist in mijn interventie duidelijk aan de orde gesteld. Ik vind dat daarbij bovendien – en dat was het nieuwe element dat ik in de Tweede Kamer naar voren trachtte te brengen – een belangrijke rol is weggelegd voor het plaatselijke bestuur, dat met zijn vergunningsverleningsbeleid waarschijnlijk veel doeltreffender kan optreden dan Justitie met het strafrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Voor de beantwoording van vraag 12 moeten wij ons even verplaatsen naar de raadzaal van de gemeente Arnhem. Mij worden immers een aantal vragen gesteld die eerder door de geestverwante fractie van de heer Vogt in de gemeenteraad van Arnhem zijn voorgelegd aan de burgemeester. De burgemeester kon die vragen inderdaad niet beantwoorden omdat ze betrekking hadden op het beleid van het openbaar ministerie. Uit inlichtingen van de procureur-generaal bij het gerechtshof te Arnhem is mij het volgende gebleken. Ik verwijs nu naar de met letters aangeduide onderdelen van de vragen.

Allereerst de onderdelen a, f en h.

Op 14 of 15 november 1984 heeft een ambtenaar van de Zollfahndung Kleve op eigen initiatief een bezoek gebracht aan de gemeentepolitie te Arnhem. De betrokken Duitse opsporingsambtenaar heeft toen namens de officier van justitie te Düsseldorf gevraagd of de Arnhemse gemeentepolitie nog beschikte over processen-verbaal tegen de heer Dost. Na overleg met de officier van justitie te Arnhem zijn op dezelfde dag door de gemeentepolitie Arnhem aan de Duitse opsporingsambtenaar kopieën van het zogeheten Tegelse en Berghse proces-verbaal afgegeven.

Het onderdeel b. De Arnhemse gemeentepolitie heeft geen gegevens verzameld of andere opsporingshandelingen verricht met het oog op een strafvervolg van de heer Dost in de Bondsrepubliek Duitsland.

De onderdelen c, d en e. Op grond van artikel V van de Aanvullende overeenkomst van Wittem betreffende het Europees Rechtshulpverdrag wordt desgevraagd aan de Nederlandse opsporingsambtenaren toegestaan om bij de uitvoering van een rechtshulpverzoek in de Bondsrepubliek aanwezig te zijn. Hetzelfde geldt ten aanzien van Duitse opsporingsambtenaren bij de uitvoering van een Duits rechtshulpverzoek in Nederland. In de praktijk komt het voor dat – vooral als het gaat om een verzoek tot horen van getuigen – de buitenlandse politieambtenaren in staat worden gesteld de getuigen zelf te horen. Dit gebeurt ook in Arnhem. Het spreekt vanzelf dat indien zulks geschiedt, de verantwoordelijkheid voor dit optreden bij het openbaar ministerie berust.

Het onderdeel g. Zoals gezegd zijn op 14 of 15 november 1984 de processen verbaal door de Arnhemse politie afgegeven aan een Duitse opsporingsambtenaar. Indien de Duitse opsporingsambtenaar reeds op die datum in het bezit was van het Tegelse proces-verbaal, kan ik dit niet anders verklaren dan dat hij dit proces-verbaal van de Kriminalpolizei Neuss in de Bondsrepubliek moet hebben gekregen. Het opsporingsonderzoek dat in het Tegelse proces-verbaal wordt gerelateerd is in 1983 door de politie te Tegelen aangevangen, nadat een in de Bondsrepubliek aangehouden Duitse verdachte verklaringen had afgelegd over een aantal in Nederland wonende personen.

De officier van justitie te Roermond heeft in die tijd toestemming gegeven het Nederlandse proces-verbaal ten behoeve van het verdere onderzoek tegen de in de Bondsrepubliek aangehouden verdachte, ter beschikking te stellen van de Kriminalpolizei Neuss. Kennelijk heeft de Kriminalpolizei Neuss het proces-verbaal later doorgezonden naar de Zollfahndung in Kleve.

De onderdelen i en j. Mij heeft in het voorjaar van 1985, dus na de aanhouding van de heer Dost, geen verzoek bereikt van Duitse zijde om een strafvervolg in te stellen. Bij het Arnhemse openbaar ministerie is een dergelijk verzoek evenmin bekend. Ik verwijs in dit verband ook naar het antwoord van de staatssecretaris van Justitie op vragen van 18 september 1985 van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de heer Kosto en mevrouw Haas (Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1985–1986, bladzijde 161).

□

Minister Van den Broek: Mijnheer de Voorzitter! De geachte interpellant heeft ook gevraagd of via diplomatieke kanalen een officieel protest is ingediend bij de regering van de Bondsrepubliek vanwege, zoals de geachte interpellant stelt, haar evidente inmenging in Nederlandse binnenlandse aangelegenheden. Een dergelijk diplomatiek protest is niet uitgebracht en wel om de volgende redenen.

In de allereerste plaats is, zoals de interpellant bekend zal zijn, bij het hele rechtshulpverkeer tussen Nederland en de Bondsrepubliek uitgegaan van directe contacten tussen de betrokken ministeries van Justitie.

Zoals uit de vraagstelling van de geachte interpellant blijkt is ook hij ermee bekend dat zowel de staatssecretaris als mijn ambtgenoot van Justitie contact hebben gezocht met hun counterparts in de Bondsrepubliek en die van de deelstaat Nordrhein-Westfalen.

Er speelt nog een ander element een rol. Wanneer men gaat denken aan diplomatieke protesten, is ook de positie van het eigen land relevant. Zoals de geachte interpellant weet en zoals door de bewindslieden bij de beantwoording van de vragen is meegedeeld, hebben het Nederlandse openbaar ministerie en de Nederlandse politie, weliswaar ten onrechte, bij

de justitiële autoriteiten van de Bondsrepubliek Duitsland door de afgifte van de processen verbaal in deze zaak primair de indruk gewekt, dat tegen een strafvervolgung van de heer Dost in de Bondsrepubliek geen bezwaar bestond. Wat dit betreft is er dus weinig aanleiding voor een protest onzerzijds.

Nu noteer ik dat de geachte interpellant dat protest zou willen rechtvaardigen door te wijzen op, zoals hij het noemt, evidente inmening van de Bondsrepubliek in Nederlandse binnenlandse aangelegenheden. Ik waag ernstig te betwijfelen in hoeverre het toepassen van de Duitse nationale wet op het punt van het universaliteitsbeginsel ooit kan worden uitgelegd als een inbreuk op Nederlandse binnenlandse aangelegenheden. Te meer niet, zou ik eraan willen toevoegen – maar ik begeef mij daarmee sluipend op het terrein van de mij flankerende collega's – daar ook het enkelvoudig verdrag waarover eerder gesproken is, in feite het universaliteitsbeginsel kent en aan de bij dat verdrag aangesloten lid-staten de keuzemogelijkheid laat dit in hun nationale wetgeving te implementeren. Als ik goed ben ingelicht, was dat in de Bondsrepubliek niet meer nodig, omdat men voor dit soort delicten het universaliteitsbeginsel reeds in de nationale wet van toepassing had verklaard.

Een en ander moge nog eens illustreren dat het dan wat moeizaam is om tegen de Bondsrepubliek te zeggen dat toepassing van dit beginsel een inbreuk zou vormen op Nederlandse binnenlandse aangelegenheden. Dit in antwoord op vraag 4.

In de vragen 9 en 10 vraagt de interpellant of Nederland de mogelijkheden wil onderzoeken de zaak-Dost en de principieel juridische vragen voor te leggen aan een internationaal forum zoals het Internationale Hof van Justitie. Het ligt voor de hand dat problemen tussen bevriende landen eerst in goed gezamenlijk overleg worden opgelost. Zoals mijn ambtgenoten reeds uiteen hebben gezet, zijn zij van plan ter zake overleg te voeren met hun Duitse ambtgenoot, voor zover dat overleg ook al niet heeft plaatsgevonden.

Het overleg zal plaatsvinden in aanvulling op het contact dat al heeft plaatsgevonden. Derhalve lijkt het mij zeer prematuur om te speculeren over het al dan niet voorleggen van deze zaak aan een derde instantie.

De reden waarom interpellant meent dat een uitspraak van het internationale hof hier op haar plaats zou kunnen zijn, illustreert hij met drie stellingen die bij zijn vragen zijn gevoegd. Zoals ook uit de stukken blijkt, is er geen bewijs dat een derde land, in dit geval Spanje, bewust misleid is. De vraag is bovendien of, indien Spanje misleid is, Spanje dan niet zou moeten protesteren. De rechtsmacht wordt door de Bondsrepubliek gebaseerd op het Enkelvoudig Verdrag, naast haar nationale wetgeving.

Dus ook daarin zie ik niet direct aanleiding om een uitspraak van het internationale hof te willen vragen. Ten slotte heeft mijn ambtgenoot van Justitie uiteengezet dat ook in Nederland fouten zijn gemaakt met het overdragen van bewijsmateriaal in deze zaak.

Afgezien van het feit dat ik dit een premature discussie vind, wil ik ook reeds laten doorschemeren dat de redenen die de geachte interpellant ervoor aandraagt, mij op dit moment niet overtuigend voorkomen.

De Voorzitter: De heer Vogt heeft mij gevraagd om vijf minuten bedenktijd. De vergadering wordt dus vijf minuten onderbroken.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Vogt (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Na deze zeer uitvoerige informatie die van de zijde van de regering is gegeven, is het voor een 'betrekkelijk' lid niet eenvoudig om alles meteen te volgen. Ik verzoek de Kamer dan ook van tevoren om enige consideratie te hebben als ik even in mijn papieren moet zoeken naar bepaalde gegevens.

Allereerst zal ik ingaan op het antwoord van de staatssecretaris. Het gaat dan met name om de kwestie Spanje. Het heeft mij verrast dat de regering zich nu wel tot Spanje heeft gewend. Daar ben ik blij om. Wij hebben er op dit moment dan ook geen behoefte aan om de motie die wij op dit punt in portefeuille hadden in te dienen. Desondanks wil ik nog wel iets zeggen over het beleid. Ik heb gesproken over een zwalkend beleid. De staatssecretaris zegt natuurlijk dat zij mijn zienswijze

verre van zich werpt. Dat zou ik ook gedaan hebben als ik staatssecretaris was.

Toch is er sprake van enige zwalking, misschien niet onder de directe verantwoordelijkheid maar wel onder de afgeleide verantwoordelijkheid van de regering. Wat is namelijk het geval? Wij hebben te maken met officier van justitie Denie in Arnhem. Deze heeft op een gegeven moment stukken uitgeleverd. Er was sprake van een proces verbaal, van strafvervolgung. Deze officier van justitie zei later dat er geen sprake was van strafvervolgung. De regering nam dat vol vertrouwen aan, hetgeen ik mij kan voorstellen. Daarna herinnerde de officier van justitie zich ineens wel dat er sprake was van strafvervolgung. Men had dus al veel eerder om uitlevering kunnen vragen. Het zwalkend beleid is dus misschien niet onder de directe, maar wel onder de afgeleide verantwoordelijkheid van de regering te vatten!

In de vragen 2 en 3 heb ik iets gezegd over de incorrecte wijze van uitlevering. Wat is er aan de hand? Door de Bondsrepubliek is vastgesteld dat de heer Dost in de Bondsrepubliek cannabisproducten heeft geïmporteerd. Er is van import geen sprake, dus gaat het om een valse beschuldiging van de Bondsrepubliek. Gezegd is dat de raadsman niet is overgegaan tot overlegging van de uitleveringsstukken. Hierin wil ik mij niet mengen. Het lijkt mij niet juist dat een kamerlid zich bemoeit met het al dan niet juiste optreden van de raadsman van de heer Dost. Verder is meegedeeld dat de officier van justitie van Düsseldorf een uitlevering heeft geweigerd.

De minister van Justitie heeft een zeer goed onderbouwd en voor mij niet onmiddellijk te volgen verhaal gehouden over de verschillende verdragen die er bestaan. Ik heb begrepen dat er bepaalde verdragen zijn met de Bondsrepubliek – als het niet juist is, verneem ik dat graag – die vervolgens zijn aangevuld met de overeenkomst van Wittem. Er zijn rechtstreekse contacten tussen justitiële autoriteiten in Nederland en in Duitsland mogelijk. Bij die rechtstreekse contacten kunnen bepaalde stukken worden uitgewisseld. Op dit punt hebben wij nog steeds dezelfde bedenkingen. Op zichzelf is het geheel terecht dat dergelijke rechtstreekse contacten er zijn over zaken waarover in de Bondsrepubliek en in

Nederland gelijkkluidend wordt gedacht.

Ik vind het niet onterecht als over brandstichters, moordenaars of inbrekers stukken worden uitgeleverd. Ik begin echter grote vraagtekens te plaatsen, als de interpretatie betreffende bepaalde zaken bij ons geheel anders is dan in de Bondsrepubliek. Als je in aanmerking neemt dat de Bondsrepubliek dit universaliteitsbeginsel heeft, dat zij haar zaken uitstrekt tot Nederland en dat het beginsel 'ne bis in idem' in de Bondsrepubliek een heel andere uitleg heeft, namelijk dat de uitspraken van buitenlandse rechters in feite niet geldend zijn voor dit beginsel in de Bondsrepubliek, dan moet je gewoon concluderen dat er een veel grotere rem op het uitleveren van dergelijke stukken zal zijn. Ik behoud mij het recht voor, zo meteen met een motie daarover te komen.

Ik ben overigens blij met het voornemen, nogmaals overleg met de Bondsrepubliek te voeren. Ik meen dan ook dat de minister en mijn fractie op één lijn zitten, dat er hier onrecht is gepleegd en dat de heer Dost er het slachtoffer van is. Mijn gedachten gaan in feite veel verder. Wij moeten voorkomen dat dergelijke dingen in de nabije toekomst weer gebeuren. Ik ben er helemaal niet van overtuigd dat, als wij geen maatregelen nemen, die fouten niet terug zullen komen.

De minister van Justitie heeft misschien even gedacht dat ik conclusies uit de dagbladpers heb getrokken. Dat doe ik een enkele keer, maar ik ben er voorzichtig mee. Ik heb mijn conclusies getrokken uit het mondeling overleg aan de overkant. Ik heb goed begrepen dat hij wel degelijk maatregelen wil, maar liever niet in de strafrechtelijke sfeer, tegen koffiesshops. Dat heb ik geconcludeerd. Wat de pers daarover heeft gezegd, zal ik verder buiten beschouwing laten.

Ik kom bij het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken. Hij heeft gezegd dat een officieel protest niet is ingediend bij de Bondsrepubliek. Er is in feite geen sprake van inmenging in de directe aangelegenheden, omdat de Duitse nationale wet nu eenmaal het universaliteitsbeginsel kent, dat geldend is. Ik vind dit toch een te formele en te gemakkelijke denkwijze, zeker voor degenen die nog bepaalde indrukken uit de periode voor 1945 hebben. U zult mij misschien vragen: waarom moet dat

er nu bij? Ik meen dat wij ons niet helemaal kunnen onttrekken aan de situatie dat dit erbij komt, zeker omdat die wet door een toen nog niet vijandig staatshoofd – maar vier dagen later wel – mee ondertekend is. Die wet is namelijk van 6 mei 1940.

Er is in wezen wel degelijk sprake van inmenging in de Nederlandse handelwijze. Het lijkt erop dat de Duitse justitie heel duidelijk heeft gezegd 'Nederland, zoals jullie het doen is het fout' en over het hoofd van de heer Dost heen een voorbeeld aan Nederland heeft willen stellen. Ik weet dat dit niet bewijsbaar is. Ik weet dat de minister van Buitenlandse Zaken daarmee niet kan schermen. Het is natuurlijk eenvoudiger voor een kamerlid om dit op tafel te leggen. Wel meen ik dat de minister dit wel degelijk in het achterhoofd mag houden.

Wij zijn van mening dat het overleg met de Bondsrepubliek over deze kwestie moet doorgaan. Wij zijn ook van mening dat, zolang dit overleg wordt gevoerd en nog kans op enig succes heeft – ik heb daar niet veel hoop op, gezien de weigering van de uitlevering – wij het proces van overleg met de Bondsrepubliek ook door moeten zetten.

Aan de andere kant denk ik dat het goed is als de Nederlandse regering zich oriënteert of het mogelijk is, deze zaak aan een internationaal forum – ik denk hierbij inderdaad aan het Internationale Hof van Justitie – te zijner tijd voor te leggen. De minister mag het prematuur vinden dat op dit moment al te doen, ik denk dat een onderzoek zinnig is. Weinig is prematuur voor iemand die al twee jaar vastzit voor een zaak waarvoor hij onder de Nederlandse wetgeving, die hij geacht wordt te kennen, enkele weken gevangenisstraf had kunnen krijgen. Ik denk niet dat je van een Nederlander mag verwachten dat hij ook de Duitse wet en de wetten van alle andere landen kent.

De minister van Justitie heeft gezegd dat er geen bewijs is, dat een derde land bewust misleid is. Ik neem aan dat het mogelijk is, de uitleveringsstukken op te vragen. In die stukken zal gesproken worden van import van marihuanaproducten in de Bondsrepubliek. Er is echter geen sprake van import. Noch in de aanklacht, noch in de uitspraak wordt gesproken van import.

Ik meen dat er wel degelijk sprake is van al of niet bewust misleiding van de Spaanse justitie door de Duitse justitie. De advocaat van de heer Dost is op het ogenblik bezig om bij de Spaanse justitie een revisie van dit vonnis te krijgen. Het lijkt mij bijzonder goed als de Nederlandse overheid daarbij een extra feit verstrekt.

De minister heeft gezegd dat ook in Nederland fouten zijn gemaakt. Ja, dat is het hem nu juist. Er zijn fouten in Nederland gemaakt, waarvan een Nederlander het slachtoffer is geworden. Het lijkt mij goed als de regering alle mogelijke moeite doet de gemaakte fouten te herstellen, door te doen wat ik heb gesuggereerd.

Tot slot stel ik de volgende twee moties voor.

Moties

De Voorzitter: Door de leden Vogt, Van Leeuwen, De Gaay Fortman en Bolding worden de volgende moties voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de gedachtenwisseling met de regering betreffende de gehele gang van zaken rondom de arrestatie, de uitlevering en de veroordeling van Harm Klaas Dost;

verzoekt de regering, te onderzoeken of het Duitse optreden kan worden voorgelegd aan een internationale instantie en indien dat onderzoek positief uitvalt van die gelegenheid gebruik te maken, tenzij de Bondsrepubliek Duitsland op korte termijn de heer Dost naar Nederland uitwijst of jitlevert,

en gaat over tot de orde van de dag.

De Kamer,

gehoord de gedachtenwisseling met de regering betreffende de gronden waarop de heer Dost in de Bondsrepubliek Duitsland is veroordeeld;

verzoekt de regering

- nogmaals aan te dringen op uitlevering van de heer Dost aan Nederland;
- afspraken met de Bondsrepubliek Duitsland te maken over het gebruik van stukken die door de Nederlandse Justitie aan de Duitse justitiële autoriteiten worden overhandigd;

verzoekt de regering voorts richtlijnen te geven aan de politie en het Openbaar Ministerie, op grond waarvan – zolang genoemde afspraken met de Bondsrepubliek Duitsland nog niet zijn gemaakt – alleen dan documenten, waarin rechtstreeks of indirect van Nederlanders sprake is, aan de Duitse justitie kunnen worden overhandigd indien daar ministeriële goedkeuring voor is gegeven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, worden deze moties voldoende ondersteund.

Zij krijgen respectievelijk de nrs. 26a en b.

De heer **Glastra van Loon** (D66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie meent dat de zaak van Harm Dost het best gediend wordt als wij hier nu met zo groot mogelijke eenstemmigheid uitspreken dat wij de veroordeling door een Duitse rechter van een Nederlander voor een in Nederland begaan feit, waarvoor hij al door de Nederlandse rechter was veroordeeld, ten zeerste betreuen. Ik heb de eer, mijnheer de Voorzitter, op dit punt een motie in te dienen.

De **Voorzitter**: Er staan geen handtekeningen onder.

De heer **Glastra van Loon** (D66): Nog niet, maar ik kan u verzekeren dat er voldoende steun is voor mijn motie.

De **Voorzitter**: Dus u durft het risico aan dat ik de motie dan maar voorlees.

De heer **Glastra van Loon** (D66): Ik hoop dat u daarin slaagt, Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Glastra van Loon wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer, sprekend uit het te betreuen, dat een Nederlander voor een in Nederland begaan feit waarvoor hij al door de Nederlandse rechter was veroordeeld, in de Bondsrepubliek is vervolgd en veroordeeld, steunt het ten deze door de Neder-

landse regering gevoerde beleid, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 26c.

De heer **Glastra van Loon** (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ter verduidelijking merk ik op dat hiermee natuurlijk geen steun wordt verleend aan gemaakte fouten die niet het beleid zelf betreffen.

Ik meen dat er reden is, uit te spreken dat wij de bezorgdheid van Duitse burgers en overheidsorganen over de handel en het gebruik van verslavende drugs ten volle delen, maar het in Nederland in dezen gevoerde opsporings- en vervolgingsbeleid uitdrukkelijk juist en rationeler achten dan het beleid dat in Duitsland wordt gevoerd. Dit doen wij niet op grond van een permissieve, tolerantere of slappere houding in dezen of in het algemeen, maar – integendeel – op grond van de overtuiging dat het Nederlandse beleid realistischer en effectiever is dan het Duitse beleid.

Hierop aansluitend vraag ik de bewindslieden of zij het ook met ons eens zijn dat het in het algemeen wenselijk is met meer kracht dan tot nu toe de aard van en de gronden voor het Nederlandse beleid in dezen aan andere regeringen duidelijk te maken en de in het buitenland daaromtrent levende onjuiste voorstellingen te bestrijden. Zo ja, zijn zij dan bereid stappen daartoe te ondernemen? Kunnen zij voorts mededelen wat voor stappen zij, mits zij die willen nemen, daartoe in aanmerking vinden komen?

De heer **Holdijk** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik deel u mede dat ik namens de fracties van de SGP, de RPF en het GPV spreek. Het gaat om onze fracties in dit interpellatiedebat niet zozeer om de zaak-Dost op zichzelf genomen. Dost wordt door sommigen, zo heb ik gezien, als martelaar beschouwd, maar die beschouwingswijze is in elk geval niet de onze. Dost heeft zich bij herhaling schuldig gemaakt aan in onze ogen ernstige strafbare feiten en zijn straf is op grond van de Duitse nationale wet bepaald door de daartoe bevoegde rechter en kan eventueel in hoger beroep nog worden herzien.

Intussen hebben wij natuurlijk wel kennis genomen van de mededelingen die gedaan zijn door de bewindslieden van Justitie, met name in het mondeling overleg van 25 juli van dit jaar aan de overzijde. Volgens het verslag van dat overleg heeft de minister erkend dat – ik citeer – ‘in het geval-Dost dossiers zijn uitgewisseld, waarbij door de Nederlandse autoriteiten onjuist is gehandeld.’

De staatssecretaris sprak in dat verband de volgende woorden: ‘De fout die is gemaakt door de Nederlandse autoriteiten’. Een vraag onzerzijds in dat verband: wanneer zijn de resultaten van het onderzoek door de procureur-generaal aangaande deze kwestie, waarover op bladzijde 5 van het eerder genoemde verslag van het mondeling overleg wordt gesproken, te verwachten?

Wij zijn geneigd om de irritaties en schermutselingen rondom de zaak-Dost te beschouwen als een symptoom van het gebrek aan wederzijds vertrouwen in elkaars aanpak van de drugsproblematiek, met name door Justitie. Dat gebrek moet opgeheven worden, willen er in de nabije toekomst niet nog meer en misschien nog ernstiger grensgeschillen, in dubbele zin, rijzen.

Hoezeer ook wij prijs stellen op de handhaving van de nationale soevereiniteit en de nationale rechtsmacht, wanneer wij de resultaten van ons eigen beleid – waarbij onze fracties in het verleden trouwens diverse malen kritische kanttekeningen hebben gemaakt – als het ware exporteren en buurstaten daarmee confronteren, lijkt het ons de hoogste tijd om bilateraal of in een ander Europees verband, tot een afstemming en tot afspraken te komen. Delen de ministers van Justitie en Buitenlandse Zaken deze opvatting? Zo ja, langs welke weg en op welke termijn zouden besprekingen die herhaling van dit soort incidenten voorkomen aangegaan of voortgezet kunnen worden?

Mijnheer de Voorzitter! Het streven naar open grenzen in Europa zal gepaard moeten gaan met gelijktijdige harmonisering van de strafvordering. Protectionisme is ook hier wellicht ongewenst. In elk geval moeten incidenten als de onderhavige, als dat enigszins mogelijk is, worden voorkomen.

Ten slotte wil ik nog iets zeggen over de moties van de heer Vogt. Men zal hebben begrepen dat onze fracties oog hebben voor de fouten

die aan Nederlandse zijde zijn gemaakt. Daar zal ook iets mee moeten gebeuren. Wij hebben er niet in de eerste plaats behoefte aan om in dezen met de vinger naar een ander te wijzen.

□

Staatssecretaris **Korte-van Hemel:** Mijnheer de Voorzitter! Beide ministers en ik beschikken nog niet over de tekst van de moties, zodat het, althans voor mij, moeilijk is om daar in dit stadium op in te gaan.

De **Voorzitter:** Dat is het gevolg van personeelsgebrek, maar dat verhaal hoort u natuurlijk elke dag. Wij doen echter ons best.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel:** Mijnheer de Voorzitter! De heer Vogt heeft geconstateerd dat wij ons al hadden gewend tot de Spaanse regering en dat dat hem ervan weerhield om ook op dat punt een motie in te dienen. Ik ben hem er dankbaar voor dat hij het personeel van uw Kamer niet belast met de tenuitvoerlegging en het ronddelen van die motie.

De heer Vogt is echter verder gegaan en heeft gezegd dat hij 'zwalking' constateerde, hoewel hij in mijn plaats ook gezegd zou hebben dat hij die zwalking van zich wierp. Verdragen zijn natuurlijk mensenwerk en het ten uitvoer leggen van verdragen is ook mensenwerk. Waar mensen werken worden fouten gemaakt. Ik vind echter niet dat wij een zwalkend beleid hebben gevoerd, integendeel ik vind dat ik consequent ben opgetreden. Immers, zodra wij wisten dat wij ten onrechte informatie hadden verstrekt, hebben wij op hetzelfde moment een beleid opgezet om die fouten te redresseren. Hier geldt dus eerder: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Ik blijf dan ook staande houden dat wij een zo consequent mogelijk beleid hebben gevoerd.

De heer Vogt heeft ook nog gesproken over de uitlevering. Ik had er al op gewezen dat wij de raadsman van de betrokkene gevraagd hebben ons in het bezit te stellen van de stukken waaruit zou kunnen blijken dat de Spaanse regering zou zijn misleid. Hierover heeft de heer Vogt geen oordeel uitgesproken. Ik constateer alleen dat wij enerzijds een voortdurend en goed overleg hebben met de raadsman van de

betrokkene, maar dat wij anderzijds, ondanks herhaald vragen, niet in de gelegenheid zijn gesteld deze stukken te bekijken. Daarom kunnen wij er ook geen oordeel over uitspreken. Het is mij bekend dat het overleg doorgaat.

Ik heb van de heer Vogt begrepen dat de raadsman nu namens zijn cliënt in contact is gekomen met de Spaanse regering. Wellicht kan dat ons toch, directelijk of indirectelijk, zicht geven op de vermeende – ik ontken het dus – misleiding van de Spaanse overheid.

Omdat de inhoud van de moties geen betrekking heeft op de vragen die ik heb beantwoord, beëindig ik hiermee mijn bijdrage aan deze discussie.

De **Voorzitter:** Beschikt de minister inmiddels over de tekst van de moties? Wilt u dat ik de vergadering onderbreek zodat wij er eerst voor kunnen zorgen dat u de moties krijgt?

□

Minister **Korthals Altes:** Ik beschik nu over de beide moties die door de heer Vogt zijn ingediend. Dat waren ook moties, omdat ze ondertekend waren. Over de ontwerp-uitspraak van de heer Glastra van Loon beschik ik nog niet. Over die moties, voor zover ik ze voor mij heb liggen, zal ik straks graag wat zeggen.

De heer Vogt heeft gevraagd of het niet beter was indien voorlopig alle verzoeken om rechtshulp die rechtstreeks worden gedaan aan het Nederlandse openbaar ministerie eerst aan Den Haag worden voorgelegd alvorens daarop worden beslist, voor zover het verzoeken zijn die afkomstig zijn uit Duitsland en die betrekking hebben op Nederlanders. Ik heb daarvan al in eerste instantie gezegd dat wanneer het gaat om de overdracht van strafvervolgning niet aan het buitenland wordt overgedragen als het een Nederlander betreft en een in Nederland legaal gedomicilieerde vreemdeling.

Het openbaar ministerie komt daar niet aan te pas. Verzoeken om rechtshulp kunnen nu eenmaal in de relatie Nederland-Bondsrepubliek op grond van de Aanvullende overeenkomst van Wittem rechtstreeks aan de Nederlandse rechterlijke autoriteiten worden gedaan.

Ik heb daarbij opgemerkt, dat elke officier van justitie erop bedacht moet zijn, dat het uitvoeren van een

verzoek om rechtshulp niet het effect mag hebben van een overdracht van een strafvervolgning tegen een Nederlander of een in Nederland legaal gedomicilieerde vreemdeling. Ik heb dat vandaag nogmaals uitdrukkelijk gezegd.

Ik heb er verder op gewezen bereid te zijn, dit nog eens via de procureurs-generaal duidelijk te maken. Onder dergelijke omstandigheden voel ik er niet voor te reageren met de gedachte dat als het in ons land, dank zij gedecentraliseerd of gedeconcentreerd bestuur, eens niet goed gaat, het weer centraal moet gebeuren, omdat dit altijd beter is. Ik ben die gedachte niet altijd toegedaan en in dit geval zeker niet. Ik zou de Kamer dus aanneming van een dergelijke motie willen ontraden.

Wel is heel duidelijk dat – mede door deze zaak en de publieke aandacht die deze zaak binnen en buiten de Staten-Generaal krijgt – het openbaar ministerie zich ervoor moet hoeden, dat hierbij fouten worden gemaakt. Dit klemte te meer nu men zich er ook van bewust is dat Duitsland in dezen hetzij het universaliteitsbeginsel als zodanig onverkort aanhangt, hetzij – zoals mij tijdens de schorsing terecht door de heer Heijne Makkreel onder het oog werd gebracht – hier een taak ziet voor de Duitse justitie, omdat het de verkoop van verdovende middelen aan Duitse onderdanen betrof. Ik wijs erop, dat ook in ons land de verkoop van verdovende middelen strafbaar is gesteld vanwege het schadelijke effect op de gezondheid van de gebruiker.

De heer Vogt heeft gezegd dat er onrecht is gepleegd en dat Dost hiervan het slachtoffer is. Ik zou een dergelijke bewering niet zomaar voor mijn rekening nemen. Ik erken, dat door de Nederlandse autoriteiten fouten zijn gemaakt en dat Dost hiervan het slachtoffer is.

De heer Vogt heeft gevraagd of een Nederlander de buitenlandse wet behoort te kennen. Ik ben geneigd deze vraag evenals hij niet in alle opzichten bevestigend te beantwoorden. Het is wel goed wanneer de Nederlander zich ervan bewust is dat de handel in verdovende middelen in andere landen harder pleegt te worden aangepakt dan hier.

Is deze aanpak beter of niet beter dan de onze? Moeten wij de gedachte die Nederland hierover heeft niet duidelijker naar buiten brengen? Een dergelijke strekking had het betoog

van de heer Glastra van Loon en dat van de heer Holdijk, zij het met een geheel andere intentie.

De heer **Vogt** (PSP): Voorzitter! Hier gaat het nu juist om! In Nederland wordt een dergelijk feit op een geheel andere wijze bestraft dan in het buitenland. De minister erkent, dat een Nederlander niet geacht moet worden de buitenlandse wet te kennen. Hij gaat daarbij echter voorbij aan het verschil in strafmaat tussen beide wetgevingen.

Minister **Korthals Altes**: Ik ga daaraan niet voorbij. Wanneer ik in een Nederlandse apotheek kom, word ik ervoor gewaarschuwd dat men op dat punt in het buitenland hardhandiger optreedt dan hier. Het is heel nuttig, dat men zich daarvan bewust is. Wij hebben dat niet in de hand.

De heer **Vogt** (PSP): Als men naar het buitenland gaat. Dat was hier niet het geval.

Minister **Korthals Altes**: Dat was hier inderdaad niet het geval.

De heer Glastra van Loon heeft, zoals ik zojuist zei, gevraagd of wij met meer kracht van argumenten in het buitenland duidelijk willen maken, dat wij bij onze aanpak een duidelijke scheiding hanteren in vervolgingsintensiteit en hoogte van de bestraffing, wanneer het gaat om de handel in verdovende middelen met onaanvaardbaar risico of wanneer het gaat om de handel in soft drugs, omdat wij menen dat onze aanpak succes heeft.

In eerste instantie heb ik gezegd – ik herhaal dit – dat wij bij tal van ontmoetingen, die specifiek zijn belegd om het probleem van de verdovende middelen te bespreken of waarbij het probleem van de verdovende middelen ter sprake komt in een andere context, uitleggen wat onze opvatting daarover is.

Ik heb ook gezegd, dat wij niet bij voortduring het vingertje opheffen om anderen duidelijk te maken dat dit de juiste wijze is. Wij zijn ons er namelijk van bewust dat de wijze van vervolging, van reactie, vaak regionaal of nationaal bepaald is. Dat hangt niet alleen samen met de strafrechtelijke cultuur maar ook met de mate van tolerantie die men in verschillende landen heeft en met de wijze waarop daar dan weer wordt gereageerd door degene die terecht staat. Wij menen dat wij in Nederland een zeker succes hebben gehad met die

scheiding, die een scheiding in de markt teweeg heeft gebracht, maar ik ben er volstrekt niet zeker van dat dat in het buitenland hetzelfde effect zou hebben.

De heer **Glastra van Loon** (D66): De strekking van mijn uiteenzetting was allerm minst dat wij het buitenland iets moeten leren. Het gaat mij er uitsluitend om dat het misverstand wordt weggenomen dat ons beleid berust op slapheid, tolerantie of permissiviteit. Ik meen, dat er ook op dit punt een taak voor de regering ligt en stel het op prijs, daarop een antwoord te krijgen.

Minister **Korthals Altes**: Mijn antwoord heeft al tweemaal geluid, dat wij niet aflaten dat aan buitenlanders duidelijk te maken. Zowel van de kant van Justitie als van Volksgezondheid wordt dit met de regelmaat van de klok herhaald. Thans blijkt dat voor die aanpak in een aantal landen intussen veel meer waardering is gaan ontstaan dan die ons enige jaren ten deel viel.

De heer Holdijk dringt erop aan, mede ter uitvoering van het akkoord van Schengen, in internationaal overleg te streven naar harmonisering van strafvordering. Een moeilijkheid hierbij is echter, dat een dergelijke harmonisering zou miskennen dat de strafvordering plaatsgebonden kan zijn. Er kunnen dus verschillen op dit punt bestaan. Zonder het woord 'protectionisme' in de mond te nemen, wil ik zeggen dat wij rekening moeten houden met de persoon van de verdachte, die mede wordt beïnvloed door de situatie in het land waarin hij terecht staat.

Wij moeten derhalve niet tezeer streven naar een zodanige harmonisering dat het Nederlandse OM niet meer vrij is, zijn vervolgingsbeleid en vorderingsbeleid ter zitting af te stemmen op de verwachte uitspraak van de rechter. Er is een wisselwerking tussen de uitspraak van de Nederlandse rechter, die deze beslissing in alle onafhankelijkheid moet kunnen blijven nemen, en het vorderingsbeleid van het OM. Als verwacht kan worden dat de Nederlandse rechter geen 10 jaar uitsprekt, maar hoogstens 10 weken, heeft het totaal geen zin dat het OM 14 jaar eist.

In die zin zou ik de suggestie van de heer Holdijk dus niet willen opvolgen. Ik geloof wel, dat het goed is, aandacht te blijven vragen voor het feit dat het in Nederland inderdaad geen kwestie is van slappe. Ik vind

ook dat wij bij voortduring moeten nagaan – vandaar mijn verhaal over de Amsterdamse koffieshops – of wij toch niet op bepaalde terrein de teugels iets te veel hebben laten vieren in de gedachte, dat dat een onderdeel kan zijn van het succesvolle beleid op dit punt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier voor mij de tekst van een van de moties van de heer Vogt. Als ik het goed zie, wijkt deze tekst enigszins af van de tekst die zoeven is voorgelezen. Tussen haakjes staan hier de woorden: te protesteren tegen inmenging in Nederlandse aangelegenheden en op grond daarvan.

De heer **Vogt** (PSP): Die mag u laten vervallen.

Minister **Korthals Altes**: Juist. Ik meen dat wij niet met de Bondsrepubliek afspraken moeten maken over het gebruik van stukken die door de Nederlandse justitie aan de Duitse worden overhandigd. Wij moeten ervoor zorgen – in eerste termijn heb ik dit reeds toegezegd – dat de Nederlandse autoriteiten geen stukken afgeven die daar niet voor in aanmerking behoren te komen. Vervolgens behoeft ik daarover met Duitse autoriteiten geen afspraken te maken.

Gesteld is ook dat voor politie en Openbaar Ministerie de richtlijn moet worden gegeven dat alleen na ministeriële goedkeuring stukken aan de Duitse justitie kunnen overhandigd. Hiertegen heb ik mij reeds eerder in mijn antwoord verzet. Deze vorm van centralisering garandeert niet dat er geen fouten worden gemaakt. Hoe meer werk men bij de centrale overheid neerlegt, hoe groter de kans dat daar fouten worden gemaakt.

Gevraagd werd nog in hoeverre het op dit moment zinvol is, nogmaals aan te dringen op uitlevering van de heer Dost aan Nederland. Wij hebben toegezegd dat daarover nog besprekingen zullen volgen.

Enige tijd geleden is een bezoek van de minister van Justitie van de deelstaat Nord Rheinland-Westfalen aangekondigd. Op de dag dat het hem schikte kon dit helaas niet plaatsvinden en een nieuwe datum is nog niet genoemd. Mocht dit bezoek plaatsvinden, dan zal worden nagegaan in hoeverre hiervan effect is te verwachten. Ook heb ik toegezegd dat ik bij een komende gelegenheid zou spreken met de Bundesminister van Justitie. Dan zal ik ook over deze zaak spreken.

Al met al moet ik aanvaarding van de motie ontraden.

Ik neem aan dat de minister van Buitenlandse Zaken zal ingaan op de motie, waarin de regering wordt verzocht om te onderzoeken of het Duitse optreden kan worden voorgelegd aan een internationale instantie.

De heer Glastra van Loon vraagt in zijn motie aan de Kamer, haar treurnis uit te spreken over de gang van zaken in Duitsland. Ik zou willen volstaan met mijn treurnis uit te spreken over het feit dat in Nederland fouten zijn gemaakt.

Minister Van den Broek: Mijnheer de Voorzitter! Ondanks het feit dat ik begrijp dat in één van de moties niet langer aan de regering wordt gevraagd om een formeel protest te laten horen bij de Bondsrepubliek, is de geachte interpellant er in zijn tweede termijn wel op teruggekomen. Hij vroeg zich af of ik mij niet te zeer op een formeel standpunt stel wanneer ik voor een dergelijk protest geen aanleiding zie, omdat ik van mening ben dat toepassing door de Bondsrepubliek van het universaliteitsbeginsel op zich volstrekt en règle is en dus geen protest rechtvaardigt.

Ik meen dat ik in mijn eerste termijn, nog afgezien van het feit dat de Bondsrepubliek hier handelt volgens haar eigen nationale wetgeving, hieraan heb toegevoegd dat ook in artikel 36 van het Enkelvoudig Verdrag inzake verdovende middelen – daterend uit 1961 – een uitdrukkelijke oproep aan de verdragspartijen wordt gericht om, waar zulks verenigbaar is met de nationale wetsstelsel, het universaliteitsbeginsel op de handel in verdovende middelen van toepassing te verklaren via hun nationale wetgeving.

Naar ik meen, kan dit alleen maar een onderstreping zijn van mijn eerdere stelling, dat enig verwijt, laat staan protest, in de richting van de Bondsrepubliek weinig op z'n plaats moet worden geacht. De geachte interpellant heeft daarbij nog verwezen naar het feit dat de desbetreffende Duitse nationale wet dateert uit de tijd van het Derde Rijk. Op zich is dat een kwestie waarover wij hier nu niet moeten discussiëren.

Ik wijs de geachte interpellant er alleen op dat wij nog steeds de Wet op de loonbelasting kennen, waarvan

het besluit destijds onder de Duitse bezetter is genomen. Dat leidt er niet automatisch toe dat iedereen automatisch en met groot plezier zijn loonbelasting betaalt. Evenmin wordt het rechtskarakter en de rechtmatigheid van die bestaande wetgeving ondergraven. Neemt u echter mijn eerste argument op dit punt als ernstiger dan het tweede.

Voorzitter! De heer Vogt heeft opnieuw – en nu via een motie – gevraagd om de mogelijkheden te onderzoeken om een aantal kwesties voor te leggen aan het internationale hof. Ik treed niet graag in herhaling, ik verwijs naar mijn antwoord in eerste termijn. Ik heb aangegeven dat het mij in alle drie genoemde gevallen weinig zinvol lijkt, zo het al juridisch mogelijk zou zijn, dergelijke vragen aan een internationale instantie voor te leggen.

Dat gold voor de kwestie van de misleiding – uit de stukken blijkt heel duidelijk dat die niet is aangetoond – voor de rechtsmacht, gebaseerd op het enkelvoudig verdrag, waarop ik zeer uitvoerig ben ingegaan, en voor de overdracht van bewijsmateriaal in deze zaak aan de Bondsrepubliek, waarover ook mijn collega van Justitie uitvoerig heeft gerapporteerd. Concluderend meen ik de Kamer aanvaarding van de motie, waarin wordt gevraagd om onderzoek en vervolgens voorlegging van enige kwesties aan het internationale hof, tenzij Dost alsnog uitgeleverd zou worden, te moeten ontraden.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verzuimd, een opmerking te maken over de motie, voorgesteld door de heer Glastra van Loon. Bij mijn weten had er niet voor alle feiten waarvoor Dost in Duitsland veroordeeld is, in Nederland al een veroordeling plaatsgevonden. Er zijn juist ook feiten op grond waarvan Nederland uitlevering vraagt, opdat veroordeling in Nederland kan plaatsvinden. Dus er is ook een technisch bezwaar tegen de bewoordingen van de motie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter:** Namens de Kamer dank ik de regering voor de verstrekte inlichtingen.

De moties zullen worden behandeld in de eerstvolgende vergadering van de Kamer, over enkele weken.

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

Voorzitter: De Rijk

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

– **Wijziging van hoofdstuk XI (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1984 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel)(19040);**

– **Wijziging van hoofdstuk XIII (Ministerie van Economische Zaken) van de begroting van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1984 (wijziging naar aanleiding van de additionele maatregelen in het kader van de begrotingsuitvoering 1984; tweede wijzigingsvoorstel)(19278);**

– **Wijziging van hoofdstuk IV (kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken) van de begroting van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1984 (slotwet; eerste wijzigingsvoorstel)(19324);**

– **Intrekking van de Wet van 23 juni 1952 (Stb. 363), tot het treffen van een voorziening met betrekking tot de goedkeuring van plaatselijke belastingverordeningen voor een bepaalde termijn (19347);**

– **Goedkeuring van de ministeriële regelingen van 30 december 1985 (Stcrt. 252) tot wijziging van de Aanwijzingsbeschikking milieutoeslag WIR en van de Aanwijzingsbeschikking energietoeslag WIR (19418);**

– **Wijziging van hoofdstuk XVI (Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de begroting van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1981 (slotwet; derde wijzigingsvoorstel)(19445);**

– **Wijziging van de begroting van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie en de Rijkspostspaarbank voor het jaar 1985 (eerste wijzigingsvoorstel)(19458);**

– **Wijziging van de begroting van het Staatsbedrijf der Posterijen,**

Zaak-Harm Dost
Volkshuisvesting, Ruimtelijke
Ordening en Milieubeheer
Economische Zaken
Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse
Zaken

Belastingverordening
WIR
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk
Staatsbedrijf der PTT/Rijkspost-
spaarbank

Telegrafie en Telefonie en de Rijkspostspaarbank voor het jaar 1984 (19461);

– **Wijziging van hoofdstuk XIII (Ministerie van Economische Zaken) van de begroting van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1983 (slotwet; tweede wijzigingsvoorstel)(19466);**

– **Wijziging van de begroting van het Staatsmuntbedrijf voor het jaar 1984 (19471);**

– **Wijziging van hoofdstuk XIV (Ministerie van Landbouw en Visserij) van de begroting van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1985 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel)(19332);**

– **Wijziging van de begroting van uitgaven en ontvangsten van het Landbouw-Egalisatiefonds, afdeling A, voor het jaar 1984 (slotwet; eerste wijzigingsvoorstel)(19371);**

– **Wijziging van de begroting van uitgaven en ontvangsten van het Provinciefonds voor het jaar 1984 (slotwet; eerste wijzigingsvoorstel)(19268);**

– **Wijziging van de begroting van uitgaven en ontvangsten van het Gemeentefonds voor het jaar 1984 (slotwet; eerste wijzigingsvoorstel)(19494);**

– **Wijziging van de Wet op de omzetbelasting 1968 (aanpassing aan de 10e btw-richtlijn)(19030);**

– **Wijziging van hoofdstuk IXB (Ministerie van Financiën) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1985 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel)(19319);**

– **Verlenging van de tijdelijke regeling met betrekking tot de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting (19581).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

– **Wijziging van de Wet op de omzetbelasting 1968 (verhoging van de tarieven) (19562);**
– **Verlaging en wijziging van de vermogensaftrek alsmede afschaffing van de voorraadaf trek in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting (19559).**

De **Voorzitter**; Ik stel voor, deze wetsvoorstellen gezamenlijk te behandelen.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Zoon** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Volgens ramingen in de Miljoenennota 1987 dalen de aardgasopbrengsten voor het Rijk van 21,2 miljard gulden in 1986 naar 8,6 miljard in 1987. Om de daling met 12,6 miljard gulden op te vangen, stelt het kabinet ombuigingen en inkomstenverhogende maatregelen voor. Die maatregelen dichten echter het aardgasgat niet geheel, zodat het financieringstekort van het Rijk naar raming zal stijgen met 1,1% tot 7,9%. Twee van die inkomstenverhogende maatregelen die om de geraamde opbrengsten in 1987 te halen op 1 oktober, dus morgen, al zouden moeten ingaan, behandelen wij vandaag, namelijk de verhoging van de BTW, die in 1987 2 miljard gulden moet opbrengen en de wijziging in de vermogens- en de voorraadaf trek, welke opbrengst op 1,8 miljard wordt geraamd.

Wat de voorraad- en de vermogensaftrek betreft, merk ik op dat de bewindslieden op een vraag onzerzijds mededelen dat er ook zonder budgettaire problemen in 1987 reden zou zijn voor de voorgestelde aanpassing. Dan zou echter de ingangsdatum die om budgettaire redenen, zoals gezegd, op 1 oktober is gesteld, 1 januari kunnen zijn. Als wij de woorden 'dat er reden zou zijn' zo zouden interpreteren dat het wetsvoorstel dan in ieder geval zou zijn ingediend, zouden wij kunnen zeggen dat als strikt budgettaire maatregel de BTW-verhoging mag worden beschouwd, alsmede de geringere opbrengst van 560 miljoen gulden die zich in 1987 zou voordoen, indien de voorgestelde maatregelen ten aanzien van de vermogens- en voorraadaf trek eerst op 1 januari aanstaande zouden ingaan.

Zo gezien hebben de uitsluitend om budgettaire redenen voorgestelde maatregelen betrekking op een bedrag van ongeveer 2,6 mld. gulden.

In één jaar tijd moesten de aardgasopbrengsten voor het Rijk op grond van ontwikkelingen van de prijs van ruwe olie en de dollarkoers

aanzienlijk worden bijgesteld. In de Miljoenennota 1986, in september van dat jaar dus, werd voor 1987 nog een opbrengst van 15,8 mld. gulden geraamd; in de in april jl. verschenen kaderbrief, ook wel gasbrief genoemd, op 10,4 mld. gulden; in de Voorjaarsnota van juni op 9 mld. gulden en in de Miljoenennota 1987, zoals gezegd, op 8,6 mld. gulden. Blijkt hieruit al dat er rondom de aardgasopbrengsten grote onzekerheid heerst, recente uitlatingen van kabinetszijde duiden daar ook op.

Zo wordt in de kaderbrief nog afgewacht of komende ontwikkelingen extra maatregelen nodig maken om het financieringstekort dat toen voor 1987 op 8,5% werd geraamd, naar het door de regering wenselijk geachte niveau van 8% terug te dringen. Er was toen kennelijk nog hoop.

Op vragen onzerzijds naar de realiteitswaarde van de voor 1990 veronderstelde olieprijs van 22,50 dollar per vat wordt in de memorie van antwoord gezegd, dat aan deze veronderstelling ten grondslag ligt dat een lagere olieprijs thans, onvermijdelijk zal leiden tot hogere prijzen in latere jaren. Even verder wordt opgemerkt dat een meerjarenraming van de prijs van ruwe olie en van de dollarkoers met grote onzekerheden is omgeven en dat een toeneming van de olieprijs tot 60 gulden per vat niet kan worden uitgesloten.

Ook de huidige minister van Economische Zaken onderstreept de onzekerheid als hij in de memorie van antwoord bij de voorgestelde wijziging van de wet voorraadvorming aardolieproducten de leden van de fractie van het CDA in deze Kamer die hadden gesteld dat iedereen wist dat na de winter van 1984/1985 de olieprijs en de dollarprijs zouden gaan dalen, toevoegt: 'Van weten kan op deze gebieden geen sprake zijn'. Kortom, onzekerheid alom; op korte en op lange termijn lijkt alles mogelijk te zijn.

Ook het financieringstekort is de laatste tijd bijgesteld; in positieve richting wel te verstaan. In het voorlopig verslag van wetsvoorstel 19 562 hebben wij laten zien dat het volgens de ontwerp-begroting in 1985 8,5% bedroeg en volgens de vermoedelijke uitkomst 7,1%. In 1986 werd het in de ontwerp-begroting nog op 7,5% geraamd en volgens de Miljoenennota 1987 op 6,8%. Gesteld dat het financieringstekort in

Staatsbedrijf der PTT/Rijkspostspaarbank
Economische Zaken
Staatsmuntbedrijf
Landbouw en Visserij
Landbouw-Egalisatiefonds

Provinciefonds
Gemeentefonds
Omzetbelasting
Financiën
Motorrijtuigenbelasting
Belastingvoorstellen

1987 evenveel als in 1986 zou kunnen worden bijgesteld – dat wil zeggen met 0,7% en aanmerkelijk minder dan de bijstelling in 1985 – dan zou dat ongeveer 2,7 mld. gulden uitmaken.

Zonder dat daardoor het financieringstekort de door het kabinet voor 1987 gestelde grens van 8% zou overschrijden, zouden dan de BTW-ting met 2 mld. gulden en het strikt op budgettaire gronden voorgestelde gedeelte van de aanpassing van de vermogens- en voorraadaftrek achterwege kunnen worden gelaten.

Op vragen onzerzijds antwoorden de bewindslieden dat het goed mogelijk is dat de realisatie van het tekort in 1987 zal afwijken van de huidige raming en dat die afwijking zowel op- als neerwaarts kan zijn.

De raming is, zo voegen zij eraan toe, opgesteld, rekening houdend met alle bekende en verwachte relevante gegevens. Er is op dit moment geen reden, vervolgen zij, om op grond van veranderingen in die gegevens de raming van het tekort aan te passen. Dat geloof ik graag, maar ik ga ervan uit, dat in voorgaande jaren de eerste tekortramingen eveneens uiterst serieus en consciëntieus zijn uitgevoerd. En toch .....

Waarom wil het kabinet dan niet afwachten of eenzelfde ontwikkeling van het financieringstekort zoals zich in 1985 en 1986 heeft voorgedaan, ook in 1987 zal optreden? Waarom gaat het kabinet ontwikkelingen die zo onzeker zijn, die zich zowel ten goede als ten kwade kunnen keren en die mogelijkerwijs incidenteel zijn, te lijf met belastingmaatregelen die in feite een structureel karakter dragen?

Het antwoord op deze vragen kunnen wij voor een deel zelf wel geven. Het ligt immers voor de hand dat een kabinet dat zich – begrijp mij goed, terecht – zorgen maakt over het financieringstekort, dit tekort gemakkelijker kan terugdringen, respectievelijk zoals in de huidige situatie, de verwachte schade voor 's Rijks schatkist kan beperken, als de economie zich gunstig ontwikkelt. Dan komen lastenverhogingen over het algemeen minder hard aan en kan er ruimte worden behouden om in slechtere tijden de economie te stimuleren. Daar hebben wij alle begrip voor. Wij zien echter niet in waarom naar het middel van verhoging van de BTW is gegrepen. Zo'n verhoging drukt relatief het zwaarst op gezinnen met lage inkomens en werkt enigszins denivellerend uit.

De voorgestelde BTW-verhoging is echter niet de enige maatregel die een denivellerend effect heeft. Ook de realisering van het voornemen om de inflatiecorrectie voor 100% toe te passen, hetgeen op zichzelf niet onredelijk is, pakt vanwege de tariefsstructuur van de loon- en inkomstenbelasting voor de hogere inkomensklasse gunstiger uit dan voor de lagere.

Voorts leert ons de tabel op bladzijde 86 van de MEV, waarin overigens het BTW-effect al verwerkt is, dat ook de koopkrachtontwikkeling in 1987 denivellerende trekken vertoont. Ten slotte wijs ik op de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 16 september 1986 (stuk nr. 19 700, nr. 2) waaruit blijkt dat specifieke maatregelen voor bepaalde groepen uitkeringsgerechtigden tot koopkrachtverlies leiden.

Dit overwegende menen wij dat het de voorkeur verdient andere inkomstenverhogende maatregelen te nemen dan een BTW-verhoging. Mochten er onvoldoende alternatieven zijn, dan zou een oplopen van het financieringstekort desnoods geaccepteerd dienen te worden. Wegvallen van de 2 mld. gulden die de BTW-verhoging zou opbrengen, zou het financieringstekort met circa 0,5% vergroten en het volgens de raming voor 1987 op 8,4% brengen. Dat is slechts 0,4% boven de door het kabinet voor dat jaar gestelde grens. Bovendien is de mogelijkheid aanwezig dat het, evenals in 1985 en 1986, in de loop van het jaar naar beneden zal kunnen worden bijgesteld.

Nog een enkele opmerking over het voorstel tot aanpassing van de vermogens- en de voorraadaftrek. Wat in 1984 met het initiatief van de heer Kombrink niet kon, kan nu in iets andere vorm kennelijk wel. De staatssecretaris zal begrijpen dat ik bij het maken van deze opmerking mijn blik niet op hem, maar op de Tweede Kamer richt.

Zoals gezegd, zijn de minister en de staatssecretaris van mening dat er ook zonder budgettaire problemen reden zou zijn voor de voorgestelde aanpassing, aangezien de inflatie is afgenomen en er misbruik van de voorraadaftrek wordt gemaakt. In het interimrapport van de 'Wergroep Voorraadaftrek' worden van dat laatste, onder aantekening dat er bij de voorraaddochter-constructie sprake is van oneigenlijk gebruik van

de vermogensaftrek, enkele duidelijke voorbeelden gegeven.

Op bladzijde 8 van het rapport herinneren de samenstellers eraan dat tijdens de parlementaire behandeling van de aftrekverhoging naar 4% ook het element van lastenverlichting voor het bedrijfsleven ter sprake kwam. Nadat daaromtrent door de Tweede Kamer kritische vragen waren gesteld, werd door de staatssecretaris het element van neutralisering van de inflatie weer benadrukt. Toen is naar voren gebracht dat bij de hoogte van de aftrekpercentages ook de periode vóór de invoering van de aftrek een rol speelt en dat daarom de percentages hoger zijn dan de werkelijke inflatie. Sedert 1983 is dat steeds het geval geweest.

In het voorlopig verslag hebben wij erop gewezen dat volgens ramingen van het Centraal Planbureau de deflatie in 1987 1,5% zal bedragen en in jaren daarna tot 1990 0,5%. Wij vroegen vervolgens aan de bewindslieden of niet mag worden aangenomen dat met het naijlingseffect binnenkort geen rekening meer behoeft te worden gehouden. De bewindslieden antwoordden dat bij realisering van de genoemde prijsontwikkeling het naijlingseffect geleidelijk verdwijnt, maar dat zij er, gezien de lange periode van hoge inflatie die achter ons ligt, nog rekening mee willen houden.

Dat begrijp ik, mijnheer de Voorzitter, maar wat ik wil weten is in welk jaar er onder de genoemde prijsontwikkeling naar hun oordeel een einde komt aan het naijlingseffect en het percentage op nul kan worden gesteld. Daarvan zullen zij toch, ook al is er slechts een globale relatie met de werkelijke inflatie, enig idee moeten hebben? Als met de naijling te lang rekening wordt gehouden, krijgt de vermogensaftrek namelijk het karakter van een lastenverlichting en daar is bij de parlementaire behandeling van de 4% aftrek van afgestapt.

Tegen het voorstel tot wijziging van de vermogens- en de voorraadaftrek hebben wij, afgezien van de kanttekening bij het naijlingseffect, geen bezwaar.

De heer **Von Meijenfeldt** (CDA):
Mijnheer de Voorzitter! De behandeling van beide wetsontwerpen zal onzerzijds slechts enkele korte interventies omvatten. Daarvoor hebben wij verschillende redenen.

1. De behandeling is in stukken en aan de overzijde in verschillende zittingen uitvoerig en welhaast uitputtend geweest en er is weinig aan toe te voegen.

2. Wij willen de financiële beschouwingen voor de begroting 1987 niet naar hedenmiddag verplaatsen, alhoewel deze wetsontwerpen een niet onbelangrijk onderdeel van deze begroting vormen.

3. De tijd om op tijd te komen, is bij ons weten nog nimmer zo kort geweest. Desondanks hebben wij eraan mee willen werken, vanwege de op het spel staande belangen.

Alvorens op de ontwerpen zelf in te gaan, wil ik namens onze fractie eerst nog een opmerking maken met betrekking tot de procedure in relatie tot de bekende gevolgen van de termijn van inwerkingtreding. De oorzaken voor de vertraagde afhandeling, ondanks de royale termijn van vooraankondiging in de zogenaamde gasbrief van april 1986, zijn eveneens bekend. Ik denk aan de verkiezingen, gevolgd door een interimregeerperiode, aan het feit dat het een controverseel onderwerp is, aan het zomerreces etc. Voor normale omstandigheden zijn dit wellicht verschoonbare feiten. Maar hier was het een bekende zaak dat tijdige voorbereiding erop voor het bedrijfsleven van groot belang was.

Onze fractie vraagt zich af – en dat raakt niet in eerste instantie de regering – of een verkorte procedure bij deze wetstechnisch eenvoudige onderwerpen hier niet op haar plaats geweest zou zijn. Dat zou ook in deze Kamer de gelegenheid voor een vroegtijdiger afhandeling en het bedrijfsleven in ieder geval meer tijdsruimte geboden hebben. Wij weten dat inlegkunde achteraf dikwijls gemakkelijk is.

Wij willen de inventiviteit van het bedrijfsleven bij deze geruime tijd van vooraankondiging en het inschattingsvermogen over de vermoedelijke uitslag niet onderschatten. Desondanks blijft het onzes inziens een slechte zaak, als de betrokkenen eerst op de dag van ingang op de hoogte kunnen komen van hetgeen waartoe zij wettelijk verplicht worden. Het heeft in mijn fractie dan ook grote moeite meegebracht bij de beoordeling van een en ander.

Ik kom nu toe bij beide voorstellen, die zijn ingediend als onderdeel van de totaliteit van voorstellen die

moeten dienen voor het terugdrukken van de financieringstekorten over 1986 en volgende jaren. Wij maken de volgende opmerkingen over het wetsontwerp 19559 tot afschaffing van de afzonderlijke voorraadaftrek en inbouw van de nominalistisch gewaardeerde voorraden bij de berekening van de verlaagde vermogensaftrek.

De aanzet voor deze aftrekken is ontstaan naar aanleiding van het rapport over inflatie-neutrale belastingen van professor Hofstra in 1977. In de jaren 1978 tot en met 1980 is een bepaald regime ingevoerd dat afweek van het huidige, maar dat dezelfde doelstelling had. Wanneer men dus vergelijkingen wil trekken tussen aftrekpercentages en inflatiepercentages, zoals de fractie van de PvdA in het verslag heeft gedaan, zou men tenminste de vergelijking vanaf 1978 moeten trekken. Dan spreken wij nog maar niet over de inflatiepercentages van de jaren daarvoor, waar niets tegenover stond.

Wie de jaren 1978 tot en met 1986 in beschouwing neemt, alhoewel vergelijking door de verschillende systemen moeilijk is, zal ongetwijfeld tot een achterstand bij de aftrekpercentages moeten concluderen. Daarom achten wij een zekere inhaalperiode ook bij de gelukkige afwezigheid van inflatie niet onterecht. Daarbij komt nog dat zonder meer van na-ijling van de inflatiegevolgen kan worden gesproken, wanneer het gaat om te lage afschrijvingen met betrekking tot duurzame activa.

Het vorengenoemde wil evenwel niet zeggen dat wij een voorstander zouden zijn van een ongelimiteerde voortzetting van deze aftrek in een inflatieloos of deflatorisch tijdperk. Wanneer daarvoor al financiële ruimte zou zijn, lijkt het ons in het algemeen meer aangebracht om de tarieven te verlagen dan al die bijzondere aftrekken te verlenen, ook uit een oogpunt van belastingvereenvoudiging.

Om dezelfde redenen onderschrijven wij de afwijzende argumentatie van de regering met betrekking tot de theoretisch juiste discussie over met vreemd vermogen gefinancierde voorraad. Het aanbrengen van dit onderscheid zou onzes inziens, afgezien van de mogelijkheid ervan, de werkdruk van en het bedrijfsleven en de inspecties en de belastingrechter in hoge mate doen stijgen. Behalve door belastingadviseurs zit

waarschijnlijk niemand daarop te wachten, te meer niet nu door het verlaagde tarief de angel voor het grootste gedeelte uit het aangevochten vlees is gehaald.

De opmerkingen van mijn fractiegenoten aan de overzijde over de nadelige effecten voor bedrijven met een gebroken boekjaar worden in de nota naar aanleiding van het eindverslag als een misverstand afgedaan. Kan de staatssecretaris aangeven wat onjuist is aan de berekening in de brief van Smit Internationale NV de dato 19 september 1986? Deze brief is in kopie aan hem gezonden. Indien deze berekening juist is en tot een ongelijke behandeling moet worden geconcludeerd, overweegt hij dan ook op welke wijze hier aan tegemoet gekomen zou moeten worden? In de tijd gezien lijkt ons dit alsnog mogelijk. Kan de staatssecretaris bij benadering aangeven wat het voor de schatkist zou betekenen, als maatregelen voor gelijke behandeling werden genomen?

Wat het laten vervallen van de voorraadaftrek als afzonderlijke aftrek betreft, merk ik op dat mijn fractie de gekozen oplossing voor de bestrijding van oneigenlijk gebruik ervan een gelukkige acht en daarmee van harte instemt.

Dit onderdeel van mijn betoog afrondend, wil ik stellen het begrijpelijk te vinden dat contribubabelen bij een oppervlakkige benadering de gevolgen van dit wetsontwerp als een belastingverzwaring ervaren. Diegene evenwel die bereid is om de essentie en de redengeving ervan tot zich te laten doordringen, zal de redelijkheid ervan moeten erkennen; dit te meer tegen de achtergrond van de huidige economische omstandigheden. Daarbij zou tevens bedacht moeten worden – dat geldt in zijn algemeenheid ook voor de bezwaren tegen beide wetsontwerpen – dat te kort dekkende maatregelen tot een identieke omvang toch getroffen zouden moeten worden; maatregelen waaraan dan niet een dergelijke rechtvaardigingsgrond ten grondslag ligt.

In dit verband wil ik ingaan op hetgeen de heer Zoon als 'wishful thinking' heeft uitgesproken met betrekking tot het eventuele financieringstekort van 1987. Hij spreekt de hoop uit dat de neerwaartse tendens van de werkelijkheid ten opzichte van de begroting kan leiden tot een daling van 2,7 miljard. Daaraan verbindt hij dan de conclusie dat dan

een van deze wetsontwerpen niet was ingediend.

Als men tot zich laat doordringen waarop een deel van de huidige inkomstenschatting gebaseerd is, een prijs per olievat van 16 dollar en een dollarprijs van f 2,40, en men ziet de werkelijkheid van dit moment, dan vrees ik dat de huidige tekortraming voor 1987 aan de optimistische kant is. Het bedrag van 2,7 mld. kunnen wij waarschijnlijk heel goed gebruiken. Zelfs als de heer Zoon gelijk zou hebben en er ontstaat een verlaging van het percentage, dan moeten wij daarover met elkaar blij zijn. Een verdere verlaging van een inmiddels vrij sterk gestegen financieringstekort is van betekenis voor de toekomst van ons land.

Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie heeft te zamen met de VVD-fractie in het verslag reeds laten weten, haar medewerking aan de totstandkoming van wetsvoorstel 19562 te zullen verlenen. Wij hebben dit niet gedaan om de regering bij voorbaat de zekerheid te geven dat er niets meer kon misgaan. Wij beoogden tijdiger dan vandaag mogelijk zou zijn, betrokkenen te laten weten waarop zij zich definitief zouden moeten voorbereiden. Naar ik hoop heeft dit enig soelaas geboden.

Rondom deze mededeling van acceptatie maak ik namens de CDA-fractie nog enkele opmerkingen. De antwoorden op de door ons onder 3 en 4 gestelde vragen, hebben mij in eerste aanleg aanleiding gegeven tot een uitvoerige verhandeling over de uitwerking van de nationale verarming als gevolg van de dalende aardgasbaten en de spreiding van de hiermee gepaard gaande lasten, waarvan dit wetsvoorstel een onderdeel vormt. Daarbij kwam ik op de thans als structureel aangemerkte prijs van f 60 per vat olie. Bij nadere beschouwing heb ik die verhandeling achterwege gelaten, teneinde deze te kunnen houden bij de financiële beschouwingen over de begroting 1987.

Wel kan ik hier de vraag stellen of die prijs door de bewindsman als de normale prijs wordt beschouwd. Uit de antwoorden moet men dat afleiden. Hoe kan men tot de conclusie komen dat dit het normale niveau is?

Die conclusie kan onzes inziens pas na een geruime tijd van stabiliteit van diverse endogene factoren bepaald worden. Is de staatssecretaris het hiermee eens en, zo ja, moet de

prijs van f 60 dan niet als wishful thinking beschouwd worden teneinde in 1990 op een financieringstekort van 5,25% van het nationaal inkomen uit te komen? Is het niet veeleer een arbitraire prijsstelling? Zoals gezegd hoop ik hier later uitvoeriger op terug te komen. De bepaling van het normale niveau heeft in verband met het verleden nogal wat consequenties voor de toekomst.

Hoe het ook zij, voor ons is duidelijk dat wat bij het huidige prijsniveau wordt voorgesteld als onderdeel van het totale dekkingsplan, niet alleen noodzakelijk is, maar ook bijdraagt aan een vrij evenwichtige doorberekening van de verarming. Met die verarming kunnen wij de overheid niet alleen laten zitten. Wij kunnen het nageslacht niet nog zwaarder belasten dan toch al geschiedt.

Alternatieven in de vorm van verdergaande bezuinigingen of verhoging van directe belastingen, respectievelijk verlaging van WIR-premies naast de gevolgen van onder andere wetsvoorstel 19559 en de afschaffing van de negatieve WIR, zien wij voor 1987 niet. Een ieder kan ervaren hoe moeilijk het al is de voorgestelde bezuinigingen voor 1987 te halen. Afgezien van de problemen die deze bezuinigingen met zich brengen, speelt ook de tijdsspanne die nodig is voor de verwerking ervan.

Wij zitten aan het plafond met onze directe belastingen. Men ziet dat plafond graag verlaagd, waarvoor ook alle reden is. Wat de WIR-premies betreft, moeten wij naar mijn mening niet de kip met de gouden eieren slachten. Het gaat om de verdere groeimogelijkheden.

Of de thans voorgestelde verhogingen te zijner tijd in enigerlei vorm teruggesluisd kunnen worden, hangt ons inziens samen met het antwoord op de vraag wat het normale olieprijsniveau is. De stelligheid waarmee nu reeds prioriteiten worden aangegeven over de verlaging van het hoge BTW-tarief, respectievelijk de loon- en inkomstenbelasting lijkt ons voor discussie vatbaar. Het gaat daarbij in feite om de aanwending van mogelijk incidentele meeropbrengsten.

Deze aanwending in het verleden heeft ons in het heden nogal wat problemen opgeleverd. Er zal dan ook tegen die tijd uiterste zorgvuldigheid en terughoudendheid bij deze aanwending geboden zijn. Deze opmerking wil uiteraard niet zeggen

dat wij de mogelijkheid van belastingverlaging niet gaarne zo spoedig mogelijk zien aanbreken.

In dit verband komt nog wel de vraag op of er reeds enig zicht is op de invloed die het Europese harmonisatiestreven op onze tariefstelling zou kunnen hebben. Wij weten dat het werken eraan geen eenvoudige opgave is. Kan de staatssecretaris vanuit zijn kennis terzake nu enig nader inzicht bieden op de mogelijke uitwerking op onze tariefstelling? Als wij het staatje op pagina 4 van de memorie van antwoord bekijken, zal de steen der wijzen voorlopig nog wel niet snel gevonden worden, zodat op korte termijn voor ons geen effecten te verwachten zijn.

Er is veel gesproken over de doorwerking van de verhoging van het BTW-tarief in verband met fraude. Fraude is naar mijn mening al zo ingekankerd, dat ik wil volstaan met de opmerking dat een en ander in ieder geval geen bijdrage aan de fraudebestrijding levert. Bij deze opmerking wil ik het laten, omdat ik anders de uitgangspunten, genoemd bij het begin van deze interventie, zou ondergraven. Wat nog in het vat zit, verzuurt niet.

De heer **De Goede** (D66): Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen vandaag weer te mogen deelnemen aan een debat in een van de Kamers van ons nationale parlement, zoals ik dat ook vroeger aan de overzijde heb mogen doen. Het doet mij daarnaast genoegen staatssecretaris Koning in een debat te ontmoeten. Ik ken hem al heel lang als een vriendelijk en kundig parlementariër en ik hoop hem vandaag tegen te komen als een bewindsman die ook volop rekening houdt met wat van oppositionele zijde wordt ingebracht, ook al is dat van kritische aard. Ik heb daarover eigenlijk bij voorbaat al weinig twijfel.

Mijn eerste kritische opmerking betreft dan de afwezigheid van de minister van Financiën, de heer Ruding. Zijn aanwezigheid in Washington, waar deze week, ook voor hem persoonlijk, veel op het spel staat, verklaart zijn afwezigheid weliswaar, maar maakt het daarmee nog niet goed. Bij het debat aan de overzijde was hij er wel bij. De zwaarte van de beslissing die wij moeten nemen, geeft daartoe ook aanleiding. Daarom hadden wij hem hier vandaag mogen verwachten.

Ik weet niet hoe een en ander zich tussen de minister en onze Kamer heeft toegedragen, maar ik had mij kunnen voorstellen dat de hoffelijkheid alleen zal zou hebben meegebracht dat die de minister van Financiën ad interim hier aan het debat zou hebben deelgenomen. Ik zou het op prijs stellen van wie dan ook hierover een nadere verklaring te horen.

Toen in 1968 de BTW werd ingevoerd, waren de tarieven 4% en 12%. De toenmalige bewindslieden Witteveen en Grapperhaus betwistten niet dat die tarieven, ook vergeleken met andere Europese landen, aan de hoge kant waren. Zoals dat in de verwachting ligt, gelden morgen tarieven van 6% en 20%, dus ruim anderhalf maal zo hoog. Van de vijf verhogingen in de periode vanaf 1968 moeten er vier op rekening worden geschreven van kabinetten en parlementaire meerderheden van VVD en de christelijke partijen, nu het CDA. Dat is zeker voor de VVD opmerkelijk.

Zo lang als ik het heb meegemaakt – dat is nu 20 jaar – komt in elk program van die partij de uitdrukkelijke stelling voor dat de belastingen te hoog zijn en dus omlaag moeten en telkenmale wordt de suggestie gewekt dat dit ook mogelijk is. Enige voorwaarde is dan dat de VVD in de regering komt. De harde werkelijkheid is anders. Zou het waarheids- en betrouwbaarheidsgehalte van onze politiek er niet bij winnen als die tegenstelling wat minder schrijnend werd? In het bijzonder van deze staatssecretaris met deze politieke kleur wil ik hierop een reactie horen.

Nu weet ik dat er in de VVD en in enkele andere partijen altijd anders is aangekeken tegen verhogingen van de indirecte belastingen dan tegen verhogingen van de directe belastingen. Verschuivingen zijn geen verhogingen, zo heb ik vaak gehoord. Zeker, maar zien wij naar de directe belastingen, dan is het beeld helaas niet anders.

Bovendien werd de nog tot april van dit jaar door de heer De Korte in de verkiezingsstrijd gepropageerde 3 mld. belastingverlaging in de nu aangevangen kabinetsperiode, in het regeerakkoord vervangen door gelijkblijvende collectieve druk. Vandaag gaan wij echter van start met een pakket maatregelen dat ook die doelstelling aantast.

Ik maak deze opmerkingen niet uit leedvermaak. De uitzonderlijk moeilijke situatie die voor de rijksbe-

groting is ontstaan als gevolg van de scherp gedaalde olieprijs en dollarkoers en daarmee van de aardgasbaten, vergde dat er bijkans draconische maatregelen moesten worden getroffen. Het siert minister Ruting en het vorige kabinet dat nog voor de verkiezingen van mei jongstleden een krachtadig antwoord op de ontstane situatie werd gegeven.

Intussen is het er niet beter op geworden. Integendeel! Wij moeten bijna 13 mld. verlies aan aardgasbaten zien goed te maken. De wetsontwerpen die wij vandaag behandelen dienen daartoe.

Uit de stukken blijkt de opvatting van minister Ruting, nauwkeuriger gezegd van de regering, dat er vanaf de zeventiger jaren – ik vraag aandacht voor die uitdrukking – een verkeerd beleid is gevoerd. Dat werkt de suggestie in de hand dat hier het midden van de zeventiger jaren in het bijzonder wordt bedoeld, toen er een andersoortig kabinet aan het bewind was. De sterk stijgende aardgasbaten werden opgeconsumeerd en nu de baten scherp dalen moet de weg terug worden afgelegd, zo staat er in de stukken.

Een paar kanttekeningen daarbij mogen in deze gedachtenwisseling evenwel niet worden gemist, want een wat genuanceerdere wijze van uitdrukken zou niet hebben misstaan. Wat is het geval? Op blz. 27 van de hoofdpunten van het financieel beleid 1987 staat een interessante tabel. Deze bevestigt mijn stelling dat de grote ellende in de overheids-huishouding is begonnen onder het kabinet-Van Agt-Wiegel. Daarin zat ook staatssecretaris Koning, zij het op een andere post dan hij vandaag bekleedt.

Alvorens ik wat cijfers uit die tabel noem, wil ik een opmerking maken over het kabinet-Den Uyl. In de periode 1973–1977 verdubbelden de overheidsuitgaven weliswaar, maar dat was nominaal. Bij de inflatiepercentages van toen – en die waren zeker geen produkt van louter binnenlandse omstandigheden – was de toeneming in reële termen minder dan de helft. Dat was zeker een forse stijging, maar de economische omstandigheden van groei, werkgelegenheid, conjunctuurfase, omvang van de staatsschuld en de rentestand maakten het verantwoord zulks te doen, te meer omdat nieuwe overheids-uitgaven, zoals voor het milieu en uitbreiding van de hulp aan de Derde

wereld, om er maar twee te noemen, toen allerwegen door de politiek en door de samenleving gewenst werden.

Een en ander kon ook verantwoord plaats hebben, omdat – nu kom ik bij de tabel die ik zoeven noemde – als gevolg van de oliecrisis van 1973 de aardgasbaten inderdaad opliepen van 2% van de rijksuitgaven in 1974 naar 8% in 1978. Dat lijkt mij nog niet zo verontrustend. Daarna – dus onder de kabinetten-Van Agt, stijgen ze echter naar 22%. En inderdaad: alles werd opgeconsumeerd. Bij het financieringstekort zien wij iets dergelijks. Ik verwijs hiervoor naar de tabel die ik heb genoemd.

Het financieringstekort beliep aan het einde van het kabinet-Den Uyl nog geen 4% van het nationaal inkomen. Daarna liep het op tot boven de 10%. Het ziet er niet naar uit dat minister Ruting zijn politieke carrière – ook al zou die tot 1990 voortduren – zal afsluiten met even lage percentages als aan het eind van 1977. Intussen is ook de staatsschuld verviervoudigd.

Mijnheer de Voorzitter! Het is verre van mij, minister Ruting verwijt te maken voor de zeer moeilijke omstandigheden waarin wij terecht zijn gekomen. Als een harde heelmeester heeft hij de patiënt aangepakt en pakt hij hem nog steeds aan. Maar bij het vaststellen van de oorzaken past hem wat meer nuancering. Vandaar dat ik het nodig vond, deze opmerkingen te maken.

Bij het aantreden van het kabinet-Van Agt-Wiegel waren de volgende uitroepen immers niet van de lucht. 'Wij gaan puinruimen, het vorige kabinet is gaan potverteren'. Tot minister Andriessen zijn collega's er met zijn aftreden mee confronteerde dat toen pas, in 1979/1980, in de overheids-huishouding alle lampen op rood sprongen. Het landsbelang week voor het partijbelang en de VVD-ministers bleven zitten. Als toen was ingegrepen, hadden wij er vandaag anders voor gestaan. Ik hoor graag een reactie van de staatssecretaris op de zoeven genoemde uitspraak in de stukken dat de ellende in de zeventiger jaren is ontstaan.

Hoe dan ook, vandaag zitten wij met de gebakken peren. Wij kunnen ons suf prakkizeren over de vraag hoe de gaten te dichten. Aan de overzijde is dat vlak voor Prinsjesdag, en ook al eerder, ook geprobeerd. Kunnen wij niet beter extra accijns

Om het effect hiervan enigszins te dempen koos de regering – dit was onder de heer Witteveen – voor een maatregel in de sfeer van de consumptie, namelijk aanpassing van het BTW-tarief. Dit leidde helemaal niet tot een prijsdaling, maar dit leidde tot een verruiming van de winstmarges. Welnu, bij prijsdalingen in de BTW, heeft men slechts kans dat over de hele linie een verlaging plaatsvindt van de consumptieprijzen als men meer punten verlaging wenst. Ik verwacht van een verlaging één punt geen verlaging, maar slechts een verruiming van marges. Gaarne zou ik hierop een reactie vernemen van de staatssecretaris.

Voorzitter! Ook de rompslomp van prijsaanpassingen is natuurlijk allerm minst een prikkel tot prijsverlaging. Zo beschouwd zal de zogenaamde tijdelijke verhoging van de BTW te zijner tijd – zo deze ooit komt – beter kunnen worden omgezet in een verlaging op een ander belastingmiddel.

Voorzitter! Vervolgens kom ik te spreken over de rompslomp van de omprijzingen. Bij het debat aan de overzijde heeft de staatssecretaris daar naar mijn mening wat gemakkelijk over gedaan. Het regeringsvoornemen was weliswaar reeds voor de zomer bekend, maar het was nog lang niet zeker, dat beide Kamers dit voornemen slaafs zouden honoreren. Dat zal eerst vandaag blijken. Dan pas is de zaak beklonken. Het wordt dus in het midden- en kleinbedrijf, in het bijzonder vannacht, flink overwerken.

Ik vraag – zij het als mosterd na de maaltijd – vandaag ook extra aandacht voor het adres dat het KNOV ons heeft doen toekomen. Het probleem is natuurlijk niet nieuw. Het is aan de staatssecretaris in het bijzonder reeds heel lang bekend. Ik vind dat één van de Kamers of beide Kamers de regering op enig moment moet duidelijk maken – desnoods hardhandig – dat de termijnen voor een zorgvuldige parlementaire behandeling in beide Kamers telkenjare nodeloos worden gekort, soms zelfs zo, dat amendering aan de overzijde in gevaar komt.

Sinds het optreden van de heer Witteveen is dit reeds zo. Dat moet bepaald niet zo blijven. In het geval van de BTW-aanpassing behoort er bovendien een redelijke termijn te liggen tussen verschijnen in het Staatsblad en datum van invoering. Ik zou gaarne van de staatssecretaris

de toezegging ontvangen, dat herhalingen zich na vandaag niet meer zullen voordoen.

Voorzitter! Ik maak van de gelegenheid gebruik, aandacht te vragen voor de tariefindeling. In 1968 is daarover weliswaar eindeloos geharrewaard, maar ten opzichte van die in de 'oude' omzetbelasting die daaraan voorafging, is er niet veel veranderd. Er is toen wel gezegd en erkend, dat de logica vaak ontbrak, maar zoals gezegd is aan deze situatie nadien bij mijn weten niet veel veranderd. Hoogstens zijn nadien zaken uit het lage tarief – dit gebeurde om budgettaire redenen – naar het hoge tarief overgebracht, bij voorbeeld energie. Zoals ik straks reeds zei, heb ik slechts eenmaal een omgekeerde overbrenging gezien, namelijk bij de koekjes.

Nu de discussie over de vraag, of het hoge en lage tarief niet beter kunnen worden samengesmolten, van tijd tot tijd oplaait, lijkt mij dat een gedegen studie naar de bestaande tariefindeling een alternatief zou kunnen zijn. Een reactie op deze suggestie stel ik op prijs.

Over de voorstellen inzake de vermogens- en voorraadaftrek kan ik kort zijn. Gelukkig is de aanleiding de praktisch verdwenen inflatie. De PvdA-fractie heeft in het eindverslag cijfers gegeven van respectievelijk aftrek- en inflatiepercentages. Daaruit blijkt mijns inziens, dat de gehele afschaffing even goed had gekund als het regeringsvoorstel. De reactie in de nota naar aanleiding van het eindverslag vind ik niet sterk. De heer Zoon heeft dat zoëven uitvoerig toegelicht en ook ik ben benieuwd naar de reactie van de regering.

Voorzitter! Ik vind, dat de regering beter had kunnen voorstellen de aftrek geheel op nul te stellen met ingang van 1 oktober of desnoods 1 januari. Als je ziet met hoeveel pijn in de onderwijssector en de welzijnssector de bezuinigingen gepaard dreigen te gaan, rijst de vraag of hier wel de juiste afweging is gemaakt. Misschien heeft minister Ruding wel gedacht, dat hij dit appeltje wil bewaren voor de dorst, die nog komen gaat.

Mijn laatste vraag is of de regering zo langzamerhand ook niet toe is aan een herbezinning op de besteding van de WIR-gelden. Is bij de stand van de huidige conjunctuur en de sterk verbeterde situatie bij het bedrijfsleven geen heroriëntatie geboden?

Ik zie met belangstelling de antwoorden van de regering tegemoet.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Gezien de precare financiële situatie waarin het Rijk verkeert, zal ik mijn stem geven aan wetsvoorstel 19559.

Mijn definitieve oordeel over wetsvoorstel 19562 hangt af van de beantwoording door de regering. In Hoofdpunten van het financieel beleid 1987, bladzijde 5, stelt de regering dat de snelstijgende aardgasbaten in de jaren '70 en het begin van de jaren '80 zijn gebruikt om de collectieve uitgaven sterk te laten toenemen en dat, nu de aardgasbaten op een aanzienlijk lager peil zijn gekomen, het nodig is om ook bij de uitgaven de weg terug af te leggen.

De heer De Goede wees ook op deze uitspraak in zijn maiden speech, waarmee ik hem van harte wil complimenteren.

Mijnheer de Voorzitter! Bedoelde visie van de regering kan ik geheel onderschrijven. Maar betekent dit dan niet dat de gewenste financiële verbetering gezocht moet worden in ombuigingen en niet in een verhoging van de toch al te hoge belastingdruk? De regering heeft immers herhaalde malen betoogd, dat het niveau van de belastingen in ons land eigenlijk niet hoger kan.

Elke verhoging van dat toch al hoge niveau zal de maatschappelijke acceptatie doen verminderen en het zwarte circuit doen vergroten. In verband met dit laatste schrijft de regering in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer, dat de bestaande belastingfraude, voor zover deze wordt ingegeven door de BTW-druk, niet substantieel zal toenemen, gelet op de omvang van de thans voorgestelde verhoging.

Het komt mij voor, dat deze mening meer stoelt op een subjectief gevoel, dan op een exacte benadering. Is dit juist? Om zwartwerken te doen verminderen, is in de Tweede Kamer gevraagd om de mogelijkheden te bezien om arbeidsintensieve dienstverlening over te brengen naar het lage tarief. Te denken valt bij voorbeeld aan het onderhoud aan gebouwen en aan renovatie en nieuwbouw van woningen. Het overbrengen van deze werkzaamheden naar het lage tarief zou alleszins

Om het effect hiervan enigszins te dempen koos de regering – dit was onder de heer Witteveen – voor een maatregel in de sfeer van de consumptie, namelijk aanpassing van het BTW-tarief. Dit leidde helemaal niet tot een prijsdaling, maar dit leidde tot een verruiming van de winstmarges. Welnu, bij prijsdalingen in de BTW, heeft men slechts kans dat over de hele linie een verlaging plaatsvindt van de consumptieprijzen als men meer punten verlaging wenst. Ik verwacht van een verlaging één punt geen verlaging, maar slechts een verruiming van marges. Gaarne zou ik hierop een reactie vernemen van de staatssecretaris.

Voorzitter! Ook de rompslomp van prijsaanpassingen is natuurlijk allerminst een prikkel tot prijsverlaging. Zo beschouwd zal de zogenaamde tijdelijke verhoging van de BTW te zijner tijd – zo deze ooit komt – beter kunnen worden omgezet in een verlaging op een ander belastingmiddel.

Voorzitter! Vervolgens kom ik te spreken over de rompslomp van de omprijzingen. Bij het debat aan de overzijde heeft de staatssecretaris daar naar mijn mening wat gemakkelijk over gedaan. Het regeringsvoornemen was weliswaar reeds voor de zomer bekend, maar het was nog lang niet zeker, dat beide Kamers dit voornemen slaafs zouden honoreren. Dat zal eerst vandaag blijken. Dan pas is de zaak beklonken. Het wordt dus in het midden- en kleinbedrijf, in het bijzonder vannacht, flink overwerken.

Ik vraag – zij het als mosterd na de maaltijd – vandaag ook extra aandacht voor het adres dat het KNOV ons heeft doen toekomen. Het probleem is natuurlijk niet nieuw. Het is aan de staatssecretaris in het bijzonder reeds heel lang bekend. Ik vind dat één van de Kamers of beide Kamers de regering op enig moment moet duidelijk maken – desnoods hardhandig – dat de termijnen voor een zorgvuldige parlementaire behandeling in beide Kamers telkenjare nodeloos worden gekort, soms zelfs zo, dat amendering aan de overzijde in gevaar komt.

Sinds het optreden van de heer Witteveen is dit reeds zo. Dat moet bepaald niet zo blijven. In het geval van de BTW-aanpassing behoort er bovendien een redelijke termijn te liggen tussen verschijnen in het Staatsblad en datum van invoering. Ik zou gaarne van de staatssecretaris

de toezegging ontvangen, dat herhalingen zich na vandaag niet meer zullen voordoen.

Voorzitter! Ik maak van de gelegenheid gebruik, aandacht te vragen voor de tariefindeling. In 1968 is daarover weliswaar eindeloos geharrewaard, maar ten opzichte van die in de 'oude' omzetbelasting die daaraan voorafging, is er niet veel veranderd. Er is toen wel gezegd en erkend, dat de logica vaak ontbrak, maar zoals gezegd is aan deze situatie nadien bij mijn weten niet veel veranderd. Hoogstens zijn nadien zaken uit het lage tarief – dit gebeurde om budgettaire redenen – naar het hoge tarief overgebracht, bij voorbeeld energie. Zoals ik straks reeds zei, heb ik slechts eenmaal een omgekeerde overbrenging gezien, namelijk bij de koekjes.

Nu de discussie over de vraag, of het hoge en lage tarief niet beter kunnen worden samengesmolten, van tijd tot tijd oplaait, lijkt mij dat een gedegen studie naar de bestaande tariefindeling een alternatief zou kunnen zijn. Een reactie op deze suggestie stel ik op prijs.

Over de voorstellen inzake de vermogens- en voorraadaftrek kan ik kort zijn. Gelukkig is de aanleiding de praktisch verdwenen inflatie. De PvdA-fractie heeft in het eindverslag cijfers gegeven van respectievelijk aftrek- en inflatiepercentages. Daaruit blijkt mijns inziens, dat de gehele afschaffing even goed had gekund als het regeringsvoorstel. De reactie in de nota naar aanleiding van het eindverslag vind ik niet sterk. De heer Zoon heeft dat zoëven uitvoerig toegelicht en ook ik ben benieuwd naar de reactie van de regering.

Voorzitter! Ik vind, dat de regering beter had kunnen voorstellen de aftrek geheel op nul te stellen met ingang van 1 oktober of desnoods 1 januari. Als je ziet met hoeveel pijn in de onderwijssector en de welzijnssector de bezuinigingen gepaard dreigen te gaan, rijst de vraag of hier wel de juiste afweging is gemaakt. Misschien heeft minister Ruding wel gedacht, dat hij dit appeltje wil bewaren voor de dorst, die nog komen gaat.

Mijn laatste vraag is of de regering zo langzamerhand ook niet toe is aan een herbezinning op de besteding van de WIR-gelden. Is bij de stand van de huidige conjunctuur en de sterk verbeterde situatie bij het bedrijfsleven geen heroriëntatie geboden?

Ik zie met belangstelling de antwoorden van de regering tegemoet.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Gezien de precaire financiële situatie waarin het Rijk verkeert, zal ik mijn stem geven aan wetsvoorstel 19559.

Mijn definitieve oordeel over wetsvoorstel 19562 hangt af van de beantwoording door de regering. In Hoofdpunten van het financieel beleid 1987, bladzijde 5, stelt de regering dat de snelstijgende aardgasbaten in de jaren '70 en het begin van de jaren '80 zijn gebruikt om de collectieve uitgaven sterk te laten toenemen en dat, nu de aardgasbaten op een aanzienlijk lager peil zijn gekomen, het nodig is om ook bij de uitgaven de weg terug af te leggen.

De heer De Goede wees ook op deze uitspraak in zijn maiden speech, waarmee ik hem van harte wil complimenteren.

Mijnheer de Voorzitter! Bedoelde visie van de regering kan ik geheel onderschrijven. Maar betekent dit dan niet dat de gewenste financiële verbetering gezocht moet worden in ombuigingen en niet in een verhoging van de toch al te hoge belastingdruk? De regering heeft immers herhaalde malen betoogd, dat het niveau van de belastingen in ons land eigenlijk niet hoger kan.

Elke verhoging van dat toch al hoge niveau zal de maatschappelijke acceptatie doen verminderen en het zwarte circuit doen vergroten. In verband met dit laatste schrijft de regering in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer, dat de bestaande belastingfraude, voor zover deze wordt ingegeven door de BTW-druk, niet substantieel zal toenemen, gelet op de omvang van de thans voorgestelde verhoging.

Het komt mij voor, dat deze mening meer stoelt op een subjectief gevoel, dan op een exacte benadering. Is dit juist? Om zwartwerken te doen verminderen, is in de Tweede Kamer gevraagd om de mogelijkheden te bezien om arbeidsintensieve dienstverlening over te brengen naar het lage tarief. Te denken valt bij voorbeeld aan het onderhoud aan gebouwen en aan renovatie en nieuwbouw van woningen. Het overbrengen van deze werkzaamheden naar het lage tarief zou alleszins

te rechtvaardigen zijn. Het wonen is immers ook een eerste levensbehoefte. De staatssecretaris heeft in de Tweede Kamer beloofd dat hij over deze mogelijkheid zou nadenken. Heeft dit denkproces al een aanvang genomen en zo ja, gaat het de positieve of de negatieve kant op?

In dit verband wordt van regeringszijde wel eens opgemerkt dat de huidige inkomsten eigenlijk niet kunnen worden gemist. Overbrengen van genoemde werkzaamheden naar het lage tarief zou een behoorlijke vermindering van belastingopbrengsten tot gevolg hebben. Daar tegenover kan de mening van prof. Bijsterveld, oud-directeur-generaal der belastingen worden gesteld. Hij is van mening dat, als de tarieven aanzienlijk worden verlaagd, veel minder belastingbetalers in de verleiding komen om fraude te plegen. Als gevolg daarvan zouden volgens hem de inkomsten uit belastingen even hoog zijn als voor de verlaging. Wat vindt de regering van deze visie?

Het onderbrengen van arbeidsintensieve dienstverlening in het lage tarief kan technisch ingewikkeld zijn, aldus de staatssecretaris in de Tweede Kamer, omdat het onderscheid tussen diensten en leveringen niet altijd precies is aan te geven. Dit probleem zou naar mijn gevoel kunnen worden opgelost, indien, zoals in Engeland en Denemarken, er één algemeen tarief zou worden ingevoerd. Zoals bekend, is ook de staatssecretaris daar voorstander van. Het vorige kabinet heeft hem hierin niet willen volgen, maar hoe denkt dit kabinet over deze mogelijkheid?

Een andere mogelijkheid om dienstverlening lager te belasten zonder dat de totale opbrengst van de BTW vermindert, zou kunnen worden gevonden in het invoeren van een derde, verhoogd tarief. Luxe goederen zouden hieronder kunnen vallen. De meeropbrengst van dit hoge tarief compenseert dan de eventueel lagere opbrengst van de BTW op dienstverlening. Wat denkt de regering van deze mogelijkheid?

Het zou een goede zaak zijn, indien de belastingpolitiek dienstbaar was aan de bestrijding van de werkloosheid. Dat is toch de centrale doelstelling van de regering. Met het oog daarop heb ik in het voorlopig verslag de mening van de regering gevraagd over de stelling van het Economisch Instituut voor het

Midden- en Kleinbedrijf, dat de voorgestelde verzwarende van de BTW-druk een verlies van produktie en omzet van 0,5% ten gevolge zal hebben, terwijl ook de winst zeker 0,5% zal dalen. Volgens berekeningen van dit instituut betekent dit voor de werkgelegenheid een teruggang met 5000 arbeidsplaatsen.

In de periode 1987-1990 zou dit betekenen dat 5% van de verwachte toename van de werkgelegenheid verloren gaat. Ik vroeg de visie van de regering op deze berekeningen. Het antwoord van de regering was, dat in de middellange-termijnverkenning van het Centraal Planbureau ten behoeve van het regeerakkoord de BTW-verhoging als beleidsmaatregel was meegenomen. Dat is dan mooi meegenomen, maar daarmee heb ik geen antwoord gekregen op mijn vraag. Ik zou het op prijs stellen indien de regering mij alsnog een antwoord op deze vraag wilde geven.

Wat mij ten slotte toch wel zwaar op de maag ligt, is dat het bedrijfsleven voor de onmogelijke opgave gesteld wordt om in enkele uren alle artikelen van nieuwe prijzen te voorzien. Anderen wezen hier ook al op. Er is bij de Raad van centrale ondernemingsorganisaties naar mijn mening terecht ergernis over het zich opnieuw voordoen van een situatie waarin pas uiterst kort voor de ingangsdatum zekerheid ontstaat over het doorgaan van een BTW-verhoging. Men plaatst het bedrijfsleven hiermee voor enorme problemen. Zo bereikte ons een brief van de Vereniging ter bevordering van de belangen des boekhandels, die werkt met een leverbare voorraad van ca. 75.000 verschillende Nederlandse titels en met een minstens even groot aantal buitenlandse titels.

De verticale prijsbinding brengt met zich mee dat iedere boek op iedere plek in Nederland voor dezelfde prijs wordt verkocht. Omprijzen van alle boeken kost veel tijd. De vereniging wijst ons erop dat juist in deze tijd in de boekwinkels topdrukte heerst: nieuwe titels worden gepresenteerd en het studieboekenseizoen is op z'n hoogtepunt. Men vreest een chaos in de prijzen en men is bang dat de BTW-verhoging in veel gevallen voor eigen rekening zal moeten worden genomen. In andere branches zullen zich soortgelijke problemen voordoen. De RCO merkt dan ook terecht op dat de grenzen van hetgeen uit een oogpunt van zorgvuldig bestuur

toelaatbaar is, duidelijk worden overschreden.

Nu merkte de staatssecretaris in de Tweede Kamer op dat er ten opzichte van het bedrijfsleven niet onzorgvuldig is gehandeld en dat het zich heeft kunnen voorbereiden. Ik geloof dat dit alleen maar gezegd kan worden als men ervan uitgaat dat de behandeling van deze wet in dit Huis een formaliteit is en dat daarom het bedrijfsleven alvast met de werkzaamheden in verband met het omprijzen kon beginnen nadat het wetsontwerp door de Tweede Kamer was aanvaard.

Staatssecretaris Koning: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij een opmerking hierover willen veroorloven. Dit wetsontwerp is niet het enige op dit gebied waarover de volksvertegenwoordiging heeft gediscussieerd. De heer Van Meijenfeldt heeft al op het bestaan van de 'gasbrief' gewezen. In die brief zijn de plannen op dit stuk volledig tot uitdrukking gebracht. Die brief is aanleiding geweest tot discussies in de Kamer aan de overzijde. Nu weet ik wel dat deze Kamer daar in het geheel niet aan gebonden is, maar aangezien de discussies over de gasbrief op 23 april van dit jaar in de Tweede Kamer hebben plaatsgevonden en daarbij uitdrukkelijk de instemming van die Kamer voor het indienen van dit wetsontwerp is verkregen, zou het voor deze Kamer mogelijk zijn geweest om eveneens over die brief te discussiëren, als zij het niet met het indienen van dat wetsontwerp eens was. Ik vind dat het dus om iets anders gaat dan alleen om een wetsontwerp inzake een tariefsverhoging.

De heer **Van der Jagt (GPV):** Ik begrijp wel dat de regering in tijdnood zit, maar het is niet gebruikelijk dat dit huis discussieert over brieven die de regering aan de Tweede Kamer heeft gezonden. Wij oordelen over de wetten die ons vanuit die Kamer bereiken.

De heer **Vermeer (PvdA):** Volkomen juist!

De heer **Van der Jagt (GPV):** Mijn bezwaar is nu juist dat de regering erop vooruitloopt dat deze Kamer het wetsontwerp aanvaardt, dat men als het ware tegen het bedrijfsleven zegt dat het ervan kan uitgaan dat alles wel in orde zal komen. Ik vind dit een

miskennen van de positie van deze Kamer en ik vind het staatsrechtelijk onjuist dat dit zo gesteld wordt. De staatssecretaris zou de eerste moeten zijn om te zeggen dat dit niet kan.

En als je dit constateert, mijnheer de Voorzitter, dan geldt ook nog dat deze klus in enkele uren tijd door het bedrijfsleven geklaard moet worden, wat bijna niemand voor mogelijk houdt.

Vandaar dat het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond voorstelt om de invoeringsdatum op 1 januari 1987 te stellen. Nu begrijp ik wel dat de regering dit om budgettaire redenen niet graag wil. De heer Tommel stelde daarom in de Tweede Kamer voor om de invoeringsdatum op 1 november aanstaande te stellen. De staatssecretaris vond dit uiterst bezwaarlijk, omdat van overheidswege rekening gehouden dient te worden met kwartaalaangiften en 1 november niet het begin van het kwartaal is.

Het KNOV vindt dat dit argument weinig hout snijdt, aangezien naar zijn mening het aangiftekwartaal met een maand, namelijk tot 1 november, verlengd kan worden en de aangifte van het vierde kwartaal met een maand kan worden verkort. Vindt de staatssecretaris niet dat dit, gezien de problematiek waarmee het bedrijfsleven nu kampt, het minste was geweest wat hij had kunnen doen? Daarom is tot slot mijn vraag: ziet de staatssecretaris nog mogelijkheden om de uitvoeringsproblemen redelijk op te lossen? Het antwoord op mijn vragen zie ik met belangstelling tegemoet.

De heer **Luteijn** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal trachten, niet te zeer in herhalingen te vervallen op een aantal punten, waardoor wij deze voorstellen op een redelijk tijdstip kunnen hebben afgehandeld. Ik begrijp namelijk dat er ook nog wat handelingen moeten worden verricht ten behoeve van de publikatie in het Staatsblad.

Allereerst complimenteer ik de heer De Goede met zijn maiden-speech. Ik begrijp dat dit voor hem de laatste mogelijkheid was om een parlementaire maidenspeech te houden, gezien zijn voorgeschiedenis in Europees en Nederlands verband.

Het feit dat mijn fractie reeds in het voorlopig verslag, evenals de

CDA-fractie, heeft aangegeven, haar medewerking te verlenen aan het wetsvoorstel 19 562, betekent geenszins dat wij gelukkig kunnen zijn met dit voorstel. Integendeel! Verhoging der BTW-tarieven vinden wij een vervelende maatregel – dit zal de heer De Goede deugd doen – die enkel kan worden gedoogd in het kader van de budgettaire problematiek als gevolg van de forse daling der aardgasinkomsten.

Ook ik ben van mening – dat onderstreep ik – dat de huidige ramingen eerder aan de gunstige dan aan de voorzichtige kant zijn. Het zou ook volstrekt onverantwoord zijn om nu extra risico's met het financieringstekort te lopen. Overigens zal ik mij hoeden voor semi-algemene en –financiële beschouwingen, maar daartoe nodigen beide onderhavige wetsvoorstellen wel enigszins uit, gezien de achterliggende problematiek.

Voor ons geldt natuurlijk ook de reden dat andere alternatieven, zoals verhoging der loon- en inkomstenbelasting, voor ons helemaal niet in aanmerking komen. Mijn fractie heeft dus verleden week reeds een signaal willen geven, zodat er voor het betrokken bedrijfsleven in elk geval nog – 'formeel' mag je in dit verband niet zeggen – één week resteerde om zonder te veel risico's van het verrichten van overbodig werk de nodige maatregelen, waaronder het omprijzen, te nemen.

Ik deel de mening van de staatssecretaris dat voor het bedrijfsleven het politieke beeld in april duidelijk was vanwege de 'gasbrief'; dat was wetstechnisch echter niet het geval. Daar zitten wij hier nu voor. Immers, op dat moment hadden wij de wetsteksten nog niet. Die tekst kon voor wetsontwerp 19 562 wat eenvoudiger zijn dan voor 19 559, maar wij behandelen de teksten in hun totale context.

Binnen mijn fractie heersen toch grote bedenkingen tegen de tijdsplanning voor de totstandkoming van deze wetgeving. Van de zijde van de ondernemersorganisaties zijn dan ook terecht grote bezwaren geuit tegen het feit dat tussen de parlementaire afhandeling van deze fiscale wetsontwerpen en de ingangsdatum nauwelijks of, zoals in dit geval, zelfs in het geheel geen tijd is gelegen. Is het juist dat tijdens een gesprek met het KNOV, deze zomer, door de betrokken bewindslieden, zowel de minister als de staatssecretaris, is

gezegd dat een termijn van vier weken tussen parlementaire afhandeling en inwerkingtreding van een fiscaal wetsontwerp, zoals dat nu voor ons ligt, eigenlijk wel wenselijk is?

Ik constateer dat er in elk geval nu van een procedure sprake is waarbij duidelijk te weinig rekening met de belangen van het bedrijfsleven is gehouden. Daarmee is het een slecht voorbeeld van de wijze waarop de staat met zijn burgers behoort om te springen. Overigens wordt een gedegen parlementaire behandeling door de tijdsdruk ook wel wat bemoeilijkt. Wij moeten nu immers in 10 dagen alles, inclusief de schriftelijke voorbereiding, afhandelen. Daardoor vertoont de voorbereiding hier en daar wel enigszins de kenmerken van een haastklus.

Eigenlijk moeten wij nu tijdens de plenaire behandeling met meer vragen naar voren komen dan voor onze Kamer gebruikelijk is. Intussen hoop ik, dat wij uit de beantwoording van vraag 2 kunnen opmaken dat de staatssecretaris er alles aan zal doen om ervoor te zorgen dat in de toekomst fiscale wetgeving tijdig voor de inwerkingtreding in het Staatsblad verschijnt. Geldt dat ook voor maatregelen die nog dit najaar en per 1 januari aanstaande moeten ingaan?

Mijn fractie zal bij een herhaling van de situatie die zich nu voordoet, er zeker toe neigen om de positie en de belangen van het betrokken bedrijfsleven en/of de burgers meer doorslaggevend te laten zijn bij haar oordeelsvorming.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling aan de overzijde heeft de regering aangegeven dat uitstel tot 1 november niet mogelijk is – de heer Van der Jagt doelde er ook al op – omdat wij met een kwartaalaangifte te maken hebben. Is het toch niet mogelijk, zoals het KNOV voorstelt, het derde aangiftekwartaal met een maand te verlengen en het vierde kwartaal met een maand te bekorten? Met een hoog tarief van 20% staan wij bovenaan in de EEG.

Is de staatssecretaris het met mij eens, dat daardoor de bovengrens van de tariefstelling wel is bereikt, zeker als wij een tendens tot belastingverlaging in de meeste landen rondom ons heen waarnemen? Zijn er overigens gedurende dit jaar nog wijzigingen in de BTW-tarieven van de lidstaten gekomen? Het staatje had immers betrekking op 1 januari van dit jaar.

Met vraag 9 informeerden wij naar de mogelijkheid om deze BTW-maatregel terug te draaien indien andere factoren dan de olieprijs daartoe de mogelijkheid bieden. Komt, met andere woorden, indien zich meevalers binnen het overheidsbudget voordoen – ik moet toegeven dat dit gezien alle schattingen niet zo waarschijnlijk is, maar je weet maar nooit in de komende jaren – deze BTW-maatregel in aanmerking om ongedaan gemaakt te worden? Ik zie dit los van de olieprijsontwikkeling.

In een aan ons gericht schrijven van 25 september jl. stelt het KNOV dat het bedrijfsleven op onverantwoorde wijze met het risico wordt opgezadeld dat redelijkerwijs de BTW-verhoging administratief onmogelijk doorberekend kan worden aan degenen voor wier lasten de BTW-verhoging behoort te komen. Door het ontbreken van een overgangstermijn zullen ondernemingen noodgedwongen tijdelijk de BTW-verhoging voor eigen rekening moeten nemen, aldus het KNOV. Mag ik hierop een reactie van de staatssecretaris vernemen?

Ten slotte heb ik nog een praktische vraag. Wanneer verschijnt het Staatsblad met de daarin gepubliceerde wijziging van het BTW-tarief?

Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn verheugd dat met betrekking tot wetsvoorstel 19559, de bewindslieden onze mening delen dat wijzigingen in fiscale maatregelen als de onderhavige bij voorkeur per 1 januari, zijnde de ingangsdatum van het nieuwe boekjaar bij de meeste ondernemingen, dient te geschieden. Ik mag, neem ik aan, daaruit concluderen dat toekomstige wijzigingen van het vermogensaftrekpercentage ook als regel per 1 januari zal ingaan.

Intussen dreigt overigens een groep bedrijven – collega Von Meijenfeldt doelde daarop met onder andere de brief van Smit Internationale – waarvan het boekjaar niet op 1 januari aanvangt, door deze maatregel extra benadeeld te worden. Is de mogelijkheid door de regering overwogen om voor deze bedrijven een zelfde regeling als in het verleden bij aanpassingen van tariefstellingen toe te passen? Zo ja, waarom is daartoe dan niet besloten?

Overigens kunnen wij ons, mede in het kader van een streven naar zoveel mogelijk inflatieneutrale belastingheffing met de hiervoor voorgestelde wetswijzigingen verenigen.

Voorzitter: Steenkamp

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne complimenteer ook ik de geachte afgevaardigde de heer De Goede met zijn maiden-speech. Voorts spreek ik mijn genoegen uit over het feit dat hij wederom in ons midden in de Staten-Generaal kan vertoeven. Het is wat merkwaardig van een maiden-speech te spreken, want ik meen mij toch te kunnen herinneren dat de geachte afgevaardigde de heer De Goede reeds voorheen in deze Kamer het woord heeft gevoerd, en wel vanaf de plaats waar ik op dit ogenblik sta.

Het verheugt mij dat ik de gedachtenwisseling met hem zal kunnen voortzetten, die in het verleden vooral in de Tweede Kamer heeft plaatsgevonden. Wij hebben met elkaar gediscussieerd vanaf het begin, vanaf 23 februari 1967 toen wij samen de Tweede Kamer betraden als collegae op het terrein van de financiën. Ook naderhand heb ik met de heer De Goede van gedachten mogen wisselen toen hij, evenals ik nu ben, staatssecretaris van Financiën was en de verantwoordelijkheid droeg voor met name het terrein van de financiën van de lage publiekrechtelijke lichamen. Ik vertrouw er dan ook op dat ook op dat terrein de discussie met hem, weliswaar in een andere volgorde, in de komende tijd zal doorgaan.

De heer De Goede heeft een aantal opmerkingen gemaakt over de afwezigheid van de minister van Financiën bij dit debat. Bovenop de ambtenarentribune deed het grapje de ronde, dat een ambtenaar toch twee dagen verlof krijgt als hij solliciteert, maar dat is natuurlijk niet de reden van de afwezigheid van de minister van Financiën. Zou ik het als volgt mogen verklaren?

Het is gebruikelijk dat ook bij dekkingsvoorstellen de staatssecretaris alleen de verdediging van de wetsontwerpen op zich neemt. Dat is in de afgelopen jaren regelmatig gebeurd. De minister van Financiën is onlangs in de Tweede Kamer verschenen om bij de behandeling van de beide wetsontwerpen aan de gedachtenwisseling deel te nemen, omdat die gedachtenwisseling plaatsvond voor de verschijning van de begrotingsstukken, voor het publiceren van de Miljoenennota,

kortom voor Prinsjesdag, en omdat van de zijde van de vaste Commissie voor Financiën zeer nadrukkelijk was gevraagd dat, alvorens zich een definitief oordeel te kunnen vormen over de voorstellen, van met name de zijde van de minister van Financiën inzicht zou worden gegeven in de begrotingsproblematiek zoals die zich in 1987 zou ontrollen. In een vergadering van de vaste Commissie voor Financiën, daaraan is ook gememoreerd bij de behandeling van de wetsvoorstellen in de Tweede Kamer. Is de toezegging daartoe gedaan.

Indien de Eerste Kamer er prijs op zou hebben gesteld dat de minister van Financiën ad interim aan de discussie van vandaag zou deelnemen, dan zou, indien de Kamer deze wens zou hebben geuit, hij hier naast mij hebben gezeten en zou hij zijn deel van de verdediging voor zijn rekening hebben genomen.

Ik hoop dat de afwezigheid van de minister van Financiën ad interim en zeker van de minister van Financiën zelve geen afbreuk doet aan een goede verdediging van beide wetsontwerpen in deze Kamer. Ik kan slechts herhalen wat ik bij aanvang al heb gezegd. Het is niet ongebruikelijk dat de staatssecretaris dekkingsvoorstellen in de Kamer aan de overzijde en in deze Kamer alléén verdedigt.

Ik wil nog een opmerking maken over het algemene betoog van de geachte afgevaardigde de heer De Goede, waarop ik ongetwijfeld verderop in mijn beschouwingen nog terugkom. Ik bracht al in herinnering dat wij beiden vanaf 1967 aan het politieke spel deelnemen. De geachte afgevaardigde de heer De Goede is met de landspolitiek voorlopig opgehouden op 17 december 1977, toen het kabinet-Den Uyl aftrad en hij een tijd lang in ruste zich voorbereidde op zijn lidmaatschap, dat toen komende was, van het Europese Parlement. Daar heeft hij een aantal jaren ook de belangen van Nederland, zoals zijn politieke groepering die ziet, behartigd.

In zijn beschouwingen heeft de geachte afgevaardigde een totaaloverzicht gegeven van de financiële problematiek zoals deze zich heeft ontwikkeld gedurende het kabinet-Den Uyl, de kabinetten-Van Agt I, II en III, het kabinet-Lubbers I en het huidige kabinet. Ik meen dat de geachte afgevaardigde daarmee heeft bedoeld een zekere mate van inhaal te betrachten die zijn afwezig-

heid heeft betekend in de landspolitiek, gedurende de jaren dat hij niet aan de discussies op landsniveau heeft deelgenomen. Wellicht kom ik nog op een aantal punten terug.

Ik wil niet verhelten dat ik op een aantal terreinen begrip heb voor het standpunt dat de geachte afgevaardigde heeft ingenomen. Echter, ik deel zijn visie niet in alle opzichten. Terecht merkte hij op dat ten tijde van het kabinet-Den Uyl, mede als gevolg van de inflatie, de uitgaven van de rijksoverheid zijn verdubbeld en wel van 44 miljard gulden tot 88 miljard gulden. Vervolgens stelde de geachte afgevaardigde dat ten tijde van de kabinetten die volgden het financieringstekort verder is opgelopen en de uitgaven verder zijn gestegen.

Ik wil het als volgt stellen en zeg direct dat ik er dan niet meer op wil ingaan. Als gevolg van de beleidsmaatregelen die met name ten tijde van het kabinet-Den Uyl zijn genomen – dergelijke maatregelen zijn evenzeer genomen door volgende kabinetten, waartoe ook ik behoorde – zijn bepaalde 'kameelneuzen' binnengehaald waardoor de overheidsuitgaven zodanig zijn gestegen en het financieringstekort zodanig uit de hand is gelopen, dat drastisch ingrijpen noodzakelijk was. Ook wijs ik erop dat ten tijde van het kabinet-Van Agt I een plan is geproduceerd om de overheidsuitgaven in de hand te houden.

Ik denk aan Bestek '81. Dit plan is door allerlei omstandigheden, waarop ik nu niet wil ingaan, niet geslaagd. Wel wil ik zeggen dat het nog altijd mijn indruk is dat dit niet in de eerste plaats heeft gelegen aan de inspanningen van het kabinet-Van Agt I.

Voorzitter! Ik ga thans over tot de verdediging van deze wetsontwerpen, waarvoor ik hier immers sta. Alvorens meer specifiek hierover te spreken, wil ik enkele algemene opmerkingen maken. Het komt niet vaak voor dat wetsvoorstellen die in belangrijke mate gericht zijn op het lenigen van de budgettaire problematiek in het komende begrotingsjaar, reeds in uw huis aan de orde zijn voordat aan de overzijde de algemene politieke en financiële beschouwingen plaatsvinden. Daarom spreek ik een woord van erkentelijkheid uit tot de Kamer, dat zij met het oog op de budgettaire problematiek die voor 1987 wel van zeer grote omvang is zich bereid heeft getoond, de onderhavige

voorstellen op zo'n korte termijn en op zo'n ongebruikelijk tijdstip te behandelen.

De ernstige verscherping van de budgettaire problematiek in 1987, waarop verschillende geachte afgevaardigden hebben gewezen, is vooral een gevolg van de ongekend grote terugval van de aardgasbaten: van 21,2 miljard in 1986 tot 8,6 miljard in 1987. Voor een deel was die terugval reeds voorzien in de miljoenennota 1986. Voor een deel is die veroorzaakt door de onvoorziene ineenstorting van de olieprijs die begin 1986 optrad.

Het kabinet heeft daarom in de zogenaamde gasbrief van 8 april 1986, waarop ik in mijn interruptie aan het adres van de heer Van der Jagt reeds heb gewezen, een pakket maatregelen aangekondigd ter grootte van 9,25 miljard gulden. De twee voorstellen die vandaag aan de orde zijn, te weten de verhoging van de BTW-tarieven en de verlaging van de vermogensaftrek en de afschaffing van de voorraadafrek, maken onderdeel uit van dit pakket. Gezamenlijk dragen deze twee voorstellen voor een bedrag van 3,8 miljard bij tot de oplossing van de budgettaire problematiek voor 1987.

In de gasbrief was reeds aangekondigd dat bij het indienen van de begroting voor 1987 in het licht van de dan meest recente gegevens zou moeten worden bezien in hoeverre nadere maatregelen voor dat jaar nodig waren om te voorkomen dat het financieringstekort van het rijk hoger zou uitkomen dan 8% van het nationaal inkomen. In de miljoenennota is uiteengezet dat onder meer als gevolg van de verdere daling van de olieprijs die na de gasbrief plaatsvond het kabinet zich helaas genoodzaakt heeft gezien, inderdaad nog een additioneel pakket maatregelen voor te stellen ten einde te voorkomen dat het tekort van het rijk in 1987 zou oplopen tot meer dan 8%.

In het licht van de gedaalde energieprijzen en van de verdere daling van de inkomsten van het rijk die daarvan het gevolg is, heeft het kabinet de oplossing voor de additionele problematiek vooral gezocht in inkomstenverhogende maatregelen in de energiesfeer. Daarnaast verwacht het kabinet in 1987 extra incidentele inkomsten te ontvangen in de belasting- en gassfeer. In de miljoenennota zijn deze maatregelen uitvoerig uiteen-

gezet. Ik veroorloof mij, de Kamer daarnaar te verwijzen.

In totaal resulteert voor 1987 een pakket tekortbeperkende maatregelen van 12,2 miljard gulden, waarvan 1,4 miljard een incidenteel karakter heeft. Rekening houdend met dit pakket tekort beperkende maatregelen, met de voorgestelde beleidsintensivering voor 1987 en met een aantal verwachte mee- en tegenvallers ten opzichte van de eerdere vooruitzichten voor 1987, wordt thans voor dat jaar toch een stijging van het financieringstekort met maar liefst 1,1% voorzien ten opzichte van de vermoedelijke uitkomsten voor 1986.

Ik verwijs wat dit betreft ook naar de opmerkingen van de geachte afgevaardigde de heer Von Meijenfeldt aan het adres van de geachte afgevaardigde de heer Zoon. Die stijging, voor het eerst na een reeks van jaren, geeft reden tot zorg. Ze is alleen aanvaardbaar, omdat de verscherping van de budgettaire problematiek in 1987 zeer abrupt is en van ongekende omvang. Het volledig terugbrengen van die problematiek in één jaar zou te drastische ingrepen vergen.

Wat de budgettaire achtergrond betreft van de maatregelen die thans aan de orde zijn, wil ik met deze algemene schets volstaan. De budgettaire situatie en de overige beleidsvoorstellen zullen, om daarin verbetering te brengen, uitvoerig aan de orde komen bij de algemene politieke en financiële beschouwingen in dit huis. Ik heb er dan ook goede nota van genomen, dat de geachte afgevaardigde de heer Von Meijenfeldt en andere geachte afgevaardigden zich beperkingen bij dit debat hebben opgelegd. Ik wil echter nog eens beklemtonen dat het bedrag van 3,8 miljard, dat door de maatregelen die thans aan de orde zijn wordt geleverd, een belangrijk onderdeel vormt van het totaal van 12,2 miljard aan maatregelen. Dat is nodig om te voorkomen dat het tekort in 1987 te sterk oploopt.

Dat ik mijn betoog ben begonnen met een schets van de budgettaire situatie, betekent niet dat de voorstellen beoordeeld zouden moeten worden in het licht van de budgettaire problematiek. Dat is vooral niet het geval met het voorstel betreffende de vermogensaftrek en de voorraadafrek.

Het voorstel om de vermogensaftrek te verlagen, is een logische consequentie van de sterke daling

van de inflatie. De aftrek is bedoeld als een globale correctie op de invloed van de inflatie op de fiscale winst. Bij de invoering van de vermogensaftrek in 1981 was het niveau ervan 2,25%, om budgettaire redenen lager dan het toenmalige inflatiepeil. Vanaf de verhoging van de aftrek tot 4% in 1983, is het niveau van de faciliteit steeds hoger geweest dan het inflatiepeil.

Het verschil tussen het inflatiepeil en de hoogte van de faciliteit is inmiddels dusdanig opgelopen, dat een verlaging van de faciliteit naar de mening van het kabinet geboden is. Op de vraag hoe hoog de faciliteit nu zou moeten zijn, is geen eenduidig antwoord te geven. Dat komt doordat niet alleen het huidige inflatiepeil, maar ook de inflatie uit het verleden invloed heeft op de afschrijvingsbasis van bedrijfsmiddelen en daarmee op de fiscale winst. Het kabinet stelt een hoogte van de faciliteit van 1% voor. In het licht van de huidige lichte prijsdaling, na een lange periode van hoge inflatie, is dat naar onze mening een aanvaardbaar niveau.

Aan het voorstel de voorraadaftrek af te schaffen en de grondslag voor de vermogensaftrek te verbreden met nominalistisch gewaardeerde voorraden liggen diverse overwegingen ten grondslag. Wij zijn gekomen tot een zekere herwaardering van de motieven die in het verleden ten grondslag hebben gelegen aan de invoering van de voorraadaftrek. Daarbij zijn wij tot de conclusie gekomen, dat een voorraadaftrek die ook betrekking heeft op voorraden gefinancierd met vreemd vermogen, vanuit het oogpunt van het bereiken van inflatieneutraliteit te ver gaat.

Voorts is gebleken dat het naast elkaar bestaan van de vermogensaftrek en de voorraadaftrek oneigenlijk gebruik mogelijk maakt, dat met instandhouding van de voorraadaftrek niet effectief kan worden bestreden.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Zoon heeft gevraagd waarom het kabinet geen genoegen neemt met een financieringstekort in 1987 van 8,4% van het nationaal inkomen in plaats van het percentage 7,9 dat in de huidige raming staat, mede gelet op het feit dat de ramingen van het financieringstekort in de afgelopen jaren pleegden mee te vallen. Dat die ramingen in 1985 en 1986 zijn meegevallen, kan niet worden ontkend. Dit is in een aantrekkelijke economie echter een begrijpelijk verschijnsel.

Het past echter niet, op voorhand reeds van afwijking tussen de ramingen en de realisatie uit te gaan. Bovendien liggen de onzekerheden bij de raming van het financieringstekort volgend jaar meer dan voorheen aan de bovenzijde. De heer Von Meijenfeldt heeft daarop gewezen toen hij inging op het betoog van de heer Zoon.

Gewezen kan worden op het onzekere verloop van de dollarkoers en de aardgasbaten. Daarnaast geldt dat het kabinet zich in de regeringsverklaring heeft vastgelegd op een maximale omvang van het financieringstekort in 1987 van 8%. Dat betekent niet dat 8% ook de gewenste omvang is. Een lager tekort volgend jaar zou uit een oogpunt van een gezonde economische ontwikkeling gewenst zijn. Een percentage van 8 is nog altijd veel en veel te hoog.

De geachte afgevaardigde de heer Van der Jagt heeft de vraag gesteld of het niet beter zou zijn geweest indien een groter gedeelte van de budgettaire problemen was opgelost door middel van ombuigingen in plaats van lastenverzwaringen. Dat is een begrijpelijke vraag. Deze opvatting wordt door het kabinet ook onderschreven, zij het slechts gedeeltelijk. Het gepaste antwoord op een structurele derving van aardgasbaten is inderdaad een structurele aanpassing van de uitgaven van de overheid.

De teruggang van de aardgasbaten in 1987 is echter van een dergelijk grote omvang, dat die ombuiging in één jaar niet tot stand kan worden gebracht. Vandaar dat ook gekeken moest worden naar het middel van de lastenverzwaring. Ik betreur dat met de geachte afgevaardigde. Wij menen overigens dat dat mogelijk is, gezien de lastenverlichtingen die de burger deelachtig wordt als gevolg van de energieprijzdalingen die zich in het komende jaar zullen voordoen.

De heer Von Meijenfeldt heeft de vraag gesteld of een olievatprijs van f 60 als een normale prijs moet worden beschouwd.

Hij heeft zijn zorg daarover uitgesproken. Ik wil niet ingaan op de vraag wat een evenwichtig niveau van de olieprijs of van de dollarkoers zou zijn. Wel merk ik op dat het geenszins de bedoeling is geweest om de waarde van 60 gulden per vat als een structurele normale waarde te beschouwen. De waarde van 60 gulden per vat is, zoals ook in de gasbrief over het budgettaire kader

voor 1987 aan de Tweede Kamer is vermeld, gebaseerd op de in de Miljoenennota 1986 gehanteerde olieprijs en op de meerjarenraming 1986 voor de gasbaten.

De geachte afgevaardigde de heer De Goede is uitvoerig ingegaan op de fraudebestrijding. Hij noemt de fraudebestrijding als alternatief voor de onderhavige wetsvoorstellen.

Ik wijs de geachte afgevaardigde erop dat dit niet juist is. Het regeerakkoord bevat een taakstelling van twee miljard gulden uit de fraudebestrijding, die genoemd wordt naast de verhoging van de BTW en de verlaging van de voorraad- en vermogensaftrek. Dat de taakstelling van twee miljard voor de heer De Goede teleurstellend is bij een fraude van tien miljard, begrijp ik. Wij zijn echter ook niet tevreden met die twee miljard.

De geachte afgevaardigde weet, althans kan weten, dat in de afgelopen jaren ook al een groot aantal maatregelen zijn genomen in het kader van de voorstellen die door de ISMO-werkgroep zijn uitgewerkt om de fraude en het oneigenlijk gebruik te bestrijden. Ik wijs erop dat over het algemeen genomen de opbrengsten van de fraudebestrijding slechts tot uitdrukking komen in een verhoging van de belastingopbrengst nadat de ramingen daardoor jaarlijks worden aangepast aan de daadwerkelijke inkomsten die plaatsvinden. Het is voor het eerst dat uitdrukkelijk in het regeerakkoord een raming voor de fraudebestrijding is opgenomen. Dat is anders dan de normale afwegingen en voorstellen die in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden.

Ik wil de geachte afgevaardigde ook nog bijlichten inzake het initiatief-wetsontwerp van de heer Vermeend. Er kan nu niet plotseling binnen twee maanden een wetsvoorstel worden ingediend. Het ministerie van Financiën is daarmee al zeer geruime tijd bezig. Ook de heer Vermeend wist dat het ministerie daarmee redelijk ver gevorderd was. Ik wil er alleen wel op wijzen – dat heb ik ook in radio- en televisie-uitzendingen en in andere commentaren gedaan – dat op het ministerie van Financiën een betrekkelijk klein aantal mensen, hoog gekwalificeerd en zeer hard werkend, niet alleen hiermede bezig is, maar dat er ook andere fraudebestrijdende wetsvoorstellen door dezelfde mensen zijn gedaan.

Ik noem de misbruikontwerpen waarvoor ik nog zeer onlangs naast

de minister van Justitie in deze Kamer heb gestaan om ze te verdedigen. Ik zie de Voorzitter instemmend knikken. Daarmee zorgen wij ervoor dat de fraude op die manier wordt bestreden. Ik wijs ook op het wetsvoorstel dat wij thans behandelen over de voorraad- en vermogensaftrek. Ook dat voorstel moet door diezelfde mensen worden vervaardigd.

De beperkte mankracht houdt in dat juist aan deze zaken, dus de misbruik- en fraude-ontwerpen, de voorrang is gegeven, evenals aan de voorraad- en vermogensaftrek. Ik voeg eraan toe dat bovendien naar onze mening de deelnemingsvrijstellingswijziging genuanceerder moet worden benaderd dan door de heer Vermeend wordt gedaan. De heer Vermeend heeft overigens een zeer fraai werkstuk geleverd, waarmee ik hem ook publiekelijk heb gecompimenteerd. Vandaar dat een en ander de nodige tijd vergt.

De heer De Goede heeft voorts een aantal vragen gesteld over de herbezinning over de WIR. Hij heeft reeds toegegeven dat dit punt op zichzelf niet aan de orde is. Uit het feit dat in de begrotingsvoorstellen die de Kamer op Prinsjesdag hebben bereikt geen voorstellen met betrekking tot de WIR zijn opgenomen, kan worden afgeleid dat het kabinet die vraag op het ogenblik mede op grond van het regeerakkoord ontkennend beantwoordt.

De geachte afgevaardigde de heer Van der Jagt heeft gesproken over het onderzoek van het EIM inzake de gevolgen van de verzwarende van de BTW voor het midden- en kleinbedrijf.

Ik wil daarover het volgende zeggen. De berekeningen van het EIM over de gevolgen van de BTW-verhoging in de periode 1987-1990 zijn partieel van aard. Voor een volledig beeld van de effecten van een BTW-verhoging op produktie en werkgelegenheid moeten verschillende factoren in samenhang worden bekeken. In dat licht kan gewezen worden op de effecten van kostenvoordelen die in de genoemde periode voor het bedrijfsleven zullen resulteren als gevolg van lagere inkooprijzen en dalende rente.

Daarnaast is in het Centraal economisch plan 1986 door het Centraal Planbureau een berekening van effecten van een BTW-verhoging opgenomen. Daaruit blijkt dat deze effecten, zeker op wat langere termijn

minder omvangrijk zijn dan door het EIM wordt verondersteld.

Een belangrijk gedeelte van de discussie in deze Kamer, ook onderwerp vormende van het korte interruptiedebat tussen mij en de geachte afgevaardigde de heer Van der Jagt, gaat over de datum van invoering. Alle geachte afgevaardigden, met name de heren Von Meijenfeldt, De Goede, Van der Jagt en Luteijn, maar ook de heer Zoon, hebben daar kritische kanttekeningen bij geplaatst, omdat de afronding van de besluitvorming in deze Kamer zo kort ligt op de datum van inwerkingtreding.

Ik wil daarover, naast hetgeen ik al heb gezegd in het interruptiedebat met de heer Van der Jagt, het volgende opmerken.

Natuurlijk is het zo dat het feit, dat vandaag pas definitief wordt besloten of de BTW-verhoging doorgaat, voor het bedrijfsleven buitengewoon lastig is. Ik heb dat ook al in de vergadering aan de overzijde gezegd. Toch moet ik erop wijzen dat het bedrijfsleven al in een vroeg stadium is ingelicht over de voornemens van de regering op dit punt. Ze zijn niet alleen reeds kenbaar gemaakt – ik wees daar al op – in de gasbrief van april, maar ook in diverse persberichten.

Voorts hebben nog deze maand alle ondernemers van de inspecteur een folder ontvangen, waarin de tariefsverhoging en de gevolgen daarvan staan vermeld. Natuurlijk is in die folder het voorbehoud van de parlementaire goedkeuring gemaakt, maar aan tijdige voorlichting is alles gedaan. Bovendien verschijnt morgen, als de Kamer instemt met het voorstel, in de landelijke dagbladen een advertentie.

Ik wil er voorts op wijzen dat ongeacht de voorbereidingstijd het verrijzen van artikelen toch altijd iets is wat pas kort voor een tariefswijziging kan plaatsvinden.

De heer Luteijn heeft gezegd dat het wenselijk is dat er een periode van vier weken ligt tussen de parlementaire afhandeling en de inwerkingtreding. Ik kan bevestigen dat dit aspect tijdens het gesprek met het KNOV aan de orde is geweest. Ook de bewindslieden van Financiën zijn van oordeel dat het, hoewel in het onderhavige geval om specifieke redenen daarvan moest worden afgeweken, in het algemeen wenselijk is om een dergelijke periode te hanteren.

Ik wijs er in dit verband op dat indien de verhoging niet op 1 oktober zou ingaan, dat voor zeer veel ondernemers de problemen nog eens aanzienlijk zou vergroten. Uit vele reacties die op het ministerie zijn binnen gekomen, weet ik namelijk dat talrijke ondernemers al begonnen zijn met de noodzakelijke maatregelen, zoals verprijsing en het anders programmeren van computers. Ook een organisatie als het VNO heeft zijn leden reeds geadviseerd, de nodige maatregelen te nemen. Uitstel van de tariefsverhoging tot bij voorbeeld 1 november is, afgezien van de budgettaire consequenties voor het Rijk, voor ondernemers die kwartaalaangifte doen ook zeer bezwaarlijk en zou voor hen tot extra administratieve rompslomp leiden.

Het feit dat bij voorbeeld het KNOV heeft aangedrongen op een andere ingangsdatum heeft geleid tot veel ongeruste vragen vanuit het bedrijfsleven of al het werk dat al is gedaan nu voor niets is geweest. Ook het argument van het KNOV dat de aangifteperiode van het één na laatste aangiftekwartaal van 1986 zou moeten worden verlengd met een maand en dat die van het laatste kwartaal met een maand moet worden bekort, is niet erg reëel.

Met onze opmerking dat tariefswijzigingen het beste kunnen samenvallen met een kalenderkwartaal, hebben wij voornamelijk het oog op ondernemers die kwartaalaangifte doen. Dat betreft 65% van alle ondernemers. Voor hen zou het buitengewoon onpraktisch zijn als daarvan voor de BTW eenmalig zou moeten worden afgeweken.

Ik ben de heer Luteijn dan ook erkentelijk voor het signaal in het verslag dat zijn fractie, evenals de fractie van het CDA, de medewerking aan de verhoging per 1 oktober niet wil onthouden.

Dit alles gevoegd bij het grote budgettaire belang van de verhoging van de BTW-tarieven per 1 oktober, vind ik dat deze verhoging met ingang van morgen verantwoord is en dat in de huidige situatie een andere ingangsdatum niet meer in aanmerking komt.

De heer Luteijn vraagt wanneer het Staatsblad verschijnt waarin de wijziging van de BTW-tarieven wordt gepubliceerd. Alle maatregelen zijn getroffen, natuurlijk onder het voorbehoud van goedkeuring van het voorstel door deze hoge vergadering, die het mogelijk maken dat Hare

Majesteit de Koningin de wet vandaag nog zal ondertekenen en de wet nog in het Staatsblad van vandaag komt. Dat Staatsblad zal vanavond worden gedrukt, zodat het morgen beschikbaar is.

De heren Luteijn, Von Meijenfeldt en De Goede hebben vragen gesteld over tijdige publikatie van fiscale wetten in de toekomst. Ik verwijs naar de discussie die daarover in de Tweede Kamer is gevoerd. Ik heb daar toegezegd dat ik ernaar streef dat over deze kwestie bij de behandeling van de begroting van Financien voor 1987 het standpunt van de regering kan worden meegedeeld. De Tweede Kamer heeft daarop reeds in het vorige parlementaire jaar aangedrongen. Onder erkenning van de wenselijkheid van hetgeen deze geachte afgevaardigden wensen, wil ik niet nu bij deze mededeling laten.

De heer Zoon heeft gesproken over de inkomenseffecten van de BTW-verhoging en van de inflatiecorrectie. Hij heeft zijn twijfels geuit over de verhoging van de BTW die, naar zijn idee, het zwaarst drukt op gezinnen met lage inkomens. De verhoging van de beide BTW-tarieven heeft een wel uiterst beperkte denivellerende werking. Dat geeft hij zelf ook aan. Voor grote groepen belastingplichtigen werkt deze maatregel min of meer proportioneel. Ik denk dan ook dat de geachte afgevaardigde zijn opmerkingen meer heeft gemaakt in het kader van de totaliteit.

Ook in die totaliteit is die denivellerende werking echter uiterst beperkt. Ik kan namelijk ook zijn stelling niet onderschrijven dat de inflatiecorrectie denivellerend werkt, omdat de bedoeling daarvan is dat de reële belastingdruk niet wordt verhoogd als gevolg van louter inflatoire inkomensstijgingen. Men kan zeggen dat het niet doorvoeren van de 100%-inflatiecorrectie juist wel nivellerend werkt. De inkomenseffecten die de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid noemt in zijn brief, waarnaar de heer Zoon verwijst, betreffen een zeer kleine, wel zeer specifieke groep, te weten alleenstaanden van 27 jaar en ouder met enkel een AAW-uitkering, die behoren tot de groep van veeljarige echte minima.

Naar globale schatting gaat het daarbij om vijfduizend gevallen. Ook daaraan valt naar mijn mening geen argument te ontfemen tegen de BTW-maatregel, nog afgezien van de

vraag of accijnsverhogingen, waar, naar mijn indruk de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer aan denkt, niet evenzeer een denivellerend karakter hebben.

Ik meen uit het betoog van de heer Zoon te mogen afleiden dat zijn fractie het wetsontwerp tot verhoging van de BTW niet zal steunen. Dat is consistent en consequent in lijn met de houding van de fractie van de PvdA in de Kamer aan de overzijde. Ik zou mij echter kunnen voorstellen dat de fractie van de PvdA in deze Kamer het niet gemakkelijker heeft gekregen in haar afweging omdat het lid van de Tweede Kamer, de heer Van der Hek, op 20 september zowel in de Rooie Haan als in TROS'Kamer-breed ervan is uitgegaan dat de BTW-verhoging doorgaat. Daarnaast heeft hij voor het plan dat zijn fractie bij de algemene politieke en financiële beschouwingen in oktober zal ontvouwen nog een extra lastenplan van twee miljard, ten einde hun wensen te verwezenlijken.

Indien derhalve in deze Kamer door toedoen van de fractie van de Partij van de Arbeid de omzetbelastingverhoging zou worden afgestemd, staat de fractie van de Partij van de Arbeid in de Tweede kamer voor de taak, 4 miljard gulden te vinden. De regering biedt de helpende hand met 2 miljard gulden, voor welk voorstel hier, naar ik aanneem, op dit ogenblik een meerderheid is te vinden. Zou ik in overweging mogen geven aan de geachte afgevaardigde de heer Zoon om, consistent met het betoog van de heer Van der Hek in Tros Kamer-breed en in de Rooie Haan – want de vrienden zitten ongetwijfeld ook bij de VARA – de steun van de fractie van de Partij van de Arbeid niet te onthouden aan de BTW-verhoging?

De heer Van der Jagt haalt de memorie van antwoord aan, waarin gesteld wordt dat de bestaande belastingfraude, gelet op de thans voorgestelde verhoging, niet substantieel zal toenemen. Hij vraagt of zijn mening juist is, dat dit meer op een subjectief gevoel stoelt dan op een exacte benadering. Verschillende malen hebben wij gewezen op het verband tussen de hoogte van het tarief en de belastingfraude.

Ik kan in dit verband verwijzen naar de vorig jaar uitgebrachte Nota herziening tariefstructuur omzetbelasting. Aan het adres van de geachte afgevaardigde de heer De Goede merk ik ter zijde op, dat er reeds een drietal gedegen studies

bestaan over de structuur van de omzetbelastingtarieven. Twee van deze studies zijn verschenen onder verantwoordelijkheid van een van mijn ambtsvoorgangers de heer Van Amelsvoort. Deze zijn onder verantwoordelijkheid van mijn ambtsvoorganger de heer Kombrink in de Tweede Kamer uitvoerig behandeld.

De derde studie is van mijn hand en handelt over de uniformering van de BTW, waarop verschillende geachte afgevaardigden in de discussies ook vandaag hebben gewezen. Deze studie heeft geleid tot een stroom van moties. Er is gevraagd hoe de regering hierop zal reageren, gelet ook op de discussie over beide wetsontwerpen in de Kamer aan de overzijde. Ik heb toegezegd dat de regering zo mogelijk voor de behandeling van de begroting van Financien in de Tweede Kamer met een standpunt zal komen.

Ik keer terug naar het punt van de verhoging van het BTW-tarief van 19% naar 20% in het kader van de fraude. Wij menen dat dit geen extra gevolg heeft. Ik verwijs opnieuw naar de Nota hernieuwing tariefstructuur omzetbelasting. Ik wil nog opmerken dat een tarief van 20% op zichzelf voor de BTW niet zonder invloed is. Dit geldt met name voor de sector van de dienstverlening.

Ik noemde zojuist de nota over de uniformering van de BTW. De geachte afgevaardigde de heer Van der Jagt zal begrijpen dat hij naar mijn hart heeft gesproken. Hij merkte op, dat het vorige kabinet mijn standpunt toentertijd niet heeft overgenomen en hij vraagt hoe hierover thans gedacht wordt. Uit de discussies in de Tweede Kamer is gebleken, dat op dit ogenblik geen meerderheid voor deze gedachte is te vinden. Dit betekent dat het kabinet niet aan die vraag toekomt.

Het betekent ook, dat de regering zich een mening zal moeten vormen over de moties die toen zijn aangenomen en waarvan ik zojuist heb gezegd, dat deze bij de behandeling van de begroting voor 1987 van hoofdstuk IX-B aan de orde zullen komen. Wij hopen dan met een standpuntbepaling gereed te zijn.

De heer Van der Jagt heeft vervolgens gevraagd naar de mogelijkheid om arbeidsintensieve diensten over te hevelen naar het verlaagde tarief. Deze vraag is ook in de Tweede Kamer aan de orde geweest. Hij is daarbij benieuwd naar het denkproces dat ik heb doorge-

maakt. Ik zal mijn antwoord moeten opschorten. Wij zijn nog niet zover. Wij streven ernaar, in december, bij de behandeling van de begroting in de Tweede Kamer, een antwoord gereed te hebben.

Wat betreft de suggestie om het onderhoud van gebouwen, renovatie en dergelijke over te hevelen naar het verlaagde tarief omdat wonen ook een eerste levensbehoefte is, wil ik opmerken dat het feit dat sprake is van een eerste levensbehoefte op zichzelf niet een reden behoeft te zijn, het verlaagde tarief toe te passen. Omgekeerd komen ook zaken in het verlaagde tarief voor, die bepaald niet tot de eerste levensbehoeften behoren. Denkt u maar aan krab en kaviaar en het bezoeken van kermissen en andere vermakelijkheden, die voor een deel onder het verlaagde tarief vallen.

De heer Von Meijenfeldt heeft gevraagd of er reeds enig zicht is op de invloed die het harmonisatiestreven binnen de EG zal hebben op onze tariefstelling. In de huidige situatie is het echt nog prematuur, daarover concrete uitspraken te doen. Wel kan ik zeggen dat Nederland met zijn tarieven van vandaag en van, naar ik hoop, morgen niet zo erg afwijkt van hetgeen de Commissie voor ogen staat. Hoe uiteindelijk de geharmoniseerde tarieven er zullen uitzien en wat de bandbreedte zal zijn waarbinnen de lid-staten met hun tarieven mogen schuiven, is echter op dit ogenblik niet goed in te schatten omdat overeenstemming op dit punt in de nabije toekomst niet valt te verwachten.

De heer Luteijn vraagt of ik het met hem eens ben dat een tarief van 20% de bovengrens in de tariefstelling is. De voorgestelde verhoging zal het er in beginsel niet eenvoudiger op maken om binnen de EG tot een goede afstemming van de tarieven te komen, maar de omvangrijke budgettaire problematiek is op dit ogenblik een directer en zwaarwegender belang. Dit betekent niet dat de tariefontwikkeling in EG-verband niet voortdurend in het oog moet worden gehouden. Voor het overige wil ik er op wijzen dat voor zover mij bekend in de ons omringende landen geen tendensen zijn waar te nemen die duiden op een verlaging van de omzetbelastingen.

De vraag van de heer Luteijn of de BTW-maatregel kan worden teruggedraaid indien zich meevallers voordoen, anders dan een stijging

van het olieprijspeil, wil ik met voorzichtigheid beantwoorden. Uiteraard zal bij de besluitvorming hierover ook de budgettaire situatie een rol spelen.

Dat geldt ook voor de positie van de andere belastingen in het geheel van ons belastingstelsel. Ik kan echter thans nog niet overzien, gelet op de onzekere ontwikkeling van de budgettaire situatie, hoe de uiteindelijke besluitvorming op dit punt zal zijn.

De heer Van der Jagt heeft, hoewel hij een voorkeur heeft uitgesproken voor een uniform BTW-tarief, een gewaagde stelling geponeerd door te informeren naar de mogelijkheid van een derde, een zogenaamd verhoogd tarief, om de overheveling van de dienstverlening naar een verlaagd tarief te financieren. Het lijkt mij dat het invoeren van een verhoogd tarief een onbegaanbare weg is omdat daardoor de tarief-problematiek, die nu al twee tarieven kent, in ernstige mate wordt verzwaaard, zowel in de uitvoeringssfeer voor de ondernemers. Ik noem slechts de grensproblemen, die zich in dezen altijd zullen voordoen.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermee heb ik het wetsvoorstel met betrekking tot de verhoging van de BTW-tarieven naar ik hoop zo goed mogelijk behandeld. Thans wil ik overgaan tot behandeling van het wetsvoorstel tot wijziging van de voorraad- en vermogensaftrek.

De heren Zoon, Von Meijenfeldt en De Goede hebben vragen gesteld over de hoogte van het niveau van de vermogensaftrek. Het thans voorgestelde niveau van 1% is ontegenzeggelijk hoger dan het inflatiepeil, maar op die wijze wordt wel rekening gehouden met het najlingseffect van de hoge inflatie uit het verleden. De vraag hoe groot dat effect is, valt niet precies te beantwoorden. Daarvoor bestaat ook geen eenvoudige rekenmethode. Zo heeft de heer Von Meijenfeldt erop gewezen, dat de uitkomsten verschillen al naar gelang de lengte van de periode die in de beschouwing wordt betrokken.

De hoogte van de aftrek is daarom naar mijn mening veeleer een zaak van beoordeling. Ik kan dan ook moeilijk een antwoord geven op de vraag van de heer Zoon, uitgaande van de huidige voorspelling van de prijsontwikkelingen, wanneer het najlingseffect zal zijn beëindigd.

Daarbij komt, dat voorspellingen van toekomstige prijsontwikkelingen

nog altijd een onzeker karakter hebben. Ik geef er dan ook de voorkeur aan, niet nu een uitspraak te doen over de vraag wanneer het na-ijlingseffect zal zijn beëindigd, maar in de toekomst aan de hand van de feitelijke prijsontwikkeling de gewenste hoogte van de vermogensaftrek te beoordelen.

Het verheugt mij, dat het CDA bij monde van de geachte afgevaardigde Von Meijenfeldt van harte kan instemmen met het vervallen van de voorraadaftrek. De heer Von Meijenfeldt heeft verwezen op de nota naar aanleiding van het eindverslag dat de Tweede Kamer is gezonden en waarin de opmerking van zijn fractiegenoten aan de overzijde over de nadelige effecten van het wetsvoorstel van de voorraad- en vermogensaftrek voor bedrijven met een gebroken boekjaar wordt afgedaan als een misverstand. Hij vraagt wat er onjuist is aan de berekening in de brief van Smit Internationale N.V. van 19 september jl.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag die is gezonden aan de Tweede Kamer, is de opmerking van leden van de CDA-fractie beantwoord, dat bedrijven met een boekjaar dat aanvangt juist vóór 1 oktober 1986 de wijziging van de voorraad- en vermogensaftrek moeten verwerken in het lopende boekjaar. Dat is echter niet het geval. De berekening van de voorraad- en vermogensaftrek komt pas aan de orde na afsluiting van het boekjaar. Eerst dan moet aangifte worden gedaan. Dan ook worden voorraad- en vermogensaftrek extracomptabel berekend. De opmerking van de leden van de CDA-fractie lijkt mij dus inderdaad op een misverstand te berusten.

Dan de brief van Smit Internationale N.V. Deze onderneming, waarvan het boekjaar loopt van 1 oktober tot 30 september, stelt dat zij minder profijt van de voorraden vermogensaftrek heeft gehad dan bedrijven met een boekjaar, lopend van 1 januari tot 31 december. Dat nadeel, zo stelt Smit Internationale, wordt veroorzaakt door het feit dat de aftrekken zijn ingevoerd en verhoogd per 1 januari, waarbij nieuwe regelingen steeds van toepassing waren op boekjaren die na 1 januari begonnen.

De onderhavige wijziging gaat echter in op 1 oktober en valt zo voor Smit Internationale inderdaad nadelig uit. Ook de heer Luteijn heeft over deze kwestie vragen gesteld. Hij

vraag of is overwogen, eenzelfde regeling door te voeren als bij de invoering en verhoging van de aftrekken en zo ja, waarom daartoe niet is besloten. Ik wil in de eerste plaats nogmaals benadrukken dat de datum van 1 oktober is ingegeven, niet door redenen van systematiek en niet door de inflatie, maar door de budgettaire problematiek, met name de kasproblematiek in 1987.

De overgangsregeling van artikel III van het wetsvoorstel beoogt een naar rato toedeling van de onderhavige wijziging op lopende boekjaren te bewerkstelligen. Zou de wijziging zijn ingegaan met de gebruikelijke inwerkingstellingsregeling, dus voor boekjaren die aanvangen na 1 oktober 1986, dan zou dit de meeropbrengst van het wetsvoorstel in 1986 op transactiebasis met 440 mln. hebben doen afnemen en in 1987 op kasbasis met 560 mln.

Bij een regeling, waarbij een faciliteit zal worden geschapen voor de gebroken boekjaren, in de vorm van een naar rato toerekening, zou de meeropbrengst voor 1986 op transactiebasis zijn afgenomen met een bedrag in de orde van grootte van 30 mln. Bij de afweging van deze maatregelen heeft de regering gemeend dat de budgettaire problematiek, zoals die reeds uitvoerig aan de orde is geweest, moest prevaleren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog één vraag te beantwoorden. De heer Luteijn heeft op grond van de nota naar aanleiding van het verslag geconcludeerd dat de toekomstige wijzigingen van de vermogensaftrek per 1 januari zullen ingaan. Daarbij is een voorbehoud gemaakt voor eventuele bijzondere omstandigheden die een andere ingangsdatum rechtvaardigen.

De geachte afgevaardigde kan begrijpen dat bewindslieden van Financiën altijd dergelijke voorbehouden moeten maken, opdat hen later niet kan worden tegengeworpen dat zij iets hebben gezegd wat zij niet konden waarmaken. Dat zou niet juist zijn. Ik voeg er echter wel aan toe dat ik met de geachte afgevaardigde van mening ben dat het in beginsel en in het algemeen voorkeur verdient om met ingang van 1 januari dergelijke wijzigingen door te voeren.

De heer **Zoon** (PvdA): Uit enkele specifieke opmerkingen van de staatssecretaris, tot mij gericht, leid

ik af dat een tweede termijn van mijn kant door hem op prijs wordt gesteld. Ik zal gaarne aan zijn verlangen voldoen. Laat mij echter, alvorens op de opmerkingen van de staatssecretaris te reageren, hem danken voor zijn antwoord en voor zijn uitvoerige uiteenzetting van de financieel-economische situatie. Daardoor heb ik minister Ruting vanmiddag niet gemist. Hij kan wat mij betreft zo naar het IMF!

Ik zal, mijnheer de Voorzitter, niet opnieuw uitvoerig over de tekortramingen gaan spreken; ik volsta ermee te signaleren dat de staatssecretaris opmerkte dat een daling van het tekort bij een opgaande conjunctuur voor de hand ligt. Blijkbaar dalen dan, dat heeft het verleden geleerd, ook de ramingen in de loop van het jaar. Welnu, ook in 1987 ontwikkelt de economie zich naar het zich laat aanzien, nog steeds gunstig, en een daling van het thans geraamde tekort is derhalve niet uitgesloten. De heer Von Meijenfeldt is daar wat minder optimistisch, om niet te zeggen pessimistisch, over. Wij hopen echter beiden dat het tekort mee zal vallen. Of onze zorgen over het tekort nu helemaal gelijk van aard zijn, betwijfel ik wel een beetje, want ik meen dat de heer Von Meijenfeldt sprak van een belasting van ons nageslacht als gevolg van de rente en aflossing van de staatsschuld. Als hij het zo bedoelt, gaat hij eraan voorbij dat het nageslacht als totaliteit niet met rente en aflossing wordt belast, omdat datzelfde nageslacht, wederom als totaliteit gezien en vooropgesteld dat niet te veel buitenlanders ons geld hebben geleend, ook die rente en aflossingen ontvangt.

Dus wat dat betreft is er niets aan de hand. Iets anders is echter – ik neem ook aan dat de heer Von Meijenfeldt dit bedoelde – dat de rente- en aflossingsverplichting met zich brengt dat overheidstaken in het gedrang komen omdat een deel van de staatsinkomsten die in de toekomst worden ontvangen, moet worden doorgegeven aan bezitters van effecten, maar die vormen wel een onderdeel van ons nageslacht.

Een enkele opmerking over de denivellering. De staatssecretaris heeft nog iets gezegd over het denivellerende effect van de BTW. Ik heb nog even gekeken naar de tabel op blz. 6 van de memorie van antwoord. Als de mensen met de hoogste inkomens een BTW-percentage zouden moeten betalen, gelijk

aan het percentage dat de mensen met de laagste moeten betalen, dan zouden zij gemiddeld ruim f 500 in plaats van f 395 BTW moeten betalen, dus een denivellerend effect zit er wel in. Het effect werkt per se niet proportioneel.

De inflatiecorrectie werkt niet denivellerend, zegt de staatssecretaris, want achterwege blijven van inflatiecorrectie werkt nivellerend. Goed, laten wij daarvan uitgaan. Maar dan is het juist goed, inflatiecorrectie niet toe te passen om het denivellerende effect van de BTW-aanpassing te compenseren. Dat lijkt mij zuiver.

Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris heeft mij voorgehouden dat de heer Van der Hek – die, ter verduidelijking, lid is van de fractie van de Partij van de Arbeid in de Tweede Kamer – in een radioprogramma heeft gezegd 2 mld. gulden meer nodig te hebben dan voor het kabinetsbeleid nodig is. Ik begrijp nu, dat de bewindsmen enige verduidelijking van mij verwacht. Welnu, hij zal zich herinneren dat tijdens de plenaire behandeling van de voorgestelde BTW-verhoging in de Tweede Kamer de heer Wöltgens ook al had gezegd de BTW gedeeltelijk aan te willen wenden voor overheidsinvesteringen. Ik meen zelfs dat hij de BTW-opbrengst ook voor technologische vernieuwingen wilde aanwenden maar dat weet ik niet helemaal zeker. Aangezien het kabinet daar helemaal niet voor voelt en de opbrengst van de BTW uitsluitend wil aanwenden voor de beperking van het financieringstekort – en dus niet voor iets anders – is voor de uitvoering van de plannen van de PvdA nu eenmaal een bedrag méér nodig. Of dit nu precies 2 mld. gulden is, weet ik niet; ik heb niet deelgenomen aan de beraadslagingen over dat bedrag. Het is evenwel duidelijk dat, als de heer Van der Hek gelijk heeft, ik met de staatssecretaris op 4 mld. gulden die de regering gebruikt om het financieringstekort te verlagen en 2 mld. gulden om de plannen van de PvdA uit te voeren. Wanneer de regering die BTW in de door de PvdA bedoelde zin had aangewend, dan was er aan 2 mld. gulden genoeg geweest maar dat heeft zij niet gedaan.

Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris nu vraagt waar die middelen die de PvdA genoemd heeft, dan wel vandaan moeten komen. Het is in deze Kamer niet, zoals in de Tweede Kamer het geval

is, de gewoonte de regering alternatieven te verschaffen. Dat klinkt flauw maar ik heb er wel een bewijs voor. Recentelijk is dit namelijk al bij de behandeling van de negatieve WIR in dit huis gebleken. De door de regeringsfracties veroorzaakte vertraging bracht toen een niet onaanzienlijk budgetair verlies met zich, waarvoor zij als ik mij goed herinner, geen compensatie hebben aangedragen. Wij hebben die gewoonte dus niet, maar ik wil toch wel enige moeite doen.

Vanwege het aan de overzijde heersende gebruik, begrijp ik dat de Tweede Kamerfractie van de P.v.d.A. met een alternatief zal komen bij de algemene beschouwingen. Ik heb ook van de staatssecretaris gehoord dat dit gebeuren zal. Wat dit alternatief zal zijn, weet ik niet. Ik neem aan de meningsvorming aldaar helaas geen deel. Ik zou mij echter kunnen voorstellen – maar meer dan een idee is het niet Voorzitter; men mag mij er niet aan ophangen, zo men dit zou willen – dat het terugdraaien van de toepassing van de inflatiecorrectie tot dat pakket behoort, evenals de door de heer Wöltgens bij de plenaire behandeling genoemde accijnsverhoging.

Ik kan mij ook wel voorstellen dat er aftrekposten in zitten of eliminering van de 1% vermogensaftrek die bij de aanvaarding van wetsvoorstel 19559, dat wij vandaag behandelen, nog zou resteren. Ik hoop, mijnheer de Voorzitter, met deze summiere uiteenzetting een en ander naar genoegen van de staatssecretaris te hebben verduidelijkt.

Voorzitter: De Rijk

De heer **Von Meijenfeldt** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de staatssecretaris te danken voor het uitvoerig antwoord dat hij ook naar aanleiding van mijn bijdrage heeft willen geven. Ik zou willen vervolgen met het complimenteren van de heer De Goede met zijn maidenspeech als lid van deze Kamer. Ik had nog wel een aantekening bij datgene wat hij in zijn verhandeling had ingebracht over de erfenis van het kabinet-Den Uyl en de ontwikkeling daarvan later. De staatssecretaris heeft daarop al geantwoord, maar ik had hierbij ook een aantekening gemaakt over de 'kameelneuzen die ter tafel gevoerd zijn'.

Ik wil overigens niet ontkennen dat er na die tijd ook wel eens lieden met feestneuzen geweest zijn, waardoor mogelijkkerwijs wat te laat is ingegrepen in ontwikkelingen die al in een eerder stadium teruggedraaid hadden moeten worden. In ieder geval heeft deze Kamer voortdurend voor gewaarschuwd.

De heer De Goede heeft de afwezigheid van de heer Ruding betreurd. Wij doen dat ook. Als hij vandaag aanwezig was geweest, hadden wij de gelegenheid gehad in het openbaar te trachten hem te behouden om zijn karwei af te maken. Nu heb ik die mogelijkheid niet gekregen. Of mijn poging effect zou hebben gehad, weet ik natuurlijk niet, maar ik had het in ieder geval kunnen hopen.

De staatssecretaris zei dat f 60,- per vat geen structurele prijs is. Uit de antwoorden in de nota naar aanleiding van het verslag kan naar mijn oordeel geconcludeerd worden dat althans in deze situatie en voor zover het de periode tot 1990 betreft, dit bedrag toch wel als een structurele prijs wordt gezien. Uit de antwoorden blijkt dat in de tussentijd ook de opbrengst als structureel beschouwd moet worden. Ik zal hierop nader terugkomen bij de financiële beschouwingen.

Het is natuurlijk niet onbelangrijk wat men als een structurele prijs ziet. Tenzij de staatssecretaris mij van het tegendeel kan overtuigen, kan ik slechts concluderen dat hierbij van een structurele prijs sprake is, als ten minste wordt vastgehouden aan het feit dat de opbrengsten als structureel worden beschouwd.

In relatie op de opmerkingen over het gebroken boekjaar antwoordde de staatssecretaris, dat men de budgettaire problematiek had laten prevaleren boven de gelijke behandeling, omdat het anders 30 mln. gekost zou hebben. Ik heb daar wat moeite mee. Het zou anders zijn als gelijke behandeling onder bepaalde omstandigheden niet mogelijk zou zijn, maar ik heb de indruk dat die mogelijkheid wel bestaat: het lijkt mij zeker mogelijk er voor dat laatste boekjaar wat aan te doen. Ik geef wel meteen toe dat 30 mln. geen gering bedrag is. Maar moet men dat laten prevaleren boven gelijke behandeling? Dat lijkt mij zeer de vraag, maar het is wel de conclusie die ik moet trekken als ik de staatssecretaris goed heb beluisterd.

De heer Zoon heeft geprobeerd mij terecht te wijzen door een

bepaalde interpretatie te geven aan mijn opmerking over de belasting van het nageslacht. Ik heb het natuurlijk niet zo bedoeld als hij in eerste instantie meende. Maar uiteindelijk nemen de hoge rente- en aflossingslasten, die wij als gevolg van de financieringstekorten op ons laden, voor de toekomst bepaalde mogelijkheden voor het nageslacht weg. Men kan wel zeggen dat het nageslacht het in de vorm van rente terugkrijgt, maar dat is in ieder geval voor 11% à 12% niet waar, omdat dat naar het buitenland gaat. Verder is het nageslacht de rente terugkrijgt op de wijze die de heer Zoon aangaf.

Bovendien moet ik dan haast tot de conclusie komen dat een financieringstekort dan helemaal niet meer belangrijk is, als het verhaal wordt doorgetrokken. Want dan krijg je het in de toekomst altijd terug, of, als je het zelf niet terugkrijgt, krijgen je kinderen of je kleinkinderen het terug. Dan begrijp ik ook waarom de heer Zoon het niet zo erg vindt als het financieringstekort met 4 mld. stijgt als gevolg van voorstellen van zijn collega's in de Tweede Kamer.

Maar, mijnheer de Voorzitter, wij begrijpen elkaar best, de heer Zoon begrijpt mij ook best. Om des tijds wille en in verband met de overuren voor de Staatsdrukkerij, wil ik hier nu verder niet op in gaan.

De heer **De Goede** (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor zijn uitvoerige beantwoording en in het bijzonder voor zijn vriendelijke woorden aan mijn adres gericht.

De staatssecretaris heeft met betrekking tot de jaren zeventig feitelijk mijn analyse onderschreven dat de woorden van de regering, voorkomend in de stukken, nuancering behoeften. Ik heb dat onderbouwd met tabellen, voorkomend in de Miljoenennota en in de financiële hoofdlijnen voor het beleid. Ik heb geen tegenspraak gehoord. In het algemeen geldt: wie zwijgt stemt toe! Ik ben de staatssecretaris daar erkentelijk voor. Het is goed dat wij dit soort nuanceringen aanbrengen en elkaar niet achtervolgen met gegevens die niet op feiten zijn gebaseerd.

Ik kom bij de kameelneuzen. Iedere jaarbegroting heeft in beginsel een aantal aanvragen van beleid, die kunnen worden aangeduid als

kameelneuzen. Ik mag die opmerking echter niet laten passeren zonder erop te wijzen dat onder het beruchte kabinet-Den Uyl het nodige is gebeurd met betrekking tot de beteugeling van de overheidsuitgaven. De heer Christiaanse zal zich herinneren dat wij in 1976 een debat hebben gevoerd over de invoering van de nieuwe Comptabiliteitswet.

Daarbij zijn enkele geheel nieuwe maatregelen ingevoerd, bij voorbeeld inzake de meerjarenplanning. Als er al sprake is van kameelneuzen in de overheidshuishouding, worden deze juist in de meerjarenramingen zichtbaar. Immers, die meerjarenramingen strekken vier jaar verder dan een jaarbegroting.

Vervolgens is de maatregel genomen om alle wetsontwerpen te voorzien van financiële consequenties. Het heeft mij verbaasd dat de regering noch de Staten-Generaal hieraan strikt de hand hebben gehouden. Ik zie nogal eens wetsontwerpen de revue passeren, waarin de bij wet voorgeschreven financiële consequentievermelding zich niet voordoet. Daarnaast is er met doelmatigheidsbevordering een aanvang gemaakt in die tijd.

Ten tijde van het bewind van de heer Andriessen was er ruimschoots de gelegenheid om het roer om te gooien. Zijn vervanger is nadien veel te soepel geweest in het loslaten van de teugels, wat de uitgaven en het financieringstekort betreft. Hoe het ook zij, dat is achter de rug. Ik verneem wel graag een reactie van de staatssecretaris met betrekking tot de tegenspraak tussen wat in het regeerakkoord staat, namelijk gelijkblijvende belastingdruk, en hetgeen deze wetsontwerpen betekenen, namelijk belastingverhoging.

Ik heb al vermeld dat de heer De Korte eerst een belastingverlaging noodzakelijk achtte en heeft gesuggereerd dat dat mogelijk was tijdens deze kabinetsperiode. Echter, na de totstandkoming van het regeerakkoord merkte hij enigszins triomfantelijk op: wij zijn er toch maar in geslaagd, af te spreken dat de collectieve druk gelijk blijft in de komende kabinetsperiode. Op zichzelf vind ik dat, zeker voor dit kabinet, niet bij voorbaat een resultaat om je voor op de borst te slaan. Ik verneem graag een reactie van de staatssecretaris.

De heer **Barendregt** (SGP): Voorzitter! Moet ik uit het betoog van de heer De Goede opmaken dat D66 het betreurt dat de heer Andriessen is vertrokken?

De heer **De Goede** (D66): In die periode, zeker! Ik vond dat de maatregelen die de heer Andriessen voorstelde onterecht de steun werd onthouden, zowel in het kabinet als in het parlement.

Voorzitter! Ik kom te spreken over de tijdelijkheid. Ik heb enkele voorbeelden genoemd: de vermogensbelasting, de solidariteitsheffing in de loon- en inkomstenbelasting. Ik heb hierop geen reactie gekregen. Ik stel het op prijs om hierop alsnog een reactie te krijgen. Is de staatssecretaris met mij van mening dat tijdelijkheid eigenlijk geen tijdelijkheid is als deze over de kabinetsperiode heen loopt?

Ik begrijp nu dat de staatssecretaris het begrip tijdelijkheid met betrekking tot de BTW-verhoging, in welke vorm deze ooit wordt teruggedraaid, nu ook al afperkt met de opmerking dat hij niet weet wanneer het moment aanbreekt om de zaken terug te draaien. Het kan in 1990 zijn, of eerder of later. In die redenering zijn alle belastingen sowieso tijdelijk!

Ieder kabinet is vrij om een geheel nieuw belastingplan te ontwerpen met verhogingen, verlagingen, wijzigingen, toevoegingen, enzovoorts.

Ik kom op de fraudebestrijding. Ik heb natuurlijk allerm minst bedoeld, de inspanningen op het departement van Financiën in twijfel te trekken betreffende de wetgevingsarbeid op dit terrein. Ik heb alleen willen opmerken dat het toch opmerkelijk is dat een kamerlid, die niet over zo'n apparaat beschikt, hoewel ik ervan uitga dat hij van tijd tot tijd bij Financiën is binnengelopen, erin slaagt binnen een half jaar een wetsontwerp op te stellen, natuurlijk met de kritiek daarop.

Die is er praktisch op ieder wetsontwerp, dus het is niets bijzonders als de staatssecretaris zelf bij voorbaat al kritiek heeft op het ontwerp van de heer Vermeend. Ik neem aan dat het juist is wat de staatssecretaris zei, namelijk dat er al maanden werd gewerkt op het departement en dat het derhalve langer duurt. Natuurlijk worden er prioriteiten gesteld; andere wetsontwerpen moeten worden geredigeerd.

Niettemin herhaal ik dat vanaf 1969 bij de invoering van de vennootschapsbelasting op dit punt is geweest. Nu zijn wij 17 jaar verder. De staatssecretaris zit ook al een aantal jaren achter de tafel. Het is opmerkelijk dat wij er zo lang op moeten wachten, terwijl de financiële nood zo hoog is.

Ik wil er ook op wijzen dat het in het land niet wordt begrepen, dat men er niet in slaagt lekken in de wetgeving te dichten als het om grote bedragen gaat, maar dat men er wel in slaagt lekken in de wetgeving te dichten, bij voorbeeld bij de tweeverdieners, als het om kleine bedragen gaat.

Ik kom te spreken over de omprijzingen. Ik vind dat de staatssecretaris zou moeten beloven, voor zover zijn invloed strekt, dat er voortaan minstens een maand ligt tussen de inwerkingtreding van een wet zoals wij die nu behandelen in verband met de omzetbelasting en de ingangsdatum. Hij heeft opnieuw – ik heb dat al eerder opgemerkt in verband met de behandeling aan de overzijde – toch wat gemakkelijk hierover gedaan. Hij heeft gezegd – de heer Van der Jagt heeft er terecht op gereageerd – dat men al vanaf de gasbrief in april weet dat dit gaat gebeuren.

Neen, men weet pas in den lande dat de verhoging doorgaat, als hier de hamer is gevallen, het staatshoofd, de betrokken bewindsman en de minister van Justitie hebben getekend en de wet in het Staatsblad is verschenen. Dat is de zuivere staatsrechtelijke procedure. De staatssecretaris behoort daar rekening mee te houden. Hij zegt dat in de folders voor het bedrijfsleven altijd is gezegd: onder voorbehoud van parlementaire goedkeuring. Als je in de winkel komt, vraagt men: wat denkt u, gaat het door?

De gemiddelde kruidenier, de gemiddelde man die zaken doet weet toch niet wat hier in het parlement gebeurt met dit soort technische belastingontwerpen? Het kan verworpen worden, het gaat niet door, het kan gewijzigd worden. Zo verstaat de 'man in the street', de man in de winkel het. Ik vind dan ook dat de verdediging van de staatssecretaris op dit punt niet sterk is en dat hij beterschap moet beloven.

Ik heb nog een reactie te goed op mijn opmerkingen over het prijseffect. Ik heb het voorbeeld gegeven van de kappers. Als de dameskapper een tarief rekent van f30, dan zou het nu

f30,30 moeten worden. Dat gebeurt natuurlijk niet: het wordt f30,50 of nog meer. De prijsverhoging is dan niet 1%, maar door de afronding circa 2%. Dit ervaringsfeit doet zich voor vanaf 1968. Het rekenmodel is dan ook puur theoretisch wat de uitkomst betreft in dit voorbeeld. Ik vind dat de staatssecretaris is gehouden aan een reactie hierop.

Het heeft namelijk betekenis voor het reële verschil in consumptiemogelijkheden van de gemiddelde Nederlander in het volgend jaar. Het wordt allemaal keurig uitgerekend door het Planbureau, maar de computer houdt geen rekening met dit soort menselijke gedragingen, ook in het bedrijfsleven. Een reactie van de staatssecretaris hierop zou ik nog op prijs stellen.

□

De heer **Van der Jagt** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil de staatssecretaris hartelijk danken voor zijn breedvoerige en uitvoerige beantwoording. Ik wil ook zijn ambtenaren graag daarin betrekken.

Ik heb de staatssecretaris gevraagd of hij zijn visie wilde geven op de mening van professor Bijsterveld, dat drastische tariefsverlagingen worden goedge maakt door een vermindering van de fraude. Ik vond dat een mooie gedachte en ben benieuwd wat de staatssecretaris ervan vindt.

Verder was de beantwoording van dien aard dat ik, gezien de financiële problemen van het Rijk, mijn steun aan wetsvoorstel 19 562 niet zal onthouden.

Niet bevredigend blijft voor mij de enorme tijdsdruk waarmee de regering het bedrijfsleven heeft opgezadeld. Een oplossing om het bedrijfsleven te helpen bij het omprijzen heeft de staatssecretaris niet kunnen bieden. Dat betreurt ik. Ik blijf dit onverantwoord vinden. Ik sluit mij aan bij de vraag die de heer De Goede in eerste termijn heeft gesteld. Wil de staatssecretaris in het vervolg met een goede tijdsplanning werken, opdat de staatsrechtelijke positie van de Eerste Kamer ten volle tot haar recht kan komen?

□

De heer **Luteijn** (VVD): Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de bijzondere wijze van beantwoorden.

Er is een discussie geweest over de budgettaire problemen. Daarbij

kwamen de meevallers in een opgaande conjunctuur ter sprake. In eerste termijn heb ik gezegd dat wij voor de komende tijd onze zorgen hebben. Wij moeten ons realiseren dat 'opgaande conjunctuur' een relatief begrip is. De ontwikkelingen in 1985 en 1986 ten opzichte van die in de voorgaande jaren waren positiever, ook op het punt van de overheidsfinanciën, dan de verwachting voor 1987. Dat heeft invloed op het eventueel tegenvallen van meevallers.

Ik kom ook nog even terug op het tijdstip van behandeling. Ik deel de mening van de staatssecretaris, dat het bedrijfsleven in een vroeg stadium ingelicht is over de voornemens. De stroom voorlichting en informatie was voldoende. Het ministerie heeft daarvoor het nodige werk verricht. Dat heeft ertoe geleid, dat velen met voorwerkzaamheden zijn begonnen. Uiteindelijk gaat het hierom echter niet.

Wij hebben als Kamer enige speelruimte nodig, gezien het belang dat wij hechten aan correcte wetgeving. Wij hebben ook bij deze wetgeving weer gezien dat aan de overkant op een klein onderdeel veranderingen werden aangebracht. Wij moeten dergelijke veranderingen hier ook beoordelen. Juist in dat kader gaat het niet aan, dat burger en bedrijfsleven beleid moeten maken op voornemens van wetswijzigingen. Het is nu eenmaal de politieke realiteit dat voornemens, ook al kunnen zij in het kader van een regeerakkoord geplaatst worden, voor deze Kamer iets anders, iets genuanceerder liggen dan voor de Tweede Kamer of het kabinet.

□

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Kamer zeer, met name de heer Van der Jagt voor de vriendelijke woorden aan het adres van mijn medewerkers op de tribune.

Een aantal algemene opmerkingen zijn gemaakt met betrekking tot het financieringstekort. Daaruit zijn gedachtenwisselingen voortgekomen, onder andere tussen geachte afgevaardigden die aan het debat hebben deelgenomen. Ik denk met name aan de heren Zoon en Von Meijenfeldt. Het is altijd een probleem en dat zal het ook blijven, hoe de schattingen over het financieringstekort eruit zien. Het geheel van de

opbrengsten en de uitgaven wordt zo nauwkeurig mogelijk geraamd.

Men weet dat in het verleden de uitgaven nogal eens de ramingen overschreden. Aan de andere kant bleken de inkomsten ook nog wel eens mee te vallen, al is dat een aantal jaren niet het geval geweest, vandaar ook de stijging van het financieringstekort. Het stringent in de hand houden van de overheidsuitgaven is een grote zorg voor de ministeries en de regering en in het bijzonder voor het ministerie van Financiën.

In de Miljoenennota voor 1987 kan men lezen dat eigenlijk voor het eerst in vele jaren niet alleen de begroting voor het komende jaar een lager totaalcijfer te zien geeft dan het jaar daarvoor, maar dat ook de lopende begroting naar alle waarschijnlijkheid onder het oorspronkelijk geraamde bedrag uitkomt. Dat is een bijzonder verschijnsel dat erop wijst, ook al zijn wij er nog lang niet, dat de overheidsuitgaven toch aardig op de wijze zoals de Comptabiliteitswet dat voorschrijft, in de hand kunnen worden gehouden.

Desondanks moeten wij toch niet licht tillen aan de omstandigheid dat de raming voor het volgend jaar een verhoging van het financieringstekort te zien geeft in vergelijking tot dit jaar. Niet voor niets heeft de heer Von Meijenfeldt op de gevolgen daarvan gewezen. Laat ik het nu maar niet direct hebben over de lasten die wij ons nageslacht opleggen, maar laat ik maar eens kijken naar wat ons bij leven en welzijn binnen enkele jaren te wachten zou staan indien wij het financieringstekort niet onder controle zouden krijgen, zodat wij nog voor onze eigen slechte daden worden gestraft.

Op spreekbeurten geef ik het wel eens als volgt aan. Indien de overheid niet zou ingrijpen in het eigen uitgavenbeleid, het geheel op zijn beloop zou laten en ook verder niets zou toevoegen aan wat wij op dit moment verrichten en bij een financieringstekort van de omvang zoals wij de laatste jaren te zien hebben gekregen, namelijk van miljarden guldens, dan zouden wij telkenjare om de stijging van de rentelasten te betalen het hoge en het lage tarief van de BTW met één procentpunt moeten verhogen.

Wij doen dat dus dit jaar, maar dat zouden wij dan volgend jaar weer moeten doen, het jaar daarna weer

enzovoort, enzovoort. Dat zou de situatie zijn indien er verder geen maatregelen zouden worden genomen om het financieringstekort en de overheidsuitgaven in de hand te houden. Met dit voorbeeld tracht ik vaak aan te tonen hoe noodzakelijk het is om daaraan wat te doen en hoe wenselijk het is om dat niet achterwege te laten.

De heer **Zoon** (PvdA): Mag ik de staatssecretaris vragen of hij hierbij het nageslacht nog wel buiten beschouwing laat? Als hij dat doet, ben ik het met hem eens dat je uit moet kijken wat je doet, want wanneer een groot deel van de inkomsten van de staat moet worden uitgegeven aan rente en aflossingen, betekent dit dat het geld niet beschikbaar is voor overheidstaken die welvaartbevorderend kunnen zijn. Als dit de bedoeling is van de staatssecretaris, ben ik het met hem eens. Het nageslacht moet buiten beschouwing worden gelaten. Dat is er overigens ook nog niet.

Staatssecretaris **Koning**: Voor iemand die niet gehuwd is en verondersteld wordt geen nageslacht te hebben, is dat gemakkelijk te doen. Ik kijk slechts naar wat ik in mijn eigen levenstijd en mijn leeftijdsgenoten en degenen die nu leven in de komende jaren moeten opbrengen. Ik meen dat ik met het voorbeeld precies heb aangegeven waar het om gaat. Het is ook zo – daar heeft de heer Von Meijenfeldt op zichzelf geen ongelijk in – dat men het niet tot in lengte van jaren zo kan doorzetten. Ik meen dat ook de heer Zoon dat bedoelt met zijn verwijzing naar hetgeen ik heb gezegd.

De heer Zoon heeft ook nog gesproken over de inflatiecorrectie en de denivellering die zal uitgaan van de omzetbelasting. Hij heeft opgemerkt dat de mogelijkheid die voor de Partij van de Arbeid zou overblijven om de investeringsuitgaven te financieren, het achterwege laten van de inflatiecorrectie betreft. De geachte afgevaardigde zal wel begrijpen dat ik ernstige bezwaren heb tegen die gedachtengang. Het is niet voor niets dat ik buitengewoon gelukkig ben met het bestaan van de inflatiecorrectie. In feite is de scherpte van de progressie in de loon- en inkomstenbelasting en ook de druk van de loon- en inkomstenbelasting zelve in ons land, in verhouding tot andere landen,

namelijk hoog en er moet naar gestreefd worden die te beperken.

Dat brengt mij – dit even tussen door – tot een opmerking aan het adres van de heer De Goede, die heeft gezegd dat de VVD steeds belastingverlaging bepleit, maar dat daar niets van komt. Juist kabinetten met de VVD veroorzaken belastingverhogingen. Ik kom nu niet terug op mijn betoog in eerste termijn en op het kameelneuseffect, waarover de heer Von Meijenfeldt in zijn tweede termijn ook heeft gesproken. Ik wil wel het volgende zeggen. Ook al gebeurt het niet altijd en ook al lukt het niet steeds – de Romeinen hadden daar een mooi gezegde voor: ob rem ut desint vires tamen est laudanda voluntas, ofte wel: ook al ontbreken de krachten, dan is nog de wil te prijzen – als je zelfs de wil achterwege laat, is het hek zeker van de dam.

De belastingverhogingen die wij de laatste tijd hebben gehad, zijn echt noodzakelijk gebleken om het financieringstekort in de hand te houden.

Als gezegd wordt dat tijdelijkheid toch niet over een kabinetsperiode kan worden heen getild, dan wil ik opmerken dat dit belastingvoorstel, de BTW-verhoging, weliswaar een aankondiging heeft wanneer de regering van mening is dat het in beginsel ongedaan moet worden gemaakt en daaraan bovendien heeft toegevoegd dat dat geld dan mogelijkerwijze voor andere lastenverlichtende doeleinden zou kunnen worden besteed, maar dat een dergelijke bepaling niet in het wetsontwerp zelf staat.

Die bepaling staat wel in het wetsontwerp tot tijdelijke belastingverhoging, dat nog in deze Kamer moet worden behandeld, omdat het op Prinsjesdag is ingediend. Ook dat moet onvermijdelijk voor het komende jaar worden gehandhaafd, geteeld op de problematiek van het financieringstekort en gegeven de omstandigheid dat dergelijke maatregelen in de praktijk structureel worden ingeboekt, zodat ruimte moet worden gevonden om die tijdelijke belastingverhoging ongedaan te maken.

Er moet toch worden bekeken of, in het kader van de voorstellen van de commissie Oost, waarover de Tweede Kamer op dit ogenblik uitvoerig van gedachten wisselt met maatschappelijke groeperingen gekomen kan worden tot een nieuw structureel tarief van de loon- en

inkomstenbelasting. Als het regeerakkoord op dat punt kan worden uitgevoerd, op 1 januari 1988 of anders op een daarbij zo dicht mogelijk liggend tijdstip, dan zouden wij weer een structureel tarief hebben, zonder tijdelijke maatregelen.

De heer Von Meijenfeldt heeft een aantal opmerkingen gemaakt over de structuraliteit van de zestig gulden per vat. Ik heb of mijn ambtelijke notities verkeerd begrepen of de opmerkingen van de geachte afgevaardigde in eerste termijn. Mijn inschatting van het structurele aan de zestig gulden per vat was minder een structurele dekking die uitgaat van die zestig gulden, maar meer dat die prijs zelf een zeker structureel karakter zou hebben. Een dergelijke prijs zou natuurlijk repercussies hebben voor de staatsinkomsten.

Laten wij het er in ieder geval over eens zijn dat als die zestig gulden per vat in 1991 niet worden gehaald er compenserende maatregelen moeten worden getroffen of in de vormen van verdere ombuigingen van de overheidsuitgaven, of in de vorm van verhoogde belastingen. Bewindslieden van Financiën zijn altijd voor het eerste te vinden, want zoals men weet zijn de minister van Financiën en zijn staatssecretaris over het algemeen de beste vriend van de belastingbetaler, al komt dat bij wetsontwerpen als deze niet direct tot uitdrukken. Blijkt zo'n ombuiging niet mogelijk, dan zullen zij zich minder goede vrienden van de belastingbetaler moeten betonen.

De heer **Von Meijenfeldt** (CDA): Het is tussen ons kennelijk niet duidelijk. Wanneer men de prijs van een olievat op een normaal niveau en structureel moet inschatten op veertig gulden, dan is het bedrag dat daar bovenop zou komen, een meeropbrengst. Je kunt je afvragen wat daarmee moet gebeuren. Schat je die prijs in op zestig gulden, dan ontstaat die meeropbrengst pas later. In het verleden zijn wij daarmee vrij royaal geweest, maar wat doen wij in de toekomst? Wat is een normaal niveau en wat gaat er gebeuren met alles wat daar bovenuit komt? Bij de algemene financiële beschouwingen kom ik er nog wel op terug.

Staatssecretaris **Koning**: Laat ik volstaan met te zeggen dat ik hoop dat wij de lessen uit het verleden hebben geleerd.

De heer **Von Meijenfeldt** (CDA): Dat hangt wel samen met het niveau dat men vaststelt.

Staatssecretaris **Koning**: Welk niveau je ook neemt, je moet altijd de overheidsuitgaven aanpassen. De inkomsten uit het aardgas blijken uiteindelijk een minder structureel karakter te hebben dan wel wenselijk zou zijn voor een stabiele inkomsten- en uitgavenstroom van 's Rijksmidelen.

Ik kan weinig toevoegen aan wat ik al heb gezegd over het gebroken boekjaar en de brief van de NV Smit. Wij kunnen het betreuren, maar het is niet anders gezien onze prioriteitsstelling.

De heer **De Goede** maakte de opmerking: wie zwijgt, stemt toe. Toen kwam bij mij de ondeugende en in deze Kamer haast niet geoorloofde gedachte op dat datzelfde ook kan gelden voor de gasbrief, waarop deze hoge vergadering geen blijk van tegenspraak heeft gegeven. Dat is echter een ondeugende gedachte en het past mij niet die uit te spreken, dus laat ik, na het toch gezegd te hebben, daar het zwijgen toe doen.

De heer **De Goede** (D66): Die brief was toch niet gericht aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal!

Staatssecretaris **Koning**: De brief is gericht aan de Tweede Kamer. Maar gelet op de constante afspraken die bestaan met deze hoge vergadering worden afschriften altijd ook aan dit huis toegezonden. Van alle brieven die ik stuur aan de Tweede Kamer wordt een afschrift gezonden aan de Eerste Kamer.

De heer **De Goede** (D66): De heer Van der Jagt heeft er straks op gewezen dat deze kamer een andere taak heeft dan de kamer aan de overzijde. Niet het behandelen van iedere missive, brief of mededeling van de regering aan de Tweede Kamer wordt hier dunnetjes overgedaan. Dergelijke zaken horen aan de overzijde thuis. Hier behandelen wij wetsontwerpen en daarbij blijft het zo ongeveer. Zolang zo'n gasbrief niet is omgezet in wetsontwerpen ligt het niet op de weg van de Eerste Kamer, er tussendoor te komen. De staatssecretaris zo snel klagen als wij alles wat aan de overzijde geschiedt hier nog eens dunnetjes overdeden.

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! De Kamer beoordeelt zelf haar taak. Dit is niet de taak van de regering.

De heer **Von Meijenfeldt** (CDA): Ik begrijp de opmerking van de heer De Goede. Ik moet er echter op wijzen, dat het niet ongebruikelijk is dat brieven aan de Tweede Kamer of verslagen van Commissievergaderingen van de Tweede Kamer, bij voorbeeld met betrekking tot Nederlands-Antilliaanse zaken, hier, eventueel in een mondelinge behandeling met de minister, als onderwerp van gesprek worden beschouwd. Wat dat betreft kun je niet lijnrecht stellen dat wat ons met betrekking tot de Tweede Kamer ter ore komt, voor ons geen aanleiding behoeft te zijn erop in te springen.

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan slechts herhalen dat de Kamer haar eigen taak bepaalt. Ik kon de gedachte echter niet onderdrukken, gelet op de opmerking van de geachte afgevaardigde de heer De Goede. Ik hoop dat de Kamer mij dat wil vergeven.

De **Voorzitter**: U bedoelde toch niet, toen u de opmerking maakte dat u dit beter niet had kunnen zeggen, dat deze opmerking uit de Handelingen geschrapt diende te worden?

Staatssecretaris **Koning**: Neen, Voorzitter, dat was zeker niet mijn bedoeling! Ik hoop niet dat u er een lijk van maakt.

Over de tijdelijkheid heb ik gesproken. Aan de opmerkingen over oud-minister Andriessen meen ik voorbij te moeten gaan. Eén kanttekening wil ik nog plaatsen. Als gesproken wordt over een gelijkblijvende belastingdruk dan wordt in het regeerakkoord gesproken over de totaliteit van de lastendruk. Deze lastendruk heeft in de afgelopen jaren te zamen met de premiedruk een daling te zien gegeven, geeft voor het komende jaar een stijging te zien en zal in 1990 moeten zijn gestabiliseerd op het niveau van 1986. Aangezien in 1982 ook in het regeerakkoord voorkwam dat dit in 1986 zo moest zijn, was het verheugend om te constateren dat in feite, in vergelijking tot de situatie in 1982, een daling had plaatsgevonden.

De geachte afgevaardigde maakte de opmerking dat het land het initiatiefontwerp van de heer Ver-

meend niet heeft begrepen. Mijn indruk uit de pers is, dat het land niet zonder kritiek aankijkt tegen het voorstel van de geachte afgevaardigde de heer Vermeend. Ik begrijp dit, omdat er nogal wat overkill in zit. Juist het vermijden van de overkill maakt de kwestie zo ingewikkeld voor de wetstechnici van het ministerie van Financiën.

De geachte afgevaardigde kent uit eigen wetenschap het departement. Hij weet hoe moeilijk het is niet de goeden onder de kwaden te laten lijden. Dit is geen zinspeling op de achternaam van de geachte afgevaardigde, want ik heb die uitdrukking reeds eerder gebruikt. Onze indruk is dat het wetsontwerp van de heer Vermeend de goeden wel onder de kwaden laat lijden. Dat kan niet de bedoeling zijn, met name is dit niet in het belang van ons Nederlandse bedrijfsleven.

Het is dus niet verbazingwekkend dat de commentaren op het voorstel niet eenduidig positief zijn. Als het land het niet heeft begrepen, dan meen ik dat het land het niet heeft begrepen in die zin, dat zij niet inziet waarom de heer Vermeend nu met het wetsvoorstel komt, terwijl het ministerie van Financiën nog worstelt met deze buitengewoon ingewikkelde materie.

De geachte afgevaardigde heeft verder een opmerking gemaakt over het prijseffect. Prijseffecten moet men naar mijn mening in hun totaliteit bekijken. De geachte afgevaardigde wijst op 1968. Het was toen een geheel andere situatie dan die waarin wij ons nu bevinden.

In de eerste plaats herinnert de geachte afgevaardigde zich dat er toen sprake was van een stijging van de inflatie, terwijl de inflatie nu lijkt te dalen.

In de tweede plaats gaat het om een bescheiden aanpassing van de tariefstructuur in vergelijking met de aanpassing van weleer. Bovendien hebben wij ervaring opgedaan met aanpassingen in de afgelopen jaren. In de vorige kabinetsperiode heeft ook zo'n aanpassing plaatsgevonden. Voor de angst van de heer De Goede met betrekking tot de prijseffecten bestaan derhalve geen goede gronden.

De heer Van der Jagt heeft nog een vraag gesteld naar aanleiding van een opmerking van de heer Van Bijsterveld. De laatste zou gezegd hebben, dat een aanzienlijke verlaging van de tarieven het mogelijk maakt

dat de fraude aanzienlijk wordt beperkt. Een beperkte tariefsverlaging heeft dat effect zeker niet, zoals ook uit het ISMO-rapport blijkt.

Een forse tariefsverlaging van de fraudegevoelige belastingen zit er echter vooralsnog niet in, zeker niet voordat een zeer drastische terugbrenging van de overheidsuitgaven tot stand is gebracht. Ik weet niet of de partij van de heer Van der Jagt dat op zichzelf zou ondersteunen. Wel weet ik, dat er politieke partijen die er niet voor te vinden zijn, de overheidstaken zo rigoureus te beperken. Het is altijd een hele opgave om overheidsuitgaven terug te brengen.

In de afgelopen kabinetsperiode is het gelukt ze terug te brengen van 70% van het nationaal inkomen tot 67%. Wij zullen reuze blij zijn als wij slagen – en wij zullen daartoe ons best doen want het regeerakkoord eist dat van het kabinet – in deze kabinetsperiode de overheidsuitgaven terug te brengen tot 62% van het nationaal inkomen. Maar dat betekent nog altijd dat van iedere gulden 62 cent door overheidshanden gaat.

Ik ben de heer Luteijn erkentelijk voor zijn opmerkingen over het inlichten van het bedrijfsleven. Ik onderschrijf zijn standpunt met betrekking tot de onzekerheid van de conjunctuur.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een punt waarover iedereen gesproken heeft: de geringe tijd die gegeven is om het wetsvoorstel tot stand te brengen, in het Staatsblad te krijgen en effectief te doen worden. In mijn eerste termijn heb ik hierbij al uitvoerig stil gestaan. De verdediging van de zijde van de regering op dit punt werd onvolledig geacht. Ik wil de zaak eens van een andere kant bekijken. Ik wijs er op, dat het dekkingsvoorstel is ingediend op 10 juni. Het moet op 1 oktober in werking treden. Dat is dus een periode van iets minder dan vier maanden.

Er worden echter ook dekkingsvoorstellen ingediend op Prinsjesdag, als ze tenminste op tijd worden ingediend. Prinsjesdag valt meestal iets later dan dit jaar. De beschikbare periode is in dat geval dus minder dan vier maanden. Dat is echter een normale termijn die gewoonlijk wordt voorzien in alle mogelijke behandelingen. In de afgelopen jaren is het echter diverse malen voorgekomen dat fiscale wetsvoorstellen niet op Prinsjesdag bij de Staten-Generaal

konden worden ingediend. De wetsvoorstellen, die wij vandaag behandelen, hebben derhalve een langere voorbereidingsperiode gekend in het wetgevend proces dan de normale dekkingsontwerpen.

Ik voeg eraan toe, dat het wetsvoorstel met betrekking tot besteding voor 1987 van de tijdelijke belastingverhoging in de sfeer van de loon- en inkomstenbelasting precies op Prinsjesdag is ingediend. Daarop was de gehele procedure ook afgestemd. Het had misschien eerder gekund, maar het was niet mogelijk vanwege Prinsjesdag op zichzelf. De heer Von Meijenfeldt vroeg zich af of het wel zo lang moet duren met dekkingsvoorstellen. Zijn gedachte is bepaald het overwegen waard.

Dat zal alleen kunnen gebeuren in samenspraak tussen beide Kamers der Staten-Generaal. Ook de Raad van State zal daarbij moeten worden betrokken. De overweging van de heer Von Meijenfeldt zal ik zeker meenemen bij de uiteindelijke beraadslaging die in het kabinet moet plaatsvinden over de wens van de Tweede Kamer ten aanzien van het tijdig indienen van fiscale wetsvoorstellen. Ik kan echter alleen maar herhalen dat het normaal is dat dekkingswetsontwerpen voor het volgend jaar pas op prinsjesdag worden ingediend.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Wij hadden er niet zozeer bezwaar tegen dat vandaag dit wetsontwerp zou worden behandeld. Als Eerste Kamer hebben wij daarmee ingestemd, want het wetsvoorstel is niet zo ingewikkeld. Daar zit de pijn niet. In eerste termijn heb ik er vooral bezwaar tegen gemaakt dat het bedrijfsleven morgenochtend al aan de uitvoering moet beginnen, terwijl men het vanavond misschien pas op de televisie hoort. Ik noemde in dat verband het voorbeeld van een boekwinkel met zo'n 75.000 titels. Ga er maar aan staan om dat morgenochtend allemaal klaar te hebben. Die tussenruimte moet groter worden, zodat het bedrijfsleven beter in de gelegenheid wordt gesteld om de wetgeving content uit te voeren.

Staatssecretaris **Koning**: Ik zal de geachte afgevaardigde precies voorrekenen wat dit inhoudt. Hadden wij op normale wijze een voorstel tot verhoging van de omzetbelasting in het kader van de begrotingsbehande-

ling voor 1987 – zonder de voorgeschiedenis van de gasbrief en dergelijke – moeten indienen op grond van de begrotingsvoorbereiding voor het jaar 1987, dan zou dat zijn ingediend – als dus werkelijk echt alles volgens het stramien zou zijn verlopen – op Prinsjesdag. De opmerking van de geachte afgevaardigde betekent, dat deze Kamer – en dat is nog nooit gebeurd met een dekkingsvoorstel – vóór 1 december de verhoging zou hebben moeten goedkeuren.

De geachte afgevaardigde weet dat de Tweede Kamer aan normale dekkingsvoorstellen niet begint voordat de algemene politieke en financiële beschouwingen zijn afgerond. Dat is normaliter in de tweede of derde week van oktober. Pas dan begint men aan de schriftelijke voorbereiding en als alles heel snel verloopt, vindt in de laatste of voorlaatste week van de maand november de gedachtenwisseling met de Tweede Kamer plaats. Dat houdt in dat, als wij de redenering van de geachte afgevaardigde volgen, een dekkingsvoorstel in het kader van een begrotingsbehandeling nooit meer een verhoging van de omzetbelasting zou kunnen inhouden. Dat kan de geachte afgevaardigde toch niet bedoeld hebben.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Ik vroeg nu juist of er niet een zodanige tijdsplanning is te ontwikkelen dat het het bedrijfsleven mogelijk wordt gemaakt om er goed op te reageren.

Staatssecretaris **Koning**: De Grondwet schrijft voor dat de begroting wordt ingediend op prinsjesdag. Daaraan is normaliter inherent de indiening van dekkingsvoorstellen. Het woord is dan vervolgens niet meer in eerste instantie aan de regering maar aan de Staten-Generaal. Ik verwijt de Staten-Generaal niets, want zij oordeelt zelf over haar werkschema, maar de planning ligt dan niet meer in de hand van de regering.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Zeker, maar wij proberen altijd om de behandeling van dekkingsvoorstellen voor de kerstdagen af te wikkelen.

Staatssecretaris **Koning**: Daar heb ik u, want dat betekent dat er met ingang van 1 januari geen verhoging van de omzetbelasting kan plaatsvinden, indien wij uw redenering volgen.

Koning

De heer **Van der Jagt** (GPV):
Waarom niet?

Staatssecretaris **Koning**: Omdat er geen vier weken meer tussen zitten.

De heer **Van der Jagt** (GPV): Het behoeven geen vier weken te zijn, maar er is nu maar een paar uur tijd.

Staatssecretaris **Koning**: Dit wetsvoorstel lag langer bij de Staten-Generaal dan dat betreffende de voortzetting van de tijdelijke verhoging van de inkomstenbelasting. Dit lag een week langer bij de Staten-Generaal dan het andere wetsvoorstel.

De heer **De Goede** (D66): U vergeet gemakshalve dan de hele recessieperiode.

De heer **Von Meijenfeldt** (VVD): Ik moet wel zeggen dat die periode van vier maanden vanaf juni tot nu niet vergelijkbaar is met die periode van vier maanden waarvan de staatssecretaris sprak. Daar zal ik echter verder niet op ingaan. Ik ben er dankbaar voor dat de staatssecretaris mijn suggesties in overweging zal nemen. Het gaat mij er vooral om, of het bij dit soort ontwerpen wel nodig is, de procedure van een schriftelijk verslag en een eindverslag te volgen. Zou het niet mogelijk zijn om bij dit soort wetstechnisch eenvoudige zaken in gemeen overleg tussen regering en presidia van beide Kamers een zodanige weg te kiezen dat dergelijke ontwerpen wel tijdig behandeld worden. Dat was eigenlijk de achtergrond van mijn suggestie.

Staatssecretaris **Koning**: Ik zou mij levendig kunnen voorstellen dat in het kader van de voorbereiding die in de oude Grondwet wordt voorgeschreven – ik meen dat deze bepalingen in de nieuwe Grondwet niet meer voorkomen – mede omdat over een aantal voorstellen toch reeds uitgebreid politiek van gedachten is gewisseld, een andere procedure kan worden gevolgd, bij voorbeeld zoals het Reglement van Orde van de Tweede Kamer mogelijk maakt, namelijk die van een mondeling overleg, voorafgaande aan de verdere afhandeling. Dat zou tijdsbesparend werken.

De **Voorzitter**: Dat is een kwestie van de Kamer.

Staatssecretaris **Koning**: Dat is inderdaad aan de Kamer, niet aan de regering. Ik ben dankbaar voor de suggesties van de heer Von Meijenfeldt en wellicht zouden wij die in onze gedachtenwisseling met de Tweede Kamer ook naar voren kunnen brengen, maar het is een zaak waarover de regering in feite niets te zeggen heeft.

De heer **Heijne Makkreel** (VVD): Ik denk dat de opmerkingen van zowel de heer Van der Jagt als de heer Von Meijenfeldt niet zozeer tegen de staatssecretaris gericht zijn als wel tegen de Tweede Kamer en ons zelf. Wat onze procedure betreft, er is een Reglement van Orde waarin bepaalde schriftelijke handelingen worden voorgeschreven. Het is in de huidige omstandigheden niet zo gemakkelijk om daarvan af te stappen, dan zouden wij het Reglement van Orde opnieuw moeten gaan bekijken.

Staatssecretaris **Koning**: Ik meen dat het volgens het Reglement van Orde toegestaan is dat het verslag van een mondeling overleg als schriftelijke voorbereiding wordt aangemerkt. Dat heb ik al eens meegemaakt bij de behandeling van belastingontwerpen.

De **Voorzitter**: Dat is juist. Het lijkt mij overigens verstandig, van dit onderwerp af te stappen, want het ging om een opmerking die de staatssecretaris eigenlijk niet had willen maken, en dit is het resultaat...

Staatssecretaris **Koning**: Ik zou deze zeer interessante gedachtenwisseling met de Kamer tevens als het slot van mijn antwoord in tweede termijn willen beschouwen, Voorzitter.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de CPN en de PSP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wens te worden tegen wetsvoorstel 19 562 te hebben gestemd.

Sluiting 18.15 uur.

Lijst van besluiten

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel te doen houden op 11 november 1986 door de vaste commissie voor Economische Zaken: Wijziging van de accountantswetgeving (19 150).

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen voorstellen van (rijks)wet:

Regelen omtrent de bescherming van de titels architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect (Wet op de architectentitel) (16 191);

Goedkeuring van het op 25 maart 1972 te Genève tot stand gekomen Protocol tot wijziging van het Enkelvoudig Verdrag inzake verdoven de middelen, 1961 (Trb. 1980, 184) (17 360, R 1202);

Regelen omtrent de makelaar-medewerker en de uitoefening van makelaarswerkzaamheden in nevenvestigingen (18 290);

Wijziging van de onteigeningswet (18 784);

Wijziging van de gemeentelijke indeling door grenswijziging tussen de gemeenten Bredewiede en Zwartsluis (19 056);

Gemeentelijke herindeling van de Midden-Betuwe (19 138);

Wijziging van de accountantswetgeving (19 150);

Wijziging van de Wet op de woningsplitsing (19 353);

Wijziging van de Comptabiliteitswet 1976 inzake controle op de administratie, uitgaven op rekeningen buiten het begrotingsverband en aanbesteding van werken (Tweede wijziging van de Comptabiliteitswet 1976) (19 431);

Intrekking van het Machtigingsbesluit geldzuivering en de Wet afwikkeling Geldzuivering (19 452);

Wijziging van de Brandweerwet 1985 en de Rampenwet (19 485);

Wijziging van de Wet van 16 mei 1986, houdende wijziging van bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet in verband met de bestrijding van misbruik van rechtspersonen, Stb. 275 (19 584);

Verlenging van de Wet van 27 juni 1985 (Stb. 403), houdende een tijdelijke voorziening met betrekking tot de wettelijke minimumloonaanspraken van werknemers die gelijktijdig arbeid verrichten en onderricht ontvangen (19616);

Deze voorstellen van rijks(wet) zullen worden gesteld, in handen van de desbetreffende commissies.

2°. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het jaarverslag 1985 van het Europese Ruimte-Agentchap;

een, van de minister van Justitie, betreffende de Justitiebegroting 1986;

een, van de minister van Binnenlandse Zaken, ten geleide van het door het Kabinet vastgestelde overzicht grote stedenbeleid 1986;

een, van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, ten geleide van haar circulaire inzake de uitkeringen uit het Gemeentefonds over 1986 en 1987;

een, van alsvoren, ten geleide van de sanering van specifieke uitkeringen 1986;

een, van de minister van Financiën, ten geleide van een overzicht van de deelnemingen van de Staat in Nederlandse ondernemingen per ultimo 1985;

een, van alsvoren, betreffende toepassing van de Comptabiliteitswet 1976 op hoofdstuk IXB van de rijksbegroting 1986;

een, van de staatssecretaris van Defensie, ten geleide van een notitie over de luchtverdediging van het Eerste Legerkorps;

een, van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, ten geleide van zijn reactie op een brief van de Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers inzake de positie van de monumentenzorg;

een, van alsvoren, betreffende de Tamil-asielzoekers;

een, van de staatssecretaris van Financiën, betreffende onderzoek naar de financiële positie van de vier grootste gemeenten;

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de concepten van de inkomensbesluiten TW en IOAW;

een, van de minister van Verkeer en Waterstaat, betreffende het beheer van de Stormvloedkering Oosterschelde;

een, van de minister en de staatssecretaris van Defensie, betreffende

het project meervoudig raketwerpersysteem MLRS;

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van het rapport «Onderzoek Vrouw en Werkwinkels»;

een, van de ministers van Landbouw en Visserij en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van een notitie over de invoering van de mestregelgeving;

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden.

3°. een missive van de minister van Buitenlandse Zaken ter voldoening aan het ter zake bepaalde in de Grondwet en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden en ten geleide van de op 3 september 1985 te Bazel tot stand gekomen Overeenkomst betreffende de internationale samenwerking op het gebied van administratieve bijstand aan vluchtelingen, met bijlage (Trb. 1985, 147), alsmede een toelichtende nota bij deze overeenkomst.

Deze missive is inmiddels gebruikt en aan de leden toegezonden. Het tractatenblad is nedergelegd ter inzage voor de leden.

4°. de volgende missives:

een, van de Sociale Verzekeringsraad, ten geleide van het advies «Toeslagenwet in internationaal verband»;

een, van het Nederlands Astma Fonds, ten geleide van zijn jaarverslag 1985;

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden.

5°. de volgende geschriften:

een, van de stichting Holland-Sri-Lanka Family Help Programme, te Rotterdam, houdende een verzoek om financiële steun;

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Ontwikkelings-samenwerking.

een, van het college van bestuur van de Katholieke Universiteit Brabant, betreffende de voorgenomen regeringsmaatregelen ten aanzien van het wetenschappelijk onderwijs;

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de

vaste commissie voor Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijk Onderwijs.

een, van de Nederlandse Protestants Christelijke Schoolraad, betreffende de onderwijsbegroting 1987;

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissies voor Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijk Onderwijs en voor Onderwijs.

een, van het bestuur van de Stichting Onderwijs «De Notenboom» te Roermond, betreffende de voorgenomen bezuinigingsmaatregelen inzake het basis- en speciaal onderwijs;

een, van de ouderraad van de oecumenische basisschool «De Hoeksteen» te Rotterdam, betreffende alsvoren;

een, van ouders en team van de Lucas van Leydenschool te Leiden, betreffende alsvoren;

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Onderwijs.

een, van het college van burgemeester en wethouders van Aalten, betreffende de ingebruikneming van de snelle natrium-gekoelde kweekreactor in Kalkar;

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

een, van het dagelijks bestuur van het Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan Waterland, te Purmerend, betreffende de plannen van Rijkswaterstaat inzake de rijkswegen A7 en A8 en de Coentunnelweg;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Goedereede, betreffende de vaststelling van de keuze zout of zoet Grevelingenmeer;

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat.

een, van het Bejaardencentrum Nellesteijn te Amsterdam, betreffende het regeringsbeleid ten aanzien van de verzorgingshuizen voor bejaarden;

een, van B. Mulder te Kortenhoef,
e.a., betreffende de Wet dierenbe-
scherming;

Deze geschriften worden van belang
geacht voor de leden en plv. leden
van de vaste commissie voor Welzijn
en Volksgezondheid.

een, van het dagelijks bestuur van de
deelgemeenteraad Hoogvliet,
betreffende de voorgenomen
bezuinigingen op de Rijksbijdragere-
geling sociaal-cultureel werk over
1987;

Dit geschrift wordt van belang geacht
voor de leden en plv. leden van de
vaste commissie voor Cultuur.

De Voorzitter stelt voor, deze
geschriften voor kennisgeving aan te
nemen.

Noot 1 (zie blz. 21)

De vragen van het lid Vogt luiden:

1
Waarom heeft de Nederlandse regering in de zaak Harm Dost zo'n zwalkend beleid gevoerd?

Toelichting

In zijn antwoord op schriftelijke vragen van interpellant (Aanhangsel I, 1985/1986, nr. 1) verklaarde de minister dat het aan Spanje vragen om uitlevering van de Nederlander Harm Dost, om wiens uitlevering al eerder door de Bonds Republiek Duitsland was gevraagd, 'misbruik' zou betekenen van het 'instrument van uitlevering'. Nu de zaak veel gecompliceerder is geworden, vraagt de Nederlandse regering getuige antwoorden op latere schriftelijke vragen wel om uitlevering.

2
Waarom handhaaft de Nederlandse regering wel haar standpunt dat de 'omstandigheden van de onderhavige zaak geen aanleiding zijn anders te denken over het 'niet gebruikelijk zijn' van een zich wenden tot de Spaanse regering teneinde doorlevering te verkrijgen'?

Toelichting

De heer Dost is door Spanje uitgeleverd aan de Bonds Republiek Duitsland met als grond dat hij hasj zou hebben geïmporteerd in de Bonds Republiek. Deze beschuldiging werd op geen enkele wijze onderbouwd met bewijsmiddelen. In de uiteindelijke tenlastelegging is genoemd delict ook niet opgenomen. Aan de Spaanse regering zou duidelijk gemaakt moeten worden dat de strafvervolgning tegen de heer Dost gebaseerd is op stukken die op onrechtmatige wijze van Nederlandse in Duitse handen zijn geraakt. Getuige antwoorden op schriftelijke vragen van de Tweede Kamerleden Kosto en Haas-Berger en van interpellant is ook de Nederlandse regering die mening toegedaan. De Nederlandse regering heeft ter zake

nog niets ondernomen. De Nederlandse advocaat van de heer Dost heeft zich wel tot de Spaanse regering gewend en hij heeft ten antwoord gekregen dat overwogen wordt de zaak opnieuw aan de Spaanse rechter voor te leggen.

3
Is de Nederlandse regering bereid zich alsnog ter zake met de Spaanse regering te verstaan?

4
Is er naast het uitleveringsverzoek, de al bekende briefwisseling van de staatssecretaris van Justitie met de minister van Justitie van Nordrhein-Westfalen en contacten van de minister met zijn ambtgenoot in de Bondsregering en marge van een internationale vergadering, ook langs diplomatieke kanalen een officieel protest ingediend bij de regering van de Bonds Republiek Duitsland vanwege haar evidente inmenging in Nederlandse aangelegenheden?

Toelichting

In de praktijk bestaat er een heel scherp verschil tussen de opstelling van de Nederlandse en de Duitse justitie in hun optreden tegen handel in en gebruik van met name soft drugs. Indien nu de Bonds Republiek, gebruik makend van het in haar strafrecht neergelegde universaliteitsbeginsel, vergripen die op Nederlands grondgebied zijn begaan op haar eigen wijze poogt aan te pakken, is er duidelijk sprake van inmenging in Nederlandse aangelegenheden. In casu wordt over het hoofd van de heer Dost heen een rechtstreekse aanval gedaan op het justitieel beleid inzake soft drugs in Nederland.

5
Heeft de Nederlandse regering ooit geprobeerd de heer Dost te vrijwaren van strafvervolgning in Duitsland door er bij de Duitse autoriteiten op aan te dringen gebruik te maken van de mogelijkheid gelegen in artikel 153 c III van het Duitse wetboek van strafrecht namelijk het staken van een strafvervolgning op gronden aan het algemeen belang ontleend? Zo het antwoord ontkennend luidt, waarom is een dergelijke poging niet gewaagd?

6
Is er intussen een duidelijke richtlijn naar politie en justitie uitgegaan, waarin verboden wordt stukken betrekking hebbend op (soft)drugs over te dragen aan Duitse politie of justitie-autoriteiten zonder voorafgaande, uitdrukkelijke goedkeuring van de politieke top van het ministerie van Justitie?

Toelichting

In het geval van de heer Dost heeft de Duitse justitie gebruik gemaakt van processen-verbaal die door Nederlandse opsporingsambtenaren tegen Duitse onderdanen waren opgemaakt. Deze stukken werden aan de Duitse justitie overgedragen. In een latere brief van de staatssecretaris aan de deelstaat minister van Justitie van Nordrhein-Westfalen gaf zij als haar mening te kennen dat deze stukken niet als bewijs in de zaak tegen Harm Dost mochten dienen. Toch vormden deze stukken het voornaamste bewijsmateriaal tijdens het proces. Het is interpellant bekend dat er verdragsverplichtingen zijn die tot het uitwisselen van informatie verplichten. Desondanks wilde hij met nadruk pleiten voor een stringente richtlijn als in vraag 6 bedoeld. Zolang er nog zulke grote verschillen blijven bestaan tussen het in Nederland en in de Bonds Republiek Duitsland gevoerde beleid ter zake van (soft)drugs en zolang het Duitse recht gebruik van hetgeen volgens Nederlands recht onmiskenbaar als onrechtmatig verkregen bewijs gekwalificeerd en terzijde gelegd zou worden zonder meer blijkt toe te laten, is genoemde richtlijn hoogst noodzakelijk. Er zal steeds in overleg met de Bonds Republiek Duitsland precies moeten worden vastgesteld, wat wel en wat niet mag met de stukken die in het kader van internationale rechtshulp de grens overgaan.

7
Zo de vorige vraag ontkennend wordt beantwoord, is de regering dan bereid alsnog een dergelijke richtlijn op te stellen?

* Citaat uit een brief van de namens de Staat optredende Haagse advocaat Mr. H. A. Groen aan de advocaat van de heer Dost.

8

Is de Nederlandse regering bereid met de Bonds Republiek Duitsland besprekingen te openen over haar vervolgingsbeleid terzake van (soft)drugs en het gebruik van stukken, die van buitenlandse autoriteiten zijn verkregen?

9

Is de regering bereid de mogelijkheden te onderzoeken de zaak Dost alsook de principiële juridische vragen die terzake zijn gerezen, voor te leggen aan een internationaal forum, bijvoorbeeld het Internationale Hof van Justitie?

10

Zo het antwoord op de vorige vraag bevestigend luidt, wil de regering dan toezeggen dat zij, als het bedoeld onderzoek met positief resultaat wordt afgesloten, de zaak ook daadwerkelijk op internationaal niveau aan een nader oordeel zal onderwerpen?

Toelichting

In de ogen van interpellant gaat het in deze kwestie om veel meer dan de zaak Dost alleen. Het gaat vooral om de mogelijkheid van herhaling te voorkomen van

a. het misleiden van een derde land voor de Bonds Republiek Duitsland ten koste van een Nederlands onderdaan;

b. het voorkomen van ongewenste uitvloeisels van het in de Bonds Republiek Duitsland geldend universaliteitsbeginsel (voor ernstige misdrijven tegen Duitse burgers) voor de soevereiniteit van andere zelfstandige naties;

c. het gebruik maken van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal (te weten: het gebruik van uit het land van herkomst van de verdachte verkregen bewijsmateriaal, dat voor een andere zaak werd verkregen, dan waarvoor het uiteindelijk blijkt te worden gebruikt) tegen een onderdaan van een ander land.

11

Is het niet voor de hand liggend, dat – waar het de regering ernst is met haar beleid ten aanzien van vooral de zg. soft drugs, mede geïnspireerd, zo mag uit onlangs uitgesproken woorden van de minister worden begrepen, door de gunstige gevolgen van het beleid op het misbruik van drugs in het

algemeen – het Nederlands regeringsbeleid terzake van (soft)drugs gevolgen heeft voor het Nederlands optreden op internationaal terrein?

12

Ten aanzien van de rol van de politie en justitie in Arnhem wilde de interpellant een tiental vragen herhalen, die zijn geestverwante fractie in de gemeenteraad van Arnhem aan de burgemeester aldaar heeft gesteld en waarop deze fractie ten antwoord kreeg, dat de vragen aan het verkeerde adres waren gericht, aangezien zij het beleid van het Openbaar Ministerie betreffen.

a. Op welke manier is er contact geweest tussen de Arnhemse gemeentepolitie en de Duitse autoriteiten?

b. Is er door de Arnhemse gemeentepolitie actief meegewerkt aan de opstelling van een Duitse zaak tegen Harm Dost?

c. Is het juist dat Duitse opsporingsambtenaren in Arnhem werkzaamheden verrichten?

Zo ja, welke werkzaamheden?

d. Welke procedures worden afgesproken indien Duitse opsporingsambtenaren in Arnhem werk verrichten?

e. Op grond van welke regels worden dergelijke werkzaamheden toegestaan?

f. Heeft de Arnhemse gemeentepolitie het zg. dossier Tegelen zelf aangeboden of heeft de Duitse politie daarom gevraagd?

g. Hoe verklaart men dat de heer Kohn van het Duitse douanekantoor Kleef reeds op 14 november in het bezit was van het dossier Tegelen?

h. Op welke datum precies heeft de Arnhemse politie het dossier Tegelen overhandigd?

i. Is het juist dat de Duitse justitie heeft verzocht om vervolging tegen de heer Dost in te stellen in het voorjaar van 1985?

j. Zo ja, wat is hierop de reactie geweest?